

פנינים לשבת

ממעייני היהדות

פרשת "ויקהל"

כ"ב אדר א' תשע"ד, (22/02/2014)

מוקדש לע.ג. בתנו היקרה
אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן יבדלא"ו
 נלב"ע ביום שלישי כ"ו סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ליקט וערך:
 שמעון תורג'מן

ירושלים	תל אביב	חיפה	באר-שבע	חשפונאים
16:55	17:10	17:00	17:10	17:12
18:07	18:09	18:08	18:09	18:09

כניסת שבת

יציאת השבת

תוכן עניינים

<u>מס'</u>	<u>הנושא</u>	<u>עמ'</u>
1 .	פרשות "ויקהל" – על הפרשה	3
2 .	לקח טוב מהפרשה	8
3 .	דברי חכמה מחכמינו על הפרשה	19
4 .	בין אדם לחבירו	67
5 .	במעגל השנה היהודית, מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית	69
6 .	סיפור ופתגם – עם מוסר השכל	89
7 .	החיים הבריאים	97
8 .	108	
9 .	המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה	182
10 .	רשימת פרסומי גמ"ח תורג'מן בנושא מעגל השנה ובנושא מעגל החיים של היהודי	בכריכה האחורית

על הפרשה . 1

1.1. נתונים על הפרשה

פרשת ויקהל היא פרשת השבוע העשירית בספר שמות. היא מתחילה בפרק ל"ה פסוק א ומסתיימת בפרק ל"ח פסוק כ.

השנה היא שנה מעוברת וקוראים בה את פרשת ויקהל לבדה. בשונה מרוב השנים היא אינה חלה באף אחת מארבעת השבתות המיוחדות: שקלים, זכור. פרה והחודש והיא שבת "רגילה"

ברוב השנים שאינן שנים מעוברות, קוראים את פרשת ויקהל ביחד עם פרשת פקודי. בשנים שבהן קוראים את פרשת ויקהל לבדה, היא עשויה לחול בשבת שלפני ראש חודש אדר, ולפיכך קוראים בה את הפרשה הראשונה מארבע פרשיות – פרשת שקלים. בשנים שבהן ויקהל ופקודי מחוברות, הן עשויות לחול בשבת שאחרי פורים, ואז קוראים את הפרשה השלישית מארבע פרשיות, פרשת פרה, או בשבת שלפני ראש חודש ניסן, ואז קוראים את הפרשה הרביעית, פרשת החודש.

שם הפרשה היא המילה הראשונה בה פותחת הפרשה :

" ויקהל משה את כל עדת בני ישראל..." . בפרשה זו יש 122 פסוקים

נתונים סטטיסטיים – מספריים על פרשת "ויקהל"											
מצוות לא תעשה	מצוות עשה	סה"כ מצוות	סה"כ אותיות	סה"כ מילים	סה"כ פסוקים	סה"כ פרקים	סה"כ שורות בס"ת	ומסתיימת ב-		הפרשה מתחילה ב-	
								פסוק	פרק	פסוק	פרק
1	0	1	6,181	1,558	122	3	211	פסוק ל"ה	פרק ל"ד	פסוק י"א	פרק ל"ו
7	3	7	5	6	3	7	5	דירוג פרשת "ויקהל" בפרשות חומש שמות			
29	47	37	21	25	12	34	21	דירוג פרשת "ויקהל" בפרשות חמישה חומשי תורה			

1.2. תוכן הפרשה

פרשה זו עוסקת בעיקרה בעניינים הנוגעים להקמת המשכן. הציוויים על הקמת המשכן שפורטו בפרשות תרומה ותצווה באים לכלל ביצוע בפרשה זו ובפרשה שלאחריה – פרשת פקודי, ולמעשה צמד פרשיות אלה חוזרות למעשה, בשינויים קלים, על הנאמר בפרשות תרומה-תצווה.

בתחילת הפרשה פסקה קצרה על איסור עשיית מלאכה בשבת, ובפרט על איסור הבערת אש בשבת. אחר כך בא תיאור התרומות וחומרי הגלם השונים שנתרמו למשכן, ונושא מינוי בצלאל בן אורי, אהליאב בן אחיסמך ו"כל איש חכם לב" לעבודה במלאכות העדינות הדורשות כישרון מיוחד.

עיקר הפרשה מוקדש לתיאור בניית המשכן וכליו, בסדר זה: יריעות המשכן, קרשי המשכן, הארון, שולחן לחם הפנים, המנורה, מזבח הזהב, מזבח הנחושת, הכיור וקלעי החצר. סדר הדברים שונה מסדר הציוויים בפרשת תרומה, ופרשני המקרא הציעו הסברים שונים לעניין זה.

1.3. ההפטרה

מפטירים בתיאור בניית בית המקדש בימי שלמה, בספר מלכים א פרק ז'. התימנים קוראים פסוקים יג-כב, הספרדים פסוקים יג-כו והאשכנזים פסוקים מ-נ. אם קוראים את אחת מארבעת הפרשיות, מפטירים בהפטרה המיוחדת לה.

1.4. הקשר בין פרשת "ויקהל" להפטרתה

הפרשה

הפרשות תרומה תצווה דברו על הציווי לעשות את המשכן וכליו וכן את בגדי הכוהנים. פרשיות ויקהל ופקודי מלמדות שבני ישראל עשו כאשר צוה ה'. כמה וכמה פסוקים בפרשתנו מדברים על ביצוע העבודה בדיוק כפי שצווה ה'. "ותכל כל עבדת משכן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו: ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל את כל העבדה: וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אתה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אתם משה: ויעש משה ככל אשר צוה ה' אתו כן עשה: ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם

המשכן: המילים: "כאשר צוה ה' את משה" נאמרות על כל עשייה ועשייה שעשה משה. בסיום המלאכה נאמר: ויקם את החצר סביב למשכן ולמזבח ויתן את מסך שער החצר ויכל משה את המלאכה: ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן: ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן: שלא כדרכה מאריכה כאן התורה בתיאור המשכן ובנייתו. בפרשיות תרומה-תצוה מתוארת תכנית המשכן, כפי שצויה ה' את משה. פרשיות ויקהל פקודי הן פרשיות הביצוע. בדרך כלל יש פער בין תכנון לביצוע. בודאי ביצוע המיוסד על תרומות. השינויים שהיו בין התכנון לביצוע במשכן היו על דעת הקב"ה. בתלמוד הבבלי מסכת ברכות דף נה עמוד א אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: בצלאל על שם חכמתו נקרא. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך, ואמר לו: עשה ארון וכלים ומשכן. אמר לו: משה רבינו, מנהגו של עולם – אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר: עשה לי ארון וכלים ומשכן! כלים שאני עושה – להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא: עשה משכן ארון וכלים. אמר לו: שמא בצל אל היית וידעת! משה התחיל בכלים שהרי בהם מתקיימת עבודת ה' והם קודמים בחשיבותם ליריעות ולאוהל. במציאות אין לתכנים רוחניים קיום ללא מסגרת חומרית שיתקיימו בה. במציאות המסגרת קודמת לתוכן. הברכה שברך משה את העם בעת הקמת המשכן הייתה על פי המדרש: "ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו". התקווה שמביע משה היא שכל התרומות, כל החלקים יצטרפו ויתכוננו יחד לשלמות אחת.

ההפטרה

הפטרת השבוע היא במלכים א פרק ז, תאור סיום בנין בית המקדש ע"י שלמה: ותשלם כל המלאכה אשר עשה המלך שלמה בית ה' ויבא שלמה את קדשי דוד אביו את הכסף ואת הזהב ואת הכלים נתן באצרות בית ה': משה הקהיל את כל עדת בני ישראל וכן עושה שלמה: אז יקהל שלמה את זקני ישראל את כל ראשי המטות נשיאי האבות לבני ישראל אל המלך שלמה ירושלם להעלות את ארון ברית ה' מעיר דוד היא ציון:

בפרשה מסופר: ויקח ויתן את העדת אל הארץ וישם את הבדים על הארץ ויתן את הכפרת על הארץ מלמעלה: ויבא את הארץ אל המשכן וישם את פרכת המסך ויסך על ארון העדות כאשר צוה ה' את משה: על מקדש שלמה מסופר בהפטרה: ויבאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית אל קדש הקדשים אל תחת כנפי הכרובים. אין בארון רק שני לחות האבנים אשר הנח שם משה בחרב אשר כרת ה' עם בני ישראל בצאתם מארץ מצרים: פרשת השבוע מסתיימת: ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן: ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן: ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם: ואם לא יעלה הענן ולא יסעו עד יום העלתו: כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם. באופן דומה מסופר בהפטרה: ויהי בצאת הכהנים מן הקדש והענן מלא את בית ה': ולא יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה'. אז אמר שלמה ה' אמר לשכן בערפל:

וכמו משה המברך את העם מברכם גם שלמה: ויסב המלך את פניו ויברך את כל קהל ישראל וכל קהל ישראל עמד.

ומסתיימת ההפטרה: ואבנה הבית לשם ה' אלהי ישראל: ואשם שם מקום לארון אשר שם ברית ה' אשר כרת עם אבותינו בהוציאו אתם מארץ מצרים.

1.5 . תקציר מהנושאים בהם עוסקת פרשת "ויקהל"

- א. משה מקהיל את כל בני ישראל, ומצווה אותם לבנות את המשכן, המשכן הינו המקום הזמני עד להקמת בית המקדש. בניית המשכן כוללת מבנה העשוי מקרשים ומצופה יריעות בד. וכן כלים שונים ובהם, מזבחות, מנורה, ארון (ללוחות עליהם כתובים עשרת הדיברות), מסביב למבנה של המשכן נבנתה חצר.
- ב. משה אומר לבני ישראל "שֵׁשֶׁת יָמִים, תַּעֲשֶׂה מְלֶאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן, לַיהוָה" מכאן למדו שאפילו בניית בית המקדש אינה דוחה שבת.
- ג. המשכן נבנה הן מכספי תרומות והן מחומרי הגלם: זהב, בסף, נחושת, בדים, עצים וכו', על פי נדיבותו של התורם, כאשר הדגש אינו רק על הנדבה החומרית אלא על נדבת הלב, כלומר, נתינה מתוך לב שלם. בפועל, העם תרם יותר ממה שנדרש, ומשה מבקש מבני ישראל לא להביא יותר תרומות.

ד. נאמר "וְהַנְּשָׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם, וְאֵת אֲבְנֵי הַמַּלְאִים לְאֶפֶוד, וְלַחֹשֶׁן" כשבמילה נשיאים חסרה האות "י" וכתוב "נשיאם" ועל כך אומר רש"י שבהתחלה לא מיהרו הנשיאים לתת דוגמא אישית ומיד תרמו כסף וזהב לבניית המשכן, אלא אמרו בליבם נחכה עד שבני ישראל יביאו ואנו נשלים את מה שחסר ולאחר שראו שבני ישראל סיפקו את כל הסחורה לא נשאר להם אלא להביא את אבני החושן (אבנים טובות) ולכן נכתבו בכתוב חסר על כך שלא היוו דוגמא אישית.

ה. הממונים הראשיים על בניית המשכן (האדריכלים ומנהלי העבודה) היו בצלאל בן אורי משבט יהודה, ואהליאב בן אחיסמך משבט דן, השילוב בין שני אנשים אלו, שהראשון הוא משבט שיש לו מעמד מרכזי בעם ישראל (משבט יהודה יצאו מלכי ישראל) והאחרון הינו משבט שלא תפס מקום מרכזי בחיי העם (שבט דן, אמנם השופט שמשון הגיבור היה משבט דן) מלמד על כך שבעבודת המשכן, החשיבות אינה במעמדות החברתיים אלא בכוונה

ו. התורה מאריכה בפירוט כל כלי וכלי. כדוגמא, המנורה נעשתה מזהב טהור, וכולה מקשה אחת (כלומר, ללא הלחמות, אלא ממטיל זהב אחד), והיו בה שבעה קנים, ומעוטרת בפרחים וכפתורים. בנוסף מתארת התורה את מיקומו במקדש של כל כלי וכלי

ז. על המנורה נאמר "וְיִשָּׂה קָנִים, יִצְאִים מִצְדֵּיהָ: שְׁלֹשָׁה קָנֵי מְנֹרָה, מִצְדָּה הָאֶחָד, וְשְׁלֹשָׁה קָנֵי מְנֹרָה, מִצְדָּה הַשֵּׁנִי. שְׁלֹשָׁה גְבָעִים מְשֻׁקְדִים בְּקִנְהָ הָאֶחָד, כַּפֹּתָר וּפְרָח, וְשְׁלֹשָׁה גְבָעִים מְשֻׁקְדִים בְּקִנְהָ אֶחָד, כַּפֹּתָר וּפְרָח" כפתור ופרח הוא שמו של הספר שכתב הגיאוגרף-הרופא היהודי אשתורי הפרחי. אשתורי הפרחי חי במאה ה-14 בארץ ישראל וסייר בה רבות. בספרו כפתור ופרח סיכם את כל מימצאיו ובהם זיהוי של כ-180 ישובים בארץ מימי המקרא, המשנה והתלמוד ובהם מודיעין, ביתר, אושא ועוד. אשתורי הפרחי אף קבע את הכלל "ואודיעך כי שמות העיירות הכתובים בכתבי הקדש בכתב ובע"פ מעט שהשתנה שם בין הישמאלים" במילים שלנו שגם תושבי הארץ שמרו על השמות היהודים (בשינוי קל) של היישובים. בנוסף, חקר את צמחי הארץ (בוטניקה) ומצא להם קישורים בספרות ההלכה. בספרו הוא מתאר את כל המצוות הקשורות בארץ וכן שירטט את גבולות ארץ ישראל.

2.1. "נקודה טובה" – רעיון מהפרשה, במבט עכשווי.

בסוד "שפת המבנה/ ר' משה רוט

במהלך מלחמת העולם השנייה, השתמשו הצדדים הלוחמים בקשר אלחוטי להעברת מסרים והודעות. החשש מפני יכולתו של האויב להאזין וליירט את התשדורות, הביאה את הצדדים השונים לחפש פתרונות יצירתיים של הצפנה וקידוד המסרים.

הגרמנים פיתחו את מכונת ההצפנה "אניגמה" שצפניה פוצחו עם הזמן על ידי הבריטים ואילו האמריקאים נקטו ביוזמה חדשנית. הם גייסו אלחוטנים אינדיאנים משבט הנוואחו שדברו זה עם זה באופן גלוי בשפתם המוזרה והבלתי מובנת. כך, מאחר ושפה זו הינה שונה וייחודית, לא הצליחו הגרמנים לפענח את ה"צופן" הזה.

פרשתנו – פרשת "ויקהל" ממשיכה לעסוק בפרוייקט הלאומי של בניית המשכן. יצירה שפרטי המבנה שלה – החומרים והמידות, הצבע והצורה, אוצרים סוד ורומזים על רעיונות גדולים העומדים ברומו של עולם. סודות המוצפנים ב"שפת החומרים", ב"שפת הצבעים", ב"שפת המבנה" וב"שפת המספרים".

בניגוד להצפנה הצבאית בה אנו רוצים להסתיר את הדברים, הרי שכאן, הצופן הינו בבחינת "כתב חידה" המזמין ומאתגר (מלשון אתגר...) את הבא בשערי המשכן והמקדש (וכמובן גם את העוסק בפרשיות אלה). והאתגר הוא – לפתור את החידה ולגלות את סתריו של המשכן.

בגיליונות הקודמים נגענו ב"שפת החומרים" (בפרשת "תרומה") וב"שפת הצבעים" (פרשת "תצווה"). והפעם, נעסוק ב"שפת המבנה".

המשכן וכליו, נדדו עם עם ישראל במדבר, ממסע למסע וממחנה למחנה. אולם, הפריט היחיד שהיו לו מוטות נשיאה קבועים, היה ארון העדות – ארון הברית.

והתורה מצווה על כך בפירוש: "בְּטִבְעַת הָאָרֶץ יִהְיוּ הַבְּדִים (מוטות הנשיאה), לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ" (שמות כה, טו). מוטות הנשיאה נשארו צמודים לארון כל הזמן, גם בשעת החניה.

ציווי זה מלמד, כי מוטות הנשיאה הללו צופנים בחובם לא רק תפקיד פונקציונאלי, אלא מבטאים גם רעיון, תוכן ומהות.

הרב הירש – המחנך והפרשן, מראשי יהדות גרמניה בתקופת ההשכלה (1808–1888), טוען שהדבר בא ללמד אותנו, שהתורה הינה "ניידת". לכל מקום אליו נלך – היא איתנו תמיד, הן ברמה הלאומית והן מן ההיבט האישי.

לתורה אין מקום מיוחד דווקא. כל מקום בעולם, הוא מקומה... והיא שייכת ורלוונטית, בכל מקום...

אין מקום בעולם שהוא מופקע (חס וחלילה...) מן האידיאלים והרעיונות האלוקיים של התורה!

לעומת זאת, לשאר כלי המקדש המסמלים את הצד המעשי – גשמי של החיים, לא היו מוטות נשיאה קבועים כלל. ללמדך, שלחיים הגשמיים של עם ישראל, כן יש "כתובת קבועה" והיא – ארץ ישראל. ובלשונו של הרב הירש:

נוכחותם התמידית של הבדים (העובדה שמוטות הנשיאה היו קבועים בארון תמיד), מעידה על כך, שתורת ה' אינה קשורה וזקוקה לשום מקום מיוחד. ודבר זה בולט בחריפות יתירה בַּנְגּוּד שבין הארון לבין שאר כלי המקדש, ובייחוד השולחן והמנורה, שאין להם בדים (מוטות נשיאה) קבועים.

מאליו עולה כאן הרעיון: שולחן ישראל ומנורת ישראל – מלוא חייו הגשמיים ופריחת חייו הרוחניים (של עם ישראל) – קשורים (דווקא) באדמת ארץ הקודש (ארץ ישראל) (שמות כה, יב).

כהשלמה לדברים אלה, נזכיר כי כל אחד ממלכי ישראל, נדרש עם כניסתו לתפקידו, לכתוב לעצמו ספר תורה קטן, שהיה צמוד אליו בצאתו ובבואו – לכל

מקום בו הלך, ככתוב: "...וְהִיָּתָה (התורה) עִמּוֹ וְקָרָא בוּ כָּל יְמֵי חַיָּיו..." (דברים יז, יט).

כשהיה יוצא למלחמה ספר התורה היה עמו, כשהיה יושב בדין ספר התורה היה עמו, מיסב (יושב, או אוכל) והוא – ספר התורה כנגדו (על פי רמב"ם הלכות מלכים פרק ג, א).

וכל כך למה? כי ה"מפה" הרוחנית של האידיאלים והעקרונות האלוקיים שעל פיהם האנושות כולה ועם ישראל בפרט נדרש לנהל את חייו, חייבת להיות לנגד עניו של המלך – המנהיג, המצביא, השופט ומקבל ההחלטות, בכל רגע של חיו (למעט כשהוא במקלחת או בשירותים...) ובכל מקום בו הוא נמצא.

גם כאן טמון הרעיון, שלתורה אין מגבלות של מקום וזמן. כל מקום הוא מקומה ובכל עידן היא רלוונטית ועכשווית.

נחתום בשירו של האומן והיוצר קובי אוז (מילים ולחן), סולנה של להקת "טיפקס":

מִי אֲנִי?

מָה אֲנִי בְּכָל־

לְמָה לְטִפֵּס עַל הַהָרִים, פִּי הֵם שֵׁם?

הֲנִי אֲנִי

מְחַפֵּשׂ בְּכָל פְּנֵה

שָׁאֵל אוֹתִי נְזִיר מִהַיְמַלְאִיָּה מִי אַתָּה?

סוּג שֶׁל טְפִיל אוֹלִי

בְּנִימַת עָלִים

סוּג שֶׁל תּוֹלַעַת מְשִׁי

אָבֵל נִרְאָה כְּמוֹ הַהוֹרִים

שְׁלִי

שְׁאוּהָבִים אוֹתִי

וְעוֹשִׂים לִי יוֹמוּלָדֶת כָּל שָׁנָה...

כאשר כל אחד מאיתנו שואל את עצמו מי אני? מה אני בכלל, ו"מחפש את עצמו", הוא מוזמן לחפש את סוד ומשמעות קיומו הכללי והפרטי כאדם, בתורת ישראל.

חלק מן היסודות והאתגרים הללו, מוצפנים במבנהו של המשכן עתיר הסודות. ועל כן, מוזמן השואל "לסייר" במשכן ולנסות לפתור את כתבי החידה, לפענח את הרמזים (בעזרתם של חכמי ישראל) ולשאוב מלוא החופניים רעיונות ואידיאלים, תובנות ועקרונות חיים – לעם, לעולם ולכל אחד מאיתנו.

באמצעות "שפת החומרים", למדנו את סוד הצמיחה והיצירה, המוכוונת על ידי עקרונות אלוקיים.

באמצעות "שפת הצבעים", גילינו כי הקב"ה מזמין אותנו "לצבוע" את אורחות חיינו בצבע הלבן – צבע הטוהר והריסון העצמי ובצבע התכלת – צבע השמיים, הרומז ומזמין כל אחד מאיתנו, ליצור קשר אישי ישיר, עם ריבונו של עולם.

ובגיליון זה למדנו באמצעות "שפת המבנה", כי העקרונות והאידיאלים האלוקיים של תורת ה', המכוונים ומדריכים אותנו, נכונים בכל מקום וצריכים להיות המצפן הלאומי והאישי שלנו, בכל מקום ובכל שעה.

בניגוד לתולעת המשי, לנו יש ייעוד ואתגר – לחיות כאדם וכעם לפי הקוד האתני האלוקי בכל מקום ובכל זמן.

בניגוד לפְּנִימַת הַעֲלִים שחייה הם גשמיים בלבד, לנו יש אתגר של צמיחה רוחנית ושל הכנסת גווני התכלת והלבן (על משמעותם), אל אורחות חיינו.

אלה האתגרים ו"ההרים" הרוחניים, הניצבים בפנינו... זהו הר ההימלאיה שלנו...

בברכת שבת שלום,

משה רוט

ארכיון "נקודה טובה": http://www.pirsuma.com/nekuda_tova

יש לך הערה או הארה? אשמח לקבל למייל: nekudatova.roth@gmail.com

אהבת? הפץ בין חבריך

2.2. השבוע בפרשה – מסרים אקטואליים הנלמדים מהפרשה

מה התפקיד שלך בעולם?/ ניר אביעד

מה התפקיד שלי בעולם? האם יש בי יחוד כלשהו? כיצד אדע מהי השליחות האישית שלכבודה נבראתי? שאלות חשובות אלה מעסיקות את המחפשים ואת התרים אחר האמת, והן מעידות על הבנה בסיסית וחשובה של השואל אותן שחיו אינם מקרה וכי לא נגזר עליו לחיות חיים שגרתיים ואפורים ללא משמעות. חז"ל מלמדים אותנו שאין דבר משמח ומספק יותר מאשר להתקרב ולגלות את היעוד שלנו בעולם, וכי מי שמשכיל ומצליח לפעול ולממש את כישרונותיו הגנוזים הוא המאושר באדם. הפרשה הנוכחית, שרובה ככולה ממשיכה ועוסקת במלאכת בניית המשכן במדבר, נותנת לנו צוהר לחשיבה מחודשת והתבוננות באותן שאלות.

בפרשתנו, במטרה לבצע את פעולות האומנות העדינות והמיוחדות, שנדרשו לשם בניית המשכן, ממנה משה רבינו את בצלאל בן אורי בן חור משבט יהודה לראש בעלי המלאכה ולידו את אהליאב בן אחיסמך משבט דן. התורה מציינת כי הללו ניחנו בכישרונות מיוחדים למלאכות הנדרשות ועם קבלת התפקיד מילא אותם ה' ברוח חכמה אלוקית לביצוע מושלם ומדוקדק של מקום השראת השכינה. ה"נציב מוולז'ין" (מחבר הספר "העמק דבר") התייחס להדגשה הנדירה הזו של שמות שני האומנים וציון כישרונותיהם המיוחדים באומרו כי האישים הנזכרים לאורך כל התורה אינם אנשים רגילים, אשר התחברו לתפקידים במקריות ושאחרים היו יכולים לעשות את תפקידם במקומם. לדבריו, כל איש ואיש יועד ונברא לאותה השליחות האלוקית שאותה הוא היה צריך למלא: משה להנהגת העם והורדת התורה, אהרן לתפעול המשכן ולכהונה ובצלאל ואהליאב לבניית המשכן. המיוחד והנפלא בהם הוא שהם גילו את ייעודם וביצעו בדיוק את השליחות הייחודית שלשמה נשמתם נשלחה לעולם ובזכות זה זכו לתפקיד משמעותי, לתואר "חכמי לב" ולזיכרון לעולמי עד!

בהמשך לאותו רעיון, הפרשה מציינת כי הייתה בקרב העם התגייסות כללית המלווה בהתרוממות רוח במטרה לסייע בבניית המשכן, וכי רבים מבני העם התנדבו ותרמו את רכושם ואת מרצם כדי לאפשר את סיום המלאכה ("וַיָּבֹאוּ כָּל

אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁאָו לְבוֹ וְכָל אֲשֶׁר נִדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְמִלְאכֶת אֱהֵל מוֹעֵד". הרמב"ן מסביר ש"נשיאות לב" פרושה "גילוי הכישורים החבויים והגנוזים באדם". בזמן שבני ישראל היו עבדים במצרים היה נבצר מהם ללמוד מלאכות שונות ולפתח את כישרונם. להיות עבד פרוש הדבר לא רק שגופך משועבד, אלא חמור אף יותר – שאתה לא יכול לדעת מי אתה באמת. אולם בעת, השאיפה הגדולה לתרום למלאכת המשכן חשפה כוחות יצירה ייחודיים, שהיו עד לאותה עת נסתרים ובלתי ידועים, וכך ניתנה האפשרות לאומנים, לבנאים ולשאר אנשי המקצוע לגלות את כישרונותיהם. אותו תהליך הכרות עצמית ויציאה מעבדות, שזכו לה אבותינו בפרשה, יכול להוות השראה גם לנו. המשנה במסכת סנהדרין קבעה כי "כשם שאין פרצופיהם של בני-אדם שווים זה לזה, כך אין דעותיהם שוות". אם נבחן את שבעת מיליארד האנשים שחיים כיום בעולם (ואף נוסף את המיליארדים שכבר נפטרו) לא נגלה אף אדם שזוהה במדויק לשני – לא במראה החיצוני (למרות שלנו מיליארד סינים נראים אותו הדבר...) וגם לא בדעות (=בפנימיות). פרוש הדבר הוא כי לכל אחד ואחד יש ייחודיות משלו ואף אחד לא שווה לחברו. הגמרא מרחיבה ואומרת שעובדה זו מורה על גדולתו של הקב"ה, שברא את כל בני האדם בדמות אדם הראשון ועדיין אין אחד דומה לחברו. השוני אינו רק בצורה החיצונית, אלא גם במהות הפנימית ובאופי. מכאן אנו לומדים גם על תפקידנו בעולם – אדם צריך לומר שבשבילו נברא העולם ולנסות לפענח את אותה השליחות מיוחדת שלכבודה הוא נולד. כל אדם הוא מיוחד במינו ואין זהה לו. כל אחד מאתנו נוצר בצורה מיוחדת, עם אופי מיוחד, תכונות מיוחדות, כוחות נפש מיוחדים וכוחות גוף מיוחדים. ה"מטען הגנטי" הייחודי עמו נולדנו, יחד עם הסביבה ונסיבות חיינו (הורים, סביבה, חינוך), שנשלחו לנו בהשגחה פרטית ע"י הבורא, תוכננו בכוונה תחילה כדי לסייע לנו לבצע את אותה שליחות ייחודית שאף אחד אחר לא יוכל לעשות אותה במקומנו. ההכרה באחריות הגדולה הזו ובעובדה ש"בשבילי נברא העולם" גורמת מצד אחד לתחושה צודקת של חשיבות עצמית ולשמחה על עצם העובדה "שמאמינים בנו שם למעלה", ובראייה לכך שלחו אותנו אל העולם הזה לבצע משימה כלשהיא, ומהצד השני לתחושת רצינות ואחריות משום שאסור לנו להעביר את החיים בהבל וריק ובמרדף סתמי אחר הנאות הגוף השונות בלבד.

בבסיס האמונה שלנו אנחנו טוענים כי בכל אחד ישנו "חלק אלוהי ממעלה", כלומר הנשמה שיש בנו היא ממש חלק ישיר מהקב"ה בכבודו ובעצמו. בעצם גילוי הכישרונות הייחודיים שניתנו לנו אנחנו מביאים לידי ביטוי וחושפים עוד טפח מהשגחתו, תכניתו ותכונותיו של הבורא וזוהי סיבה נוספת מדוע אסור לנו לוותר על המסע לחיפוש המיוחד בנו ולהסתפק בקטנות ובסתמיות. הרב קוק אמר דבר חריף בהקשר זה בכותבו כי אדם שלא ממצה את כישרונותיו המיוחדים שקיבל עובר על העברה החמורה של "בל-תשחית", כלומר ממש משחית את עולמו של הקב"ה.

הגמרא במסכת נידה מספקת לנו תיאור ציורי על המקום בו ממנו כולנו באנו – רחם אימנו: "למה הולד דומה במעי אמו? לפנקס שמקופל ומונת... ונר דלוק על ראשו, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו... ומלמדים אותו כל התורה כולה. וכיון שבא לאוויר העולם בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה". פרוש הדברים הוא כי גם ייעודו הפרטי של כל אדם ואדם, תכונותיו ומעלותיו, ניסיונותיו ומאורעותיו – כולם נסתרים בתוך התורה. את אותו חלק בתורה השייך לנשמתו מלמדים את האדם בטרם בואו לעולם ואחר כך משכיחים זאת ממנו. לא אחת קורה לנו שאנחנו מבצעים פעולה מסוימת חדשה, פוגשים אדם חדש או נמצאים במקום שזר לנו ומשהו בתוכנו מרגיש שם נוח ומוכר. פרוש הדבר שאנחנו מתחברים אל אותה נקודה פנימית ומוכרת מימים ימימה.

כשאדם בא לעולם הוא מאבד הכול. הוא שוכח מניין בא, שוכח את מהותו האמתית, אינו מכיר את כוחותיו ואינו מודע ליכולת האדירה הגלומה בנפשו. וכך, בעודה מושמת בתוך גוף בשר, ניצבת הנשמה של כל אחד מאתנו בפני האתגר המרכזי שלמענה הגיעה לכאן – למצוא את האבדות שלה, כלומר את כל אותם דברים שעלינו לעשות ושאינם כבר נפגשנו, כאמור, אי שם באותם תשעה ירחי לידה. על הנשמה לשוב ולשוטט, לחקור, לשאול ולדרוש אחר מה שעליה לעשות בעולם הגשמי והעכור הזה.

שאלת השאלות, אם כך, של כל אדם בריא בנפשו היא כיצד נוכל לגלות מה התפקיד הייחודי של כל אחד מאתנו בעולם, איפה מתפרסם המידע הזה ומה עלינו לעשות כדי לקבל את התשובה? האמת היא שהתשובה לשאלות אלה אינה פשוטה מאחר שאנחנו לא באמת מכירים את האישיות האמתית שלנו ויכולים

לזהות ולהבדיל בינה לבין האישיות המזויפת, השכבות והקליפות שהתלבשו עלינו לאורך כל השנים. ובכל זאת, קיבלנו מחז"ל לאורך הדורות מספר עצות והנחיות שיכולות לסייע לנו לגלות את אותו ייעוד נסתר ואת אותה משימה שבעטיה אנחנו נמצאים כאן בעולם:

1. קיום אורך חיים נורמאלי ונורמטיבי – בעידן הפוסט-מודרני בו אנו חיים, בו נשברו כבר כמעט כל הכללים ונשחטו רוב הפרות הקדושות, לא מיותר להזכיר ולהיזכר שתפקידנו בעולם הוא קודם כל לבנות בית חם ואוהב עם זוגיות יציבה, לגדל ילדים שמחים ובריאים בנפשם ולפרנס את עצמינו בכבוד וברוחה. לפני שאנחנו מחפשים את האמירה הייחודית שלנו ואת המעשה שישאיר את חותמנו על העולם לנצח נצחים, כדאי שנדע שהרצון הבסיסי ביותר של הקב"ה הוא שנקיים את אותם הדברים הבסיסיים ביותר. כן! משכנתא, החלפת חיתולים באמצע הלילה, לנסוע בבוקר לעוד יום עבודה במשרד, השתדלות אינסופית לטובת שלום בית – זה היעוד והתפקיד העיקרי שלנו! מי שזוכה לקיים את הדברים הנורמטיביים האלה כבר מממש חלק ניכר מייעודו.

2. הקשבה לנטיות הלב שלנו – באופן טבעי כל אחד מאתנו נמשך לדברים אחרים. האחד אוהב לנגן בכינור, השני לפתור משוואות במתמטיקה והשלישי ללמוד גמרא. אותם דברים שאנחנו אוהבים, שאנחנו טובים בהם ושעושים לנו נעים וטוב אינם מקריים. הנשמה שלנו מנסה לדבר אלינו דרך כל אותן נטיות ורצונות, ולכן חשוב שננסה להקשיב למה שבאופן הכי טבעי והכי זורם "בא לנו לעשות". כך לדוגמא, מי שאוהב ונהנה ממוזיקת שאנסונים צרפתית שיפתח נטייה זו בשמחה ומי שנמשך ואוהב לבשל לאחרים שילך להיות טבח. האהבות שלנו אינן מקריות. כמובן שאסור להתבלבל בין נטית לב חיובית לבין התאוות שהיצר הרע נמשך אליהן, ולכן ישנם את גבולות ההלכה שעוזרים לנו לתחם ולקבוע מה נכון ומה לא. הבעיה הגדולה שלנו בבואנו לזהות את הנטיות הטבעיות שלנו היא שמרוב בלבולים והסחות דעת קשה לנו להסתכל בראי ולדעת מי אנחנו באמת והאם הליצן שמביט בנו בחזרה אינו תוצר עצוב של לחצים והשפעות חברתיות. אנחנו באמת אוהבים לנגן בכינור ולהצטיין בלימודים או שזה

קולה של אימא שמייחלת לבן עו"ד/רופא/רואה חשבון? באמת חשוב לנו לטייל בעולם אחרי הצבא או שזהו צו חברתי שהתקבל? אנחנו באמת רוצים לגור במקום מסוים ולענוד שעון מדגם יוקרתי או שבסמל הסטטוס אנו בעצם חפצים? וכו' וכו'.

3. התמקדות דווקא במה שקשה לנו – הקב"ה כל הזמן מדבר אלינו דרך המאורעות שקורים לנו וכל שעלינו לעשות הוא לפקוח את העיניים ולקלוט את המסרים שאנחנו מקבלים. מי שלא מביין זאת חווה את העולם כרצף ארוך של קשיים, בעוד מי שמשכיל לשנות את גישתו מביין שהסבל שלנו אינו סתמי. בד בבד עם הקשבה למה ש"בא לנו בקלות", אומר האר"י הקדוש, כי במקומות בהם אנחנו נתקעים, מתקשים וסובלים מסתרת אמת שעלינו לפענח וללקט. כך לדוגמא, אדם שמידת הכעס דומיננטית אצלו והוא מוצא עצמו ממורמר וכועס על אשתו/ילדיו/הבוס/ראש הממשלה – עליו לדעת שככה"נ מטרת בואו לעולם היא להתמודד עם מידת הכעס, להיות רגוע ולקבל את המתרחש בשלוות נפש. דוגמא נוספת היא אדם שמוצא עצמו מקנא בסובבים אותו. עליו לזכור כי משימתו היא לשמוח בכל אשר קורה לו מבחינת "איזהו העשיר השמח בחלקו". הדבר נכון גם ביחס לקשיים מוחשיים בענייני העולם הזה. כך לדוגמא, מי שפרנסתו קשה עליו צריך לזכור שככה"נ הוא מקבל רמז שעליו לתקן את הגישה ביחס לכסף או ביחס לתפיסת עולמו על אחריות ולא ליפול במלכודת של עצבות ומחשבות טורדניות, ומי שמתקשה במציאת זיווג צריך להתחזק באמונה שהכול לטובה ושבעזרת שילוב בין השתדלות ותפילה בן/בת זוגו מחכה לו ממש מעבר לפינה ולא לשקוע בייאוש וברחמים עצמיים. הנטייה הטבעית שלנו היא לברוח מהתמודדות עם מה שקשה ומאתגר אל הקל והנוח, אולם זוהי טעות, שכך, כאמור, דווקא בהתמודדות נחשף הכוח הגנוז שקיים בנו.

4. האם העשייה שלי מסייעת גם לאנשים אחרים? כלל אצבע אמיתי, אך מחייב וחד כתער הוא לשאול את עצמנו ביחס לכל פעולה שאנחנו עושים – "האם יש בדבר משום להיטיב גם את מצבו של אדם אחר או שכל מה שבעצם אנחנו עושים ומחפשים זה את האינטרס והתועלת האישית?". היכן שאנחנו תורמים גם לזולת פרוש הדבר שיש שם ניצוץ אמיתי ושפעולתנו

רצויה ומבורכת. אדם לא צריך לעזוב את עולמו וללכת להתנדב עם חולי המלריה באפריקה כדי להיות אדם משפיע ונותן. כדי שנקיים את תפקידנו בעולם די לנו אם נלך לעבודה עם חיוך ונזכור שאנחנו מתאמצים כדי לפרנס את הגוזלים שלנו בבית, שנתרום מעשר מבלי לבלף ולעגל פינות ושנהיה אדיבים לסובבים אותנו. רבים מתלבטים ביחס למקצוע ותחום עיסוק. מקצוע נכון לנו הוא מקצוע בו אנחנו נותנים לחברה ולא רק לוקחים. אפשר להיות רופא שמציל חיים, אפשר להיות אומנים, כפי שהפרשה הנוכחית מלמדת אותנו, ואפשר אפילו להיות מנקי רחובות – כל עוד המחשבה היא איך אני תורם לחברה. ברגע שאנחנו פועלים משיקולים של אגו אנחנו מאבדים את הקשר עם הבורא ועם נשמתנו ("אין אני והוא יכולים לדור במקום אחד"), ולכן מוטב אפילו לגדול הרופאים לפרוש או לחפש תעסוקה אחרת אם הוא מונע מכסף או מהאדרת שמו ולא מטובת מטופליו.

התרבות המערבית של ימינו ותהליך ה"גלובליזציה" מנסה "לשטח" את הייחודיות שלנו ולגרום לנו לפעול באותה הדרך ולרצות את אותם הדברים. הפרסומות שוטפות את המוח עד שכמעט כל אדם בעולם, מהעובדים בשדות האורז בסין ועד לאנשי העסקים המפולפלים במנהטן, כולם רוצים לשתות את המשקה השחור ("טעם החיים" למי שתמה בשביל מה הוא נולד), לנעול וללבוש את אותם המותגים ולהתהדר באותה תסרוקת של הכוכבן המזדמן. דווקא סיפור פרשת השבוע הנוכחית צריך להזכיר לנו שאנחנו לא זהים וגם לא צריכים להיות כאלה. לכל אחד יש כישרונות ואיכויות משלו ודווקא אותם עליו לחשוף. יש כמובן מקום לאחדות, אבל לא לאחידות.

הכוונה ותשובות לשאלות אלה ניתן למצוא גם בפרשת 'עקב' בה משה רבינו נושא דרשת התעוררות לעם ישראל ובין יתר דבריו הוא אומר את המשפט הבא: "ועתה ישראל, מה ה' שואל מעמך (=מבקש ממך), כי אם ליראה את השם אלוקיך, ללכת בכל דרכיו, ולאהבה אותו, ולעבוד את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמור את מצוות ה' ואת חוקותיו" (דברים י' י"ב). אל דברים אלה הוסיף מיכה הנביא את ההנחיה הבאה: "מָה ה' דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצָּנֶע לְכַת עִם אֱלֹהֶיךָ" (מיכה ו', ח').

מעל ומעבר לכל שנכתב כאן, יש לזכור כי הקב"ה ברא את האדם בעלמו, ולכן תפקדנו העיקרי הוא להדמות לבורא גם בפועל במעשינו. חז"ל מתארים זאת בצורה המוחשית ביותר באומרם כי "מה הוא (הקב"ה) רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון, וכו'". פרוש הדבר הוא שהמעשה הנכון והרצוי ביותר שעלינו לעשות הוא להתנהג ברחמים, סבלנות, נתינה ואכפתיות, כפי שנוהג הקב"ה בעצמו. המדרגה הגבוהה ביותר, אם כך, שיכול להגיע אליה אדם הוא ממש להיות בפועל במעשיו היום-יומיים אותו "צלם אלוקים". כשמצליחים מכך נהיים כמו האומן המיוחד מפרשתינו – בצלאל, כלומר בצל האל.

א. סיכום מתומצת של פרשת "ויקהל"

עיקר הפרשה מוקדש לתיאור בניית המשכן וכליו • הציוויים על הקמת המשכן שפורטו בפרשות תרומה ותצווה הקודמות, באים לכלל ביצוע בפרשה זו ובפרשה שלאחריה – פרשת פקודי

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" – הוא מלמד אותם את כל הדברים אותם לימדו ה' בהר-סיני. תחילה לומדים הם על שמירת השבת ואחר-כך על כל ציווי בניית משכן ה'. החל מהתרומה שנצטוו לתת – "קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו", וכלה בפירוט חוזר של מבנה המשכן וכליו. אחרי לימוד זה – "ויצאו כל עדת בני-ישראל מלפני משה".

"ויבואו כל איש אשר נשאו לבו" – אלו שברשותם החומרים הדרושים לבניית המשכן הזדרזו להביאם, ואפילו הנשים נדבו בלב שלם את תכשיטי הזהב שלהן. המוכשרות שבהן טוו בעצמן את הפרוכות, ונשיאי השבטים תרמו את האבנים היקרות שנדרשו עבור האפוד והחושן של הכהן הגדול.

משה מודיע לבני-ישראל מי נבחר להיות הממונה על המלאכה: בעלאל בן אורי משבט יהודה, שזכה "וימלא אותו רוח א-לקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה", כאשר לעזרתו הועמד אהליאב בן אחיסמך משבט דן.

העבודה היתה רבה, עד שהאחראים עליה הגיעו יום אחד אל משה והודיעוהו כי מרבים העם להביא אף יתר על הצריך, ואז מצווה משה להעביר קול במחנה שאין עוד צורך בתרומה.

בחלק זה של הפרשה נעשית חזרה על כלי הקודש של המשכן, עליהם סופר בפרטיות בפרשת 'תרומה': על היריעות שכיסו את המשכן; על הקרשים המצופים זהב שהיוו את הקירות, ועל יסודות הכסף שלהם; ארון הקודש שבבניתו התאמן במיוחד בעלאל; שולחן הפנים; מנורת הזהב; המזבחות וכיור הכהנים, ולסיום: מידות חצר המשכן.

בואו חשבון

באחת ממדינות אפריקה הגיעו הורים לחידון פומבי של ילדיהם בחשבון. והשאלה הראשונה היתה כמה זה $7+2$?

כל הילדים צעקו במקהלה: 10.

שוב נשאלה השאלה: כמה זה $6+3$? והילדים ניחשו: 8.

”ניסיון אחרון”, הכריז המורה המנחה, ”כמה זה $4+5$?”. והילדים עונים יחד: 9.

פרשיות השבוע שלפנינו ויקהל-פקודי הינן בעצם סיכום כולל של מלאכת המשכן. המעניין הוא שלאורכך של שתי הפרשיות חוזרת התורה בפרטי פרטים על נתונים שנכתבו בפרשיות תרומה-תצווה באריכות רבה וכעת ניתן לסכם בהרבה פחות מילים, וזאת למרות שאין בתורה אות אחת מיותרת. לדעת מפרשים רבים רצתה התורה להטמיע בנו את העובדה שעשייה ללא חשבון וסיכום מדוקדק – אינה עשייה שלמה.

זהו בעצם הבסיס והמקור לכל המושג ”חשבון נפש” שעל כל יהודי לערוך בינו לבין בוראו. שכן השאלה היחידה שעליה יצטרך האדם לתת את מלוא חומרת הדין לעתיד לבוא תהיה: כמה התקדמת בעבודת ה' בעזרת הכלים שעמדו לרשותך. שהרי לכל יהודי ניתנו כשרונות ומעלות באופן המיוחד רק לו, אם יערוך את חשבון נפשו כיאות יוכל לדעת כמה ניצל מכוחותיו כהוגן.

מסופר שנכדו של רבי ישראל מאיר הכהן מראדין – המכונה 'החפץ חיים' – פנה אליו בשאלה: ”סבא, בן כמה אתה?”. חייך החפץ חיים ואמר לו: ”אענה לך על שאלה זו בהמשך”. לאחר כמה דקות קורא לו הסבא ומושיט לו מעטפה: ”זה מתנה מסבא”. הנכד המנומס אמר תודה והתכונן לצאת.

”אינך מתכונן לספור כמה כסף קיבלת?”, שאל החפץ חיים את נכדו. ”סבא, אותי לימדו שמתנה לא סופרים”. חייך החפץ חיים ושיבחו: ”תשובה נכונה. אכן, מה שמקבלים במתנה לא סופרים. וכיון שחיינו של האדם עלי אדמות הינם מתנה משמים – מה לו כי יספרם?”.

נכדו של החפץ חיים קיבל תשובה לשאלתו, אבל אנחנו נותרנו עם קושיה. וכי אצל החפץ חיים אין מושג של "חשבון הנפש"? אדם אינו צריך לפקח על שנות חייו לבל יתבזבזו לשווא?

נחלק את חיי האדם לשני מישורים בהכללה גסה – ימים ושנים. אדם אשר מנצל כל יום בחייו להתקדם בעבודת ה' וברוחניות, בתיקון מידותיו ובעזרה לסובב, הרי שבכלל מאתיים מנה ומתוך הסיכום של כל יום תבוא ההתקדמות לידי ביטוי גם בסיכום השנתי.

אולם אדם שבסוף כל שנה יעשה מאזן כללי ולא חשבון פרטי בסופו של כל יום, ייתכן מאוד שהתקדמותו המזערית מרשימה אך ורק משום הזמן הרב שעבר מהחשבון הקודם, אבל בעצם אם נחלק את ההתקדמות של השנה האחרונה לימים – רוב הזמן עבר בבטלה אחת גדולה...

האגדה מספרת על אותו אדם שנקלע לבית הקברות של עיר גדולה, ולהפתעתו הרבה גילה שגילם של הנפטרים בעיר הוא תמוה ביותר. על אחת המצבות נכתב: "פ"נ... שנפטר בן שלוש שנים, הותיר אחריו זרע ברך ה'", ואילו על מצבה סמוכה היה גילו של הנפטר כבן שנה ורבע, ומספר צאצאיו – לפי המצבה – נשק בשעת פטירתו למאה...

רץ מיודענו לרב העיר ושאל אותו: "רבנו, כלום מגיפה פרצה בעיר? מדוע נפטרו אנשים אלו בגיל כה צעיר?! ואיך תיתכן העובדה שילדו בגיל כה פעוט?". ענה לו הרב: "אצלנו בעיר לא כותבים את מספר שנות חייו של הנפטר בפועל, אלא רק את מספר הימים שניצל להתעלות בעבודת ה' ואותן צירפנו לשנים".

מובן מאליו שהיחיד שיוכל לדעת את התקדמותו האמיתית של כל נברא בעבודה המוטלת עליו – הוא בורא העולם חוקר לב וכליות. אך זאת למדנו מפי חז"ל בהזדמנויות שונות: "יודע צדיק נפש בהמתו", ו"לב יודע מרת נפשו".

ערכה של ברכה ותפילה

לאחר שהושלמה מלאכת המשכן נאמר בפרשת פקודי: "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו. ויברך אותם משה" (פרק מ' פס' מ"ג). מובא במדרש שברכתו של משה לעושי המלאכה היתה: "יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו".

לכאורה הדברים תמוהים, וכי יעלה על הדעת שהשכינה לא תשרה במעשי ידיהם לאחר שעשו כפי שה' ציוה, והרי מצינו בכמה מקומות בתורה הבטחת ה' להשראת שכינתו לאחר השלמת הבניה: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת". "ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי", ועל כולם בסיום ההוראות בפרשת תצוה באה ההכרזה הכללית: "ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלוקים", א"כ, מדוע היה צריך לברך את עושי המלאכה, הרי לפי כל ההבטחות, על השכינה לשכון במשכן מאליה ללא כל ברכה!

המסקנה ההכרחית היא שדברים אינם מתרחשים מעצמם. גם אם עושים בדיוק כצווי ה' וממלאים אחר רצונו ללא דופי וסטיה, אין עדיין ערובה ובטחון שהשכינה תשרה מאליה בצורה אוטומטית. ככל הנראה, יש צורך לבקש מאיש קדוש שיאציל את ברכתו על עושי המלאכה ויתפלל לקיום ההבטחות שניתנו. ואכן, רק לאחר שמשה עשה כך, ניתנו לו ההוראות הסופיות בדבר הקמת המשכן וכשסיים את המלאכה התרחש הדבר: "ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן" (פרק מ' פס' ל"ד).

תופעה מעין זו במישור שבין אדם לאדם מצויה בהורדת בנימין למצרים. כידוע, האשים יוסף את האחים בריגול ודרש מהם כדי להוכיח את חפותם – לאמת את סיפורם ולהוריד מארץ כנען את אחיהם בנימין. יעקב התנגד ואמר: "לא ירד בני עמכם ... וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה והורדתם את שיבתי ביגון שאולה". בגבור הרעב נענה לדרישת "השליט" באמרו: "אם כן, אפוא, זאת עשו, קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה, מעט צרי ומעט דבש, נכאת ולוט בטנים ושקדים ... ואת אחיכם קחו וקומו שובו אל האיש. וא-ל-ש-ד-י יתן לכם רחמים לפני האיש, ושילח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין ואני כאשר שכולתי שכולתי".

על המילים "וא-ל-ש-ד-י יתן לכם רחמים לפני האיש" אומר רש"י: "מעשה אינכם חסרים כלום אלא תפילה - הריני מתפלל עליכם".

והדברים תמוהים. הרי יוסף התחייב בפני אחיו שברגע שבנימין ירד למצרים יידע שהם אינם מרגלים וישחרר את שמעון היושב בבית הסוהר, מדוע אפוא נדרש יעקב לתפילה הרי האחים ממלאים אחר כל דרישות השליט. ואף יותר מזה, יעקב שולח ליוסף מנחה נאה ומגוונת הכוללת קשת רחבה של מעדנים ופריטי בושם, כלום חשש יעקב שיוסף לא יעמוד בדיבורו ובהתחייבויותיו?.

עלינו לומר את אשר אמרנו לעיל: דברים אינם מתרחשים מעצמם. אמנם האחים עמדו בכל הדרישות ומילאו את כל הציפיות ונקטו במקדמי ביטחון, אך ללא תפילה קיים סיכוי ש"המערכת" לא תפעל. משל למנוע חדיש המצוייד בכל החלקים הנדרשים לתפעולו. ללא ניצוץ האש שיבעיר את הדלק, הוא לא יפעל. התפילה היא "ניצוץ האש" המבעיר את המערכת השגרתית, בלעדיה לא יתרחש מאומה והכל עלול להשתבש, לפיכך התפלל יעקב ובקש עליהם רחמי שמים.

במסכת ברכות מספר התלמוד על דיון שהתקיים בלשכתו של דוד: "כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו. אמרו לו: אדוננו המלך, עמך ישראל צריכין פרנסה. אמר להם: לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחולייתו. אמר להם: לכו ופשטו ידיכם בגדוד. מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלים באורים ותומים". אחיתופל שימש "קצין מבצעים" כהסברו של רש"י שידע איזה הדרך ילכו, והאיך יציבו מצב ומשחית וטכסיסי מלחמה. לאחר שיעצו בו, פנו לסנהדרין ליטול מהם רשות כדי שיתפללו עליהם, ורק לאחר מכן שאלו את פי ה' אם יצליחו במלחמה. לכאורה יש לפנות תחילה אל ה' ולשאל את פי ה' אם יצליחו ורק לאחר מכן לפנות לאחיתופל שיכין את תכניות ההתקפה ולסנהדרין כדי לקבל את האישור ההלכתי.

אף כאן עלינו לומר את אשר אמרנו לעיל: ללא תפילה - אין תגובת שמים - אין סיכוי שהמערכת המלחמתית תפעל כהלכה ותסתיים בנצחון. לפיכך פונים לאחיתופל לקבל ממנו את תכניות המלחמה ההתקפית. עם מסמך זה פונים אל הסנהדרין כדי לקבל את האישור ההלכתי ובמיוחד כדי שיתפללו על הצלחת

התכנית כדברי רש"י, עתה – לאחר שעוררו רחמי שמים – פונים אל ה"אורים ותומים" כדי לדעת אם אמנם יצליחו.

עלינו להתחזק בתפילה ולבקשת רחמי שמים במיוחד בתקופה קשה מבית ומחוץ בה אנו נמצאים ואז נזכה לברכתו של משה ותשרה שכינה במעשה ידיו ויהיה נועם ה' אלוקינו עלינו.

ב . פרפראות

1. "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל...." (ל"ה, א') – אומר רש"י: למחרת יום הכיפורים, משה רבינו רמז לישראל, שלא רק ביום הכיפורים צריכים להיות חדורים סליחה ומחילה, אחוה ורעות, אלא גם למחרת יום הכיפורים ובכל ימות השנה חייבים להמשיך במידות אלה (אדמו"ר ר' משה מקוברין)

2. "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבָּת שַׁבְּתוֹן לַיהוָה כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת" (ל"ה, ב') – הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן, לומר שאינו דוחה את השבת (רש"י). משה רבינו רצה להראות לישראל עד כמה חביבים הם לפני ה'. שאילו לגבי עבודת המשכן שנעשית בשביל כבוד ה' יתברך, אסור בשבילה לחלל את השבת, אבל לגבי פיקוח נפש של ישראל, אפילו ספק פיקוח נפש דוחה את השבת. (חתם סופר)

3. "אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָם. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (לה,א)

אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות; ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי

יש לעיין, הרי רוב מצוות השבת הן מצוות לא תעשה, ואם כן מדוע התורה אומרת "אשר צווה ה' לעשות"? לכאורה התורה היתה צריכה לכתוב "אשר צוה ה' לא לעשות", או בדומה לזה?

עוד יש לעיין מדוע התורה מצווה ש"ששת ימים תעשה מלאכה", וכי חייבים לעבוד בכל ששת ימי השבוע כדי לקיים את מצוות השבת? (ועיין רש"י על אתר מה שתירץ).

ונראה לתרץ לפי הגמרא בקידושין לט: שם נאמר שאם ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצווה. מפרשת שם הגמרא שהכוונה היא שאם בא לפניו דבר עבירה והתגבר על יצרו ולא עשה אותה, אזי נותנין לו שכר כאילו עשה מצווה. על דרך זו אומרת הגמרא במסכת יומא (פו:) שהדרך לדעת אם החוטא חזר בתשובה שלימה היא שאם הגיעה לפניו אפשרות לעבור את אותה העבירה ולא עבר עליה, אזי אנו רואים שחזר בתשובה. ודאי שכל האמור הוא דווקא כשהיתה לו תאוה לעבור והתגבר.

על פי הנ"ל אפשר להסביר גם את הפסוק בפרשתינו. מי שעובד כל ימי השבוע ויש לו רצון להמשיך לעבוד גם ביום השביעי – בין אם הסיבה היא כלכלית ובין אם מסיבה אחרת, אזי כשהוא מתגבר על יצרו ולא עובד ביום השביעי נחשבת לו שבתה זו כמצווה בפני עצמה. לכן אמרת התורה "אשר צוה ה' לעשות" – ששבתה בעלי מלאכה בשבת היא העשיה הרוחנית הגדולה ביותר. כמו כן, שבתה בשבת מקבלת את מלא עוצמתה כאשר היא נעשית ב"שב ואל תעשה" – הרי פשוט שאדם שאינו עמל במשך השבוע אין לו קושי להמשיך בכך גם בשבת, וזו כוונת התורה באמרה "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי תשבות"...

4 . וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת-כָּל-עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ" (לה, א-ב)

מובא בילקוט שמעוני פרשת ויקהל רמז תח: "ויקהל משה, רבותינו בעלי אגדה אומרים, מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זאת בלבד. אמר הקב"ה, עשה לך קהלות גדולות ודרש לפניהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת, ולכנס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה, אסור והתר, כדישיהאשמי הגדול מתקלס בין בני".

ה"חתם סופר" מביא את דברי המדרש, שבשעה שהחכם יושב ודורש, והעם שומעים, מוחל הקב"ה עוונותיהם של ישראל. ומדקדק ה"חתם סופר", כיצד יתכן שמחמת מצוה כה קלה של שמיעת דרשה בבית הכנסת מוחל הקב"ה על כל

עוונותיהם של ישראל! עוד דקדק ה"חתם סופר" בלשון המדרש 'זהעם שומעים', וכייתכן שהחכסידרושוהעסלא ישמעו?

ובאר: המדרש מדבר כאן על פשוטי העם, בליל שבת קוראים הם את כל המודעות בלוח, ובין המודעות הם מבח ינים במודעה: '...בשעה פלונית ידרוש חכם פלוני בהלכה ובאגדה'. כעת עושיםהסחשבון: מהאגדה ודאי נהנה, אך מה לעשות, לפני האגדה יש קצת הלכה... נו, ניחא, נשב קצת, נשמע איך שזה אומר כך וזה אומר כך, אחר כך ודאינהנה מהאגדה.

על כך שהם יושבים ושומעים בסבלנות את דברי החכם, למרות חסר הבנתם בהם, ודאי מגיעה להם מחילת עוונות.

לכן, ודאי חשוב מאד שלא נעביר חלילה את השבת בין כר וכסת, אלא נלך לבית הכנסת ונשמע את הדרשן, אפילו אסלאנבין, מחילתעוונות ודאיישכאן.

ומוסיף על כך ה'תפוחי חיים': 'זיקה'ל' הם ראשי תבות – ז'ביום השביעי יהיה לכם קדש', מדוע? מפני שעל ידי ה'זיקה'ל' – על ידי שבאים אנשים לשמוע את הדרשה, יהיה לכם קדש' – על ידי כך הופכת השבת ל'קדש'.

5 . יום השבת וששת ימי המעשה

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה" (שמות לה: ב)

בין יום השבת לששת ימי המעשה יש קשר ישיר. הקב"ה ברא את העולם בשישה ימים, וביום השביעי הוא נח. אם כך, איך נבראה השבת? המסורת היהודית מספרת, כי בזמן הבריאה לא היו ליום השבת קיום וחיות. אלא שבתחילה היו בכל אחד מששת ימי השבוע עשרים ושמונה שעות; כאשר ראו ימות השבוע שכדי שהיום השביעי יוכל לחיות הוא זקוק לזמן, תרם כל אחד מהם ארבע משעותיו, וכך קיבל יום השבת עשרים וארבע שעות של חיים.

במלים אחרות, יום השבת קיבל את חיותו מתרומותיהם של ששת ימי המעשה. כאשר ימי השבוע מלאים אהבה, נדיבות ויושר, אזי יום השבת קדוש הוא. לעומת זאת, אם במשך ששת ימי המעשה יהיו לבותינו מלאים שנאה ומרמה, לא נוכל

לחוש בקדושת השבת. השבת היא תוצר ישיר של כל מה שאנו עושים במשך ששת ימות השבוע. יותר ממה שהיהדות מעוניינת במה שאנו עושים ביום אחד, יום השבת, היא מעוניינת במה שאנו עושים בששת ימי המעשה. אם אנו חיים כראוי בששת ימי המעשה, הרבה יותר קל להפוך את היום השביעי ליום קדוש.....

6 . מנהיגים צריכים לשמש דוגמה

"והנשיאים הביאו את אבני השוהם ואת אבני המילואים לאפוד ולחושן")

בספרו "למרנן ורבנן" עומד נחום סוקולוב על חשיבות עלייתם של רבני מזרח אירופה לארץ ישראל. בזמנו ביקש סוקולוב מהרב שלמה דוד כהנא, לשעבר רבה הראשי של ורשה, לכנס את הרבנים ולשאת בפניהם דברים על חשיבות מצוות יישוב ארץ ישראל. השיב לו הרב כהנא: "כל הרבנים אוהבים את ארץ ישראל! קודם כל צריך לכנס את העם כולו, ולקרוא להם לעלות; על הרבנים אתה יכול לסמוך".

השיב סוקולוב: "מסופר שכאשר ביקש משה מנשיאי השבטים לתרום את תרומתם לבניין המשכן, הם אמרו: אנו מוכנים לתת, עלינו אתה יכול לסמוך; כעת לך אל העם, כדי שיהיו הם הראשונים שיתרמו".

"ובכן", המשיך סוקולוב, "אתה הרי יודע מה קרה: העם תרם כל כך הרבה, עד שלמשה לא היה עוד כל צורך במתנותיהם של הנשיאים. כתוצאה מזה לא היה לנשיאים כל חלק בבניית המשכן עצמו. רק מאוחר יותר הם תרמו את אבני השוהם והמילואים לאפוד ולחושן. ואכן, המלה נשיאים כתובה בתורה בכתיב חסר – נשאם – כדי להורות שמהו אצלם היה חסר, משום שלא נענו מייד לקריאתו של משה".

"אתה", הוסיף סוקולוב, "עונה לי בלשונם של הנשיאים: 'שיבואו האחרים קודם'. האם לא חבל מאוד יהיה, אם ארץ ישראל תיבנה בלי כל אותם גדולי הרבנים?"

אכן, זה מה שקרה בפועל: הרבנים הגדולים של פולין ורוסיה לא עלו לארץ ישראל; ומשום כך היוד, אותו סמל של יהדות מלאה חיות ועוצמה, עדיין חסר

אצל רבים בארץ ישראל. ואולם יש הרבה מאוד סימנים לכך שחיי הדת של עם ישראל ישובו ויפרחו בכל חלקי ארץ ישראל.

גם בקהילות היהודיות בכל רחבי העולם, אסור לרבנים לומר: "תסמכו עלינו; אבל שהאחרים יעשו קודם". לא: המנהיגים חייבים לשמש דוגמה.

7. "ויאמר משה אל בני ישראל: ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה" (שמות לה:ל)

בצלאל היה אמן גדול. הקב"ה העניק לו חכמה, בינה ודעת בכל סוגי מלאכת המחשבת בזהב, בכסף ובנחושת, באבן ובעץ (ראה פסוקים לא-לב).

המדרש אומר כי לכל אחד יש שלושה שמות: השם שנתנו לו הוריו, השם שקוראים לו חבריו והשם שהוא עושה לעצמו. הוריו של בצלאל קראו לו בשם ראיה (ראה דברי הימים א ד:ב, ה:ה); חבריו קראו לו, מן הסתם, "האמן"; ואילו הקב"ה קראו בשם בצלאל, שפירושו - בצלו של הא-ל. נראה שהוא קנה לעצמו את השם הזה משום שהיה צדיק, וכל הזמן חש שהוא מצוי בנוכחותו ("צלו") של הא-ל.

את השם שהורינו נותנים לנו אין אנו בוחרים; חברינו לא פעם קוראים לנו בכינויים; ואילו השם האמיתי שלנו הוא השם שאנו עושים לעצמנו מכוח החיים שאנו חיים.....

8. שכן על יסוד חדש

לאחר שקיבלו מחדש את לוחות העדות, נצטוו שוב בני ישראל על הקמת משכת העדות, כדי שיקימו את המשכן על יסודות חדשים שלמדו מן הניסיון שעבר עליהם. העם והכוהנים למדו להכיר את עצמם על חולשותיהם ועל כך שהם זקוקים להשתלמות מתמדת, להתעלות ולכפרה. לאחר שנתנסו בכל דירוגי היחסים בין העם לבין ה', למן שפל המדרגה כאשר נדחו מפני ה' ועד לרום מעלת חסד התשובה, הם נוכחו לדעת כי ה' בעל הדין החמור, הוא גם בעל הרחמים הגדולים. המשכן שנצטוו להקים נועד להיות המקום למען הפרט ולמען הכלל, שבו ימצאו תמיד, בכל מצב של תעייה ורפיון, כוח לשוב ולעלות את על, וברכת ה' למימוש כוונתם הרצויה (על פי רש"ר הירש).

9 . הרם קרן ישראל

”ויקהל משה”

נסמכה פרשת ”ויקהל” לפרשת ”כי תשא את ראש בני ישראל”, לומר לך: אימתי תשא את ראש בני ישראל? בשעת קהילה ואחדות, כשהם ”כל עדת בני ישראל” – כולם יחדיו מאוחדים כאחד

10 . דיבור של אהבה

”ויקהל משה את כל עדת בני ישראל”

”עדת” מלשון עדי – תכשיט, כל אחד מישראל היה בעיני משה יקר כעדי וכתכשיט, נכנסו דבריו אל לבותיהם ויכול היה לאסוף אותם ”על פי דיבורו” (בשם הבעש”ט).

”ויקהל משה” – רש”י: ”נאספים על פי דיבורו”. אומר רבי שלמה מססוב: המקדש את דיבורו השכינה מדברת מתוך גרונו, ובדיבורו הקדוש מסוגל הוא לאסוף את כל ישראל אליו.

רבי מנחם מנדל מקוצק היה אומר: דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. רק דברים החוזרים

ונכנסים אל הלב שיצאו ממנו, היינו, דברי תוכחה ומוסר הפועלים גם על המוכיח עצמו – רק הם יכולים להשפיע.

11 . קדושת ישראל באחדותם

”ויקהל משה”

אומר רבי שמואל ירושלמי: שורש הטומאה הוא הפירוד, ושורש הקדושה – האחדות. הפירוד גרם לעם ישראל לחטוא בעגל. עכשיו כאשר ביקש הקב”ה להכניסם אל הקדושה: ”ויקהל משה את כל עדת בני ישראל” – הביאם אל האחדות ואמרה תורה מיד: ”אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות

אותם" – ה' ציווה את "ויקהל" לדורות, כדי שראשי עם בדורות הבאים ילמדו שאין לעשות דבר שבקדושה קודם שמביאים לאחדות תחילה.

12 . מי לה' אליו

"ויקהל משה...אלה הדברים"

מפרש רש"י: "שאינו אוסף אנשים בידיים אלא הם נאספים על פי דיבורו". אומר רבי יואל טייטלבוים מסטמר: הרי פשוט ומובן הוא שמשה לא אוסף אנשים בידיו, למה אם כן הוצרך הכתוב להודיענו זאת? אלא, ב"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" גרס משה להתלכדותם של כל שלומי אמוני ישראל, כדי שיתאחדו ביניהם במאבקם נגד הערב רב. המטרה של "ויקהל" לא הייתה "אספה לשם אספה" – לאסוף אנשים ולהקהילם במקום אחד, שהרי כל עוד יש פירוד בין הנאספים לא תפעל האספה כשלעצמה מאומה. "אלא הם נאספים על פי דיבורו" – הדברים שאמר משה הם שאיחדו את כולם ומכוחם ועל פיהם התאספו כל היראים לדבר ה', רק על ידי אספה שכזו – דבקות ב"אלה הדברים" של משה, עלה בידם להיפרד ולפרוש מן הערב רב, ולגשת להקמת המשכן (על פי טללי אורות).

13 . נשמע ונעשה

"ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צווה ה' לעשות אותם"

רבי קופל רייך מבודפשט היה אומר: יהודים רגילים לשמוע את דרשתו של הרב, ולאחר מכן להעיר הערות ולהתווכח ביניהם האם יפה דרש או לא, אם צדק בדבריו אם שהדברים אינם נכונים. אך, לעולם לא יעלה על דעתם של יהודים "בעלי בתים" שגם צריך לקיים את דברי המוסר של הרב. לכן נאמר אצל משה רבנו: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, ויאמר אליהם: אלה הדברים אשר צווה ה' לעשות אותם" – לעשות אותם, ולא רק לשמוע.

14 . מנוחה כפולה

”וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה”

”שבת שבתון” – שתי שביתות: מנוחת הגוף מעבודה וממלאכה, ומנוחת הנפש מדאגות הפרנסה והכלכלה (הכתב והקבלה).

15 . אות ההתחדשות

פרשת החודש מסיימת את סדרת ארבעת הפרשיות כאשר קדמו לה פרשות שקלים, זכור ופרה. פרשה זו נאמרה בעוד בני ישראל במצרים, זמן קצר לפני גאולתם. הקב”ה סיים את שליחותם של משה ואהרן בחבטה בפרעה באמצעות אותות ומופתים שבעשרת המכות. שליחות אשר הניבה תוצאות ארעיות ונזילות בלבד, בגלל קשיחותו ויהירותו של הרודן פרעה.

הקב”ה שולח את משה ואהרן אל בני ישראל עם אות של שינוי והתחדשות, בטרם ידבקו באופן בלתי הפיך במנטליות המצרית הקשיחה. הוא מודיע להם שניסן חודש האביב יהיה החודש הראשון של עם ישראל. כך שכאשר כאשר כתוב בתנ”ך החודש הראשון, הכוונה לניסן ואילו תשרי הוא החודש השביעי. בנוסף הוצג להם הירח המתחדש כבסיס לקביעת תחילת החודש. האפקט החווייתי של חידוש הירח

ברור. מתוך החשכה הכמעט מוחלטת של הלילה, מתפתח גרם שמים משביב דק לעגול מלא אור.

כיצד שימש הירח לקביעת ראש החודש? במשך דורות אחרי יציאת מצרים, הצופים הראשונים של

הירח החדש בכ”ט לחודש, היו מגיעים לבית דין הגדול שבהר הבית ומעידים על מה שראו. חברי בית הדין היו מוודאים שהעדים אכן ראו אותו על ידי השוואת תיאור הירח מהעדים למה שהיה ידוע להם לפי חישובים

אסטרונומיים. במידה ועדותם אושרה, בית דין היו מכריזים על היום הבא כראש חודש – היום הל’ לחודש. במידה ולא הגיעו עדים, ראש חודש היה חל אוטומטית

ביום למחרת (מה שהיה אמור להיות ל"א לחודש). תהליך זה של קידוש החודש, קבע כמובן את עיתוים של המועד. לא בכדי למילים "מועד" ו"ועד" שורש משותף. מועד הוא תאריך שנקבע בין שנים בהסכמה. כך גם תאריכי החגים נקבעים על ידי ציווי עליון המשתף את תהליך קידוש החודש הנערך על ידי העם והמערכת המשפטית שלו. כל זה מסביב אות הצמיחה וההתחדשות, כפי שנצטוו משה ואהרן לפני כ-3,300 שנה.

16. "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּךְ קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה'." (לה,ב)

בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו) מובאים דבריו של רבי ברכיה בשם רבי חייא בר בא, שאמר: לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה!

ובמשנה ברורה (סימן ר"צ ס"ק ז') הרחיב וביאר שלא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי לעסוק בהם בתורה מפני שבכל ימות החול טרודים האנשים במלאכתם ואין להם פנאי לעסוק בה כראוי, לפיכך – כותב ה"משנה ברורה" – אסור לאדם לפנות עצמו מדברי תורה ולקבוע סעודתו בשעה שדורשין בבית המדרש דברי תורה ברבים, אלא יקדים את סעודתו או יאחר אותה.

ומכאן – מסיים ה"משנה ברורה, את דבריו – תוכחה לאותם אנשים שמטיילים בעת ההיא בשוקים וברחובות...כי אפילו סעודת שבת שהיא מצוה אסורה אז מפני ביטול תורה, וכל שכן שאסור לטייל ולהרבות אז בשיחה בטלה!

משל נפלא על כך אמר החכם רבי שלמה ששון:

סבל אחד היה עמל קשה מאד לפרנסתו. בסופו של יום היה שב אל ביתו תשוש, עייף ויגע.

יום אחד בהיותו בדרכו לשוב אל ביתו ראה התקהלות גדולה בפתחו של אולם מרכזי שבעיר. מה הדבר?

התעניין הסבל – מפני מה נדחקים כאן אנשים כה רבים?

מרצה ידוע הגיע לעיר – ענה לו אחד האנשים – פיו מפיק מרגליות והכל משחרים לשמוע את מוצא פיו. כדאי מאוד גם לך להכנס לשמוע את דבריו – ממש נופת צופים!

עמד הסבל בתור וכאשר הגיע תורו נכנס לאולם ותפס את מקומו בכסא מרופד ונוח.

כעבור דקות מספר עלה המרצה אל הבמה והחל לרתק את שומעיו בהרצאתו. הסבל, שעייף היה מעמל יומו לא יכל להחזיק מעמד ועד מהרה נעצמו שמורות עיניו ושקע בשינה עמוקה...

קול מחיאות כפיים סוערות עוררו אותו משנתו.

היה נפלא – אמר לו שכנו שישב כסא לידו – האין זאת?

נפלא... – מלמל האיש הכסא היה נוח וגם החימום פעל כיאות...

האם לשם כך באת לכאן? – התפלא שכנו – רק כדי לשבת על כסא ולהתחמם מעט?!...

כן הוא גם הנמשל – אמר רבי שלמה – הקדוש ברוך הוא נתן לנו מתנה יקרה מבית גנזיו ושבת שמה, כדי שנוכל לעסוק בתורה ולהגיע ביום זה למעלות נשגבות. אדם שמכלה את יום השבת בשינה ובשיחה בטילה הרי הוא ממש כאותו סבל...

17. "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה'." (לה,ב)

נוהג היה ה"חפץ חיים", בבואו בליל שבת לביתו מבית הכנסת בלווית אורחים שהביא לסעודת שבת, לא היה מזמר פזמון "שלום עליכם מלאכי השרת", אלא היה מקדש מיד ואת הפזמון היה מזמר בתוך הסעודה.

פעם אחת התארח בבית ה"חפץ חיים" הגאון הצדיק רבי יהודה ליב חסמן, רבה של העיר שטוצין, ולימים משגיח בישיבת "כנסת ישראל" בחברון ובירושלים.

כאשר ראה האורח את מנהגו זה של ה"חפץ חיים" תמה לפשר הדבר ושאל: יאמר לנו רבינו, והרי שני מלאכים מלווים אותנו כעת, האם אין זה ראוי שנאמר להם "שלום עליכם"?

אכן – נענה השיב ה"חפץ חיים" – אלא שנצטוינו במצוות הכנסת אורחים, האורח מן הסתם רעב הוא וקשה לו להמתין עד שאסיים את זמירותי, ואילו המלאכים אינם זקוקים לאכילה ואינם סובלים צער רעב, יכולים הם איפוא להמתין עד שהאורח ישיב את ליבו...

18 . "פֶּל-הָעֵשָׂה בּוּ מְלֶאכָה יוֹמָת" (לה,ב)

בעיר ברעזאן, עירו של הגאון רבי שלמה שבדרון, המהרש"ם, נפרצו חומות השבת.

הדבר אירע על ידי ספרים שפתחו את מספרותיהם גם בעיצומו של יום השבת וזאת כדי לספק את רצונם של גויי העיר להסתפר דווקא ביום זה.

הזמין המהרש"ם אל ביתו את כל הספרים פורצי הגדר ודיבר על ליבם שייאותו לסגור את חנויותיהם ביום השבת, ואף דרש מהם לחתום בכתב ידם על שטר התחייבות שאכן כך יעשו.

הסכימו הספרים לדרישתו של הרב אולם בתנאי שכולם כאחד יחתמו על השטר, שהרי אחרת, אם ייסגרו כולם את חנויותיהם ואחדים יפתחו, הרי שאותם יחידים יזכו בכל הלקוחות.

לבסוף הסכימו כולם לחתום חוץ מאחד שנותר עומד במריו.

דע לך – נזף בו המהרש"ם – הרבה דרכים למקום, ואם לא תאות & להפסיק בחילול השבת לבסוף תיאלץ לסגור את חנותך גם בימות החול!... אדם זה היה קשה עורף ולא האזין לדברי הרב. מחמת סירובו לחתום – לא חתם איש.

כאשר יצאו הנאספים מביתו של הרב ועברו מרחק מה, התמוטט לפתע עץ גדול היישר על אותו מרדן מחלל שבת...

כאשר ראו כולם כי כן מיהרו ושבּו אל ביתו של הרב, שם חתמו על השטר המחייב אותם לשמור שבת.

19. "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה'." (לה,ב)

המפרשים עמדו על הכפל "שבת שבתון". ויש ביאורו ביאור נחמד עפ"י מ"ש בשבת (דף סט ע"ב) מי שהיה הולך במדבר ואינו יודע מתי שבת, מונה שבעה ימים מיום שנתן אל לבו שכחתו ומקדש השביעי בקידוש והבדלה. וכ"פ בש"ע (סימן שדמ). נמצא, שיש שני אופנים של שבת: האחד, שבת האמיתית. והשני, שבת להולך במדבר וכו'. וכן פירש רבנו יוסף חיים בספרו אדרת אליהו (פרשת ויקהל).

ועוד פירש (שם): דידוע יש שינוי זמנים, כי כאשר כאן נכנס שבת, אזי באמריקה עדיין יום חול. וכשיוצא כאן שבת, עדיין שבת באמריקה. ואמרו במפרשים, אשר בשמים ממעל הולכים לפי הזמן של ירושלים עיר הקודש. אך מ"מ אע"פ שבירושלים יצא השבת, מ"מ עדיין ישנה "הארת שבת" למעלה באותה שעה. הנה כי כן נמצא לפי זה שיש בשבת שני מדרגות זו למעלה מזו: הראשונה, היא בזמן השבת שבירושלים. והשנייה, בזמן שיהיה שבת במקומות אחרים, וחול הוא בירושלים. ולזה כפל הלשון ואמר "שבת שבתון" לה'. עכ"ד.

ודע, שיש מקומות בעולם בקוטבים, אשר יש שמה חצי שנה יום והשמש זורחת, וחצי שנה לילה. ובאלו המקומות ישנה בעיא גדולה מפן ההלכתי כיצד להתייחס שם לעניני מצוות התלויות ב"זמן" ובכללם לענין שבת. ונחלקו בזה הדעות. ואשר הנכון הוא כמ"ש בספר הברית ובתפארת ישראל (פ"א דברכות), דכל אדם ישער ממקום יציאתו שהיה שם עד כה, כמה שעות עברו מאז יציאתו ובכך ישער. למשל יצא ביום ראשון בבוקר מאמריקה והגיע בשש שעות, אזי אצלו יחשב כאן חצות. ומעתה ימנה שש כאלו מאותו זמן ובשביעי ישבות. וע"ע מ"ש בזה מוה"ר יוסף חיים בשו"ת רב פעלים (ח"ב סוד ישרים סימן ד) ובספרו אמרי בינה (סימן ב). וע"ע בשו"ת נחלת לוי (שבת. סימן ד). ובמא"כ בס"ד.

ונמצא לפי"ז, כיון שכל אחד משער את מקום יציאתו א"כ מי שיצא מאירופה והגיע לשם ומי שבא מאמריקה ובא לשם כל אחד ימצא אצלו שבת, שונה.

ועפ"י ג"כ יתבאר הפסוק הנ"ל ע"ד הנ"ל: "שבת שבתון", שכל אחד זמנו שונה. זמנו של זה לא כזמנו של זה והכל נחשב "שבתון שבת קודש".

אכן, אין לבן אדם שומר תורה להגיע למקומות כאלו, כי אכן משתבשים אצלו מערכות המצוות כאשר יבין האדם מאליו. וע' בשו"ת אור לציון למורי ורבי ר' בן ציון אבא שאול זצ"ל (ח"א סימן יד).

ובמדרש כתוב, שנח היה לו אבן, וידע לפיה מתי יום ומתי לילה. כי בזמן המבול היו יום ולילה משמשיין בערבוביא. וכשהיתה האבן מאירה ידע כי יום הוא. וכיוצ"ב אצל משה רבינו שכאשר היה במרום. כשלמד תורה שבכתב ידע שהוא יום וכו'. עיין ברב פעלים שם, ובשו"ת מנחת אלעזר ח"ד (סימן מב) וח"ה (סימן יט). וה' יזכנו לקיים המצוות לתומם. אמן.

20. "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּךְ קֹדֶשׁ" (לה, ב)

שואל רבינו יעקב מדובנא בספרו אהל יעקב מדוע הפליג הקב"ה דוקא במצוות השבת לקראת "קודש", מה שלא מצינו בשאר מצוות התורה?

והביאור לזה, כי התורה באה למלאות חסרונו של האדם. אם ירא שמים הוא, ובכל ימות השבוע עוסק הוא בפרנסתו, אך אין לו זמן פנוי לשבת ולהגות בתורה. לזה באה השבת, ואז זמנו פנוי להגות בתורה באין מפריע. וכך האדם ההמוני, אשר בימות השבוע עוסק הוא בענייניו, ואין לו פנאי לטייל ולאכול ולנוח כדבעי, בשבילו השבת הוא זמן איכות בו יוכל למלאות כריסו במעדנים, לטייל ולנוח. אמרו על כך בדרך מליצה, כי כל המועדות בטלים לעתיד לבא חוץ מן הפורים. ומדוע? כי הוא החג היחיד בו אין ביטול מלאכה, ונצטוינו רק לאכול ולשמות. חג שכזה אינו יכול ליבטל...

ומצינו במדרש תנחומא (פנחס) כי מין אחד שאל את רבי עקיבא, מדוע הנכם שומרים את המועדים והשבת, והלא כתוב "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי", ואין הקב"ה חפץ בזה? ענה לו ר"ע, וכי כתוב "חדשי ומועדי"? והלא כתוב חדשיכם ומועדיכם! אם הוא בשביל עצמכם שנאה נפשי, אך אם תעשו לשמי, אוהב אני אותם!

ובזה גם יש לבאר, מה שאמרו חז"ל (ביצה טו:) כי אומר הקב"ה "בני, לוו עלי ואני פורע", אם תלוו "עלי" לצורכי, ולא לצורככם, אזי אני פורע. אך אם הוא לצורך מילוי כריסכם, אזי "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות", כאשר הוא "שבתך", עדיף שתעשנו חול, כי אינני פורע לשבת שכזו...

והמתיק זאת רבינו במשל נאה. גביר אחד עזב את משפחתו ואת עירו, והלך לדור בארץ רחוקה. לאחר שנים וימים, כאשר מצפה הוא מידי יום ביומו לדעת את שלום בני משפחתו וידידיו ומכריו, נקלע לאותו מקום הלך עני אשר מקום מוצאו היה עיירתו של אותו גביר. שמחתו של הגביר למראה ההלך לא ידעה גבולות, ומיד יצא הוא לקראתו וקיבלו במאור פנים והכניסו לביתו. וביקש ממנו שיספר לו מעט ממשפחתו ומכריו. אמר לו העני, כעת ממחר אנכי לפרנסתי, כי זקוק אני לקבץ נדבות ואין עיתותי בידי לשבת ולשוחח אתך. אמר לו הגביר; וכמה מקבץ אתה ליום? נקבה שכרך עלי, ואשלם לך. ובלבד שתשב ותספר לי מהנעשה ונשמע שם. אמר לו העני, אשמח לקבל את הצעתך, אך קודם שאפתח את פי אבקש ממך כי תתן לי משהו למאכל, משום שכבר ימים שלא בא לפי מאכל ראוי לשמו. נענה הגביר גם לזאת ברצון, והביא לו ממיטב המאכלים והמשקאות. לאחר שאכל ושבע ודשן, הבחין הגביר כי העני הלז הניח ראשו על גבי השולחן, והכין עצמו לנום מעט. או אז לא יכל הגביר לכלוא את זעמו, והחל מזדעק, הוי נבל! וכי בשביל זה שילמתי לך, והאכלתי והשקיתי אותך? ומה זה העזת להרדם אחר כל מה שנתתי לך?..

כך הקב"ה, נותן הוא לאדם, ממון להוצאות השבת, ואף מצווהו להתענג במאכלים מיוחדים לכבודה של המלכה. אך כל זאת בתנאי שיפנה מעיתותיו לעסוק בדברי תורה. אך אם האדם אחר כל זאת מניח ראשו על הכר, ושוכח מהתחייבויותיו, אומר ע"כ הקב"ה חודשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ה'.

לכן ציוה האל, כי שבתון שבת קודש, יהא קדוש הוא לה', ואז ישמח הוא עמנו בעוסקינו בדברי תורתו הקדושה. יזכינו ה'.

21. "לא-תבערו אש בכל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת." (לה,ג)

בספר "תורי זהב" הביא פירוש לפסוק זה בדרך של מוסר: ביום השבת, יום המנוחה, אנשים אינם ממהרים לעבודתם והם מתכנסים בבתי הכנסת לתפילות ולשיעורים וכן יושבות המשפחות בצוותא חדא בסעודות השבת הנמשכות לעיתים זמן ארוך.

בטבע העולם, כאשר בני אדם משתהים יחדיו, מיד מגיעים הם לשיחה בטילה, לשון הרע ורכילות, ועד מהרה פורצת בשל כך אש המחלוקת.

משום כך מזהירה כאן התורה בדרך רמז: "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", אל תבעירו את אש המחלוקת בשעה שאתם יושבים מכוונסים יחד ביום השבת.

22. "קָחוּ מֵאֲתֶכֶם תְּרוּמָה לַה'." (לה,ה)

בישיבת ראדין המעטירה, ישיבתו של ה"חפץ חיים", למד אברך אחד מתמיד ולמדן אולם עני מרוד.

מדי פעם היה פונה אברך זה אל ה"חפץ חיים" ומתלונן בפניו על עונו הגדול.

רבי - אמר האברך - אם יתן ה' לי עושר, אתן ממנו צדקה ביד רחבה! לאחר זמן לא רב החל האברך לעסוק במסחר זעיר, הברכה שרתה במעשה ידיו ולאחר זמן מועט הפך לגביר עצום בעל נכסים וממון.

משהתעשר, שכך לגמרי את הבטחתו הישנה, ואל זו בלבד שלא נתן אלא הפך לקמצן גדול.

לאחר שנים מספר הזדמן ה"חפץ חיים" לעירו של הגביר וזה בא להקביל את פני רבו.

רבי - אמר העשיר - לוקה אני במידת הקמצנות, ידי סגורה וקפוצה במנעול וברוח ואין אני יכול לתת מאומה... מה אעשה?! אמשול לך משל - אמר ה"חפץ חיים" - למה הדבר דומה? לכפרי אחד שבא אל החנווני וביקש לקנות קמח ברובל אחד.

הטרח את עצמך – אמר החנווני – ומלא לך קמח בשק שהבאת עמך.

כאשר שמע האיכר כי יכול לקחת בעצמו הזדרז ולקח שק גדול ומילא בו קמח מלא השק... לבסוף ניגש אל החנווני ונתן לו רובל אחד...

ידידי הטוב – אמר החנווני – מלאת לך שק גדול והנה משלם אתה לי רק רובל אחד?

נכון – ענה האיכר – ביקשתי קמח ברובל אחד ואמרת לי למלא את שקי...

אמת הדבר – ענה החנווני – אול כאשר הבאת שק גדול סבור הייתי כי אתה חוזר בך ומבקש לקנות קמח רב... ככל שמילאת יותר כן רבו אבני המשקל כנגד הקמח.

כן הוא גם הנמשל – אמר ה"חפץ חיים" – סבור היית כי תצבור עושר רב ואילו היצר הרע המסית אותך לקפוץ את ירך יישאר כמות שהיה כאשר היית עני ואביון?... אתה גדלת בעושר ונכסים וכנגדך גדל גם היצר הרע וכוחו לממדים גדולים יותר...

23 . "קָחוּ מֵאֲתָכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה." (לה,ה)

מדוע כאן אמר משה לבני ישראל 'קחו מאתכם', ובפרשת תרומה אמר הקב"ה (כה, ב): 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי'?

אומר הזהר הקדוש: לפני שחטאו ישראל בעגל נתן היה לקחת תרומה מאת 'כל איש אשר ידבנו לבו' ואפילו מהערב רב, אך לאחר שהחטיאו הערב רב את בני ישראל בעגל אמר משה לבני ישראל 'קחו מאתכם' – איני רוצה לקבל יותר תרומות מהערב רב שהחטיאו אתכם בעגל, אלא 'מאתכם'.

24 . "וַיֵּצְאוּ כָּל-עֵדֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִלְּפָנַי מִשָּׁה." (לה,כ)

מדוע נאמר כאן שיצאו "מלפני משה", ומה אנו למדים מכך?

אלא חשיבות גדולה יש לכך שעדת ישראל נקהלו אצל משה רבינו ושמעו את דבריו, שכן כאשר רואים את הרב ושומעים את דבריו נגרמת מכך השפעה גדולה.

וכן אנו מוצאים בגמרא מסכת עירובין (דף י"ג עמוד ב') שם אמר רבי שהסיבה שהוא מחודד יותר מחבריו היא משום שזכה לראות את רבי מאיר, וזאת משום שכאשר למד לפניו ישב רבי בשורה שמאחורי רבי מאיר.

והוסיף רבי ואמר שאם היה יושב לפניו ורואה את פניו של רבי מאיר היה הדבר גורם לו שיהיה מחודד עוד יותר, וכמו שכתוב (ישעיהו ל'): "והיו עיניך ראות את מוריך".

ובאמת מכח דברי הגמרא הללו נפסק להלכה ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק ד' הלכה ב') ובשולחן ערוך (יורה דעה סימן רמ"ו סעיף ט') שהדרך הנכונה בלימוד התלמידים היא שיהיה הרב יושב בראש והתלמידים מוקפים לפניו כעטרה כדי שיהיו כולם רואים את הרב ושומעים את דבריו.

עד כדי כך גדולה השפעת הרב על תלמידיו.

פעם אחת הגיע לאנגליה הגאון רבי אהרון קוטלר, ראש ישיבת לייקווד.

מארחיו סיפרו לו שליד העיר לונדון מתגורר יהודי שכל חייו קודש לשיעורי תורה וחסד.

ללא ליאות מוסר הוא את נפשו לארגן שיעורי תורה ולמעשי חסד רבים.

ביקש רבי אהרון לראות במו עיניו את האיש המופלא.

כאשר נפגשו השניים שאל רבי אהרון את איש החסד: אמור נא לי, מניין לך הכוחות המופלאים הללו?

סיפר האיש לרבי אהרון כי כל מרצו הרב בעשיית מעשים אלה נגרמו לו משום שפעם אחת בימי בחרותו זכה לראות לשעה קלה את רבי ישראל סלנטר פנים אל פנים!

ראיה זו – אמר האיש – מלהיבה את רוחי דע עצם היום הזה!

25 . "וְכֹל אֲשֶׁר נִדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת-תְּרוּמַת ה'." (לה, כא)

על עניין הצדקה ונדיבות הלב אמר רבי ישראל מאיר הכהן, בעל ה"חפץ חיים",
משל נפלא:

במדינה אחת היה שר נכבד שהיה מקורב מאוד אל המלך, והמלך גידלו מעל כל
השרים אשר אתו.

הלך השר ונתעלה עד שנתמנה מטעם המלך להיות אחראי על כל אספקת המזון
לצבאו של המלך.

מידי חודש בחודשו היה מקבל השר סכום גדול מאוד מקופת המלוכה, ובסכום זה
קנה מזון לכל יחידות הצבא הפזורות בכל רחבי הממלכה.

לימים, מעל השר באימון שניתן בו.

מה היה עושה? במקום לקנות אספקה בכל הכסף שקיבל קנה רק במחצית הסכום,
ואת המחצית השניה שלשל לכיסו...

החיילים שמנות המזון שלהם קוצצו פלאים, רעבו ללחם, אולם איש לא העז
להתלונן לפני המלך, כי מי הוא זה אשר יהין להאשים את השר אשר כה מקורב
למלכות?...

כך נמשך הדבר עד אשר ביום אחד יצא המלך לבקר את חייליו.

בהיותו באחד המחנות שאל את החיילים האם הם מרוצים מאיכות המזון אותו הם
מקבלים והאם הכמות מספקת? אז קם חייל אחד שאזר אומץ וסיפר למלך כי
במשך זמן רב מקבלים הם מנות רעב...

חקירה מהירה גילתה מיד את האשם.

הלה הובא אל המלך ועמד לפניו בוש ונכלם.

המלך בחמתו ניגש אל השר וקרע את דרגותיו מעל כתפיו ואף ציוה לשולחו לבית
הכלא עד לקיום משפטו...

פנה המלך אל החייל שסיפר לו את האמת ושאל: האם מוכן אתה למלא את מקומו של זה? בחפץ לב מלכי הרם! ענה החייל.

ואכן חייל זה עשה באמונה את מלאכתו ולאחר זמן קצר הושב הסדר על כנו כבראשונה.

כאשר הגיע זמן המשפט של השר המודח הבהילו אותו מבית הכלא וכך עמד בוש ונכלם לפני המלך.

ממון זה שקיבלת – הרעים המלך בקולו – האם סבור היית כל לעצמך קיבלת? ודאי שלא! עליך היה מוטל לקנות מזון לחיילים ואילו אתה שימשת רק כגזבר. מועל באמון אתה!

כן הוא גם הנמשל – אמר ה"חפץ חיים" – הקדוש ברוך הוא נותן לאדם ממון ועושר רב כדי שיוכל לקיים מצוות צדקה ולעזור לכל דך ונכלם, אבל על האדם לדעת כי אינו אלא כגזבר הממונה על הכסף ועליו לעשות בכסף זה מעשי חסד, כי זו המתרה שלמענה ניתן לו כן.

אבל אם האדם משלשל את הכסף לכיסו ואינו נותן צדקה כנדרש הרי הוא מועל באמון...

אם כך יעשה ינטלו ממנו "דרגותיו" וכספו ינתן לאחר שישכיל טוב יותר להשתמש בממון המופקד בידו.

26 . וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל-הַנָּשִׁים כָּל-נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חֶחַ וְנָזִם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל-כְּלִי זָהָב וְכָל-אִישׁ אֲשֶׁר הָנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לַה'." (לה,כב)

"ויבואו האנשים על הנשים" – עם הנשים וסמוכין להם (רש י"). ונשאלת השאלה "ה: נשים" לשם מה באו יחד עם בעליהן? בספר מנחה בלולה כותב, כי הנשים לא רצו להאמין לבעליהם, אחר שראו כי לקחו את תכשיטיהן לעשיית העגל. לכן באו עמם לראות כי אכן נדבתם היא עבור המשכן ...

בכלי יקר מפרש הסבר מעניין! כי הנשים לא רצו לתרום את תכשיטי הזהב, שהרי המשכן היה לכפרה על חטא העגל ו, לפי שהן לא חטאו בעגל לא רצו לתרום זהב,

שלא יאמרו שהיה להן חלק בעגל הזהב. רק שאר דברים, "כמ"ש וכל אשה חכמת לב בידיה טוו", שהביאו מטווה. אולם האנשים לקחו מהן בכח את תכשיטיהן, וזו הכוונה "ויבואו האנשים על הנשים" שפרקו את תכשיטיהן בזרוע...

הרה"ק בעל החידושי הרי"ם זי"ע" מסביר מהו "ויבואו האנשים על הנשים"? אלא, כידוע, התרומות למשכן היו תשובת המשקל למעשה העגל. וחז"ל אומרים (ברכות לד") במקום שבעלי תשובה עומדים שם, צדיקים אינן עומדים שם. והנה בחטא העגל השתתפו רק האנשים, לא הנשים. יוצא שעל ידי התשובה על החטא הנ"ל האנשים התנשאו למדריגה יותר גבוהה מאשר הנשים הצדקניות, שלא חטאו בעגל. וזה "ויבואו האנשים על הנשים" – על ידי התשובה התעלו למעל, ה כמו כל בעלי תשובה שמתעלים למעלה ממדריגת צדיק...

27 . וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת-הָאָרֶץ עֵצֵי שִׁטִּים אֲמָתַיִם וַחֲצֵי אָרְפוֹ וְאִמָּה וַחֲצֵי רָחֳבוֹ וְאִמָּה וַחֲצֵי קִמָּתוֹ. (לז,א)

שמחת העם בבשורת הקמת המשכן היתה עצומה. מיד כאשר יצא משה בשם ה' בהכרזה: "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר קחו מאתכם תרומה" (שמות ל"ה, ד'-ה'), אשר תהווה את מקום משכן כבוד ה'. חפצו הכל להיות שותפים ולקחת חלק בהקמתו. במשך יומיים הביאו את כל חמרי הגלם שהיו דרושים למשכן זהב, כסף, נחושת וכו'.

כל האומנים התייצבו למלאכה, וחכמי הלב תכננו כל חלק וחלק. על כולם מנצחים בצלאל בן אורי בן חור ואהליאב בן אחיסמך.

והנה למרבה הפלא למרות שהכל היו שותפים להקמה כנאמר: "ויעשו כל חכם לב" (שמות ל"ו, ח'), נקרא הדבר החשוב ביותר, ארון ברית ה', על שמו של בצלאל, כנאמר: "ויעש בצלאל את הארון" (שמות ל"ז, א'). ובמדרש תנחומא מצאנו שאלה זו: מדוע נקרא הארון על שמו, והרי כולם עשוהו?

ומשיב המדרש: "על ידי שנתן נפשו הרבה על המשכן, לפיכך לא קפח הקדוש ברוך הוא שכרו, והוא מפרסמו בכל פעם ופעם, שנאמר ויעש בצלאל" (מדרש תנחומא ויקהל סימן י').

וכן נאמר על דוד המלך: "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" (תהילים ל', א'). שואל המדרש: וכי דוד בנאו, והלא שלמה בנאו? מדוע נקרא בית המקדש על שם דוד ולא שלמה? וגם כאן התשובה: לפי שמסר דוד נפשו על הבית, והכין את כל הדרוש להקמתו נקרא על שמו.

למדנו מכאן כי העושה דבר ומשקיע בו את כל כולו מחשבתו וכשרונו, תמיד נשואים הגיגיו לשפר, לייעל ולהיטיבו, מסירות נפשו זו הופכת אותו לחלק מהדבר, ועל כן נקרא על שמו.

28 . "וַיַּעַשׂ אֶת-הַחֶצֶר" (לח, ט)

יש להבין – שאל רבי משה סופר, בעל ה"חתם סופר" – מדוע החצר מוזכרת בסוף הציווי של מלאכת המשכן?

אלא – תירץ ה"חתם סופר" – בגמרא מסכת שבת (דף ל"א) מובא כי כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות לדירה הפנימית ואילו את המפתחות לשער החיצון לא מסרו לו – ואיך ייכנס!... & והיה רבי ינאי מזכיר ואומר: חבל על מי שאין לו חצר ועושה שער לחצר!...

מעשה זה מיותר שהרי אם אין לך חצר, לשם מה לך להתקין לה שער?...

לכך – אמר ה"חתם סופר" – התורה מלמדת אותנו כי את החצר עשו רק לאחר שכל המשכן כבר היה קיים, כי המשכן מרמז ליראת שמים, והחצר מרמזת לתורה.

תחילה על האדם לדאוג שיהיה ירא שמים בסתר ובגלוי ורק אחר כך ילמד תורה!

ג . פנינים מהפרשה

1. "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה'." (לה, ב)

ברש"י: הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן, לומר, שאינו דוחה את השבת.

משה רבנו הקהיל את העם וצוה אותם על השבת, לפני שצוה אותם על המשכן, כדי ללמד שאין מלאכת המשכן דוחה את השבת. מכאן לומדים אנו גם ענין ל"ט מלאכות שבת, שנאסרו במשכן.

שואל על כך רבי יהודה ליב מפלנאי (מתלמידי הבעש"ט), ומובאים הדברים ב"שני המאורות": מנין לנו שהצווי על שבת היה כדי ללמד על המשכן? כידוע, יש לדרוש הלכות חג בחג, כלומר לדרוש בכל חג במצוות ובדינים הקשורים אליו. אף בשבת יש ללמוד וללמד את הצבור הלכות שבת. אולי היה מעמד ההקהל בשבת, ומשום כך דרש משה רבנו בהלכות שבת, ולא כדי להזהיר על המשכן?

ויש ליישב, שהנה, בפסוק הקודם אומר רש"י, כי משה הקהיל את העם למחרת יום הכפורים. ואם נאמר שהיה זה יום השבת, אם כן יוצא שיום הכפורים חל בערב שבת, וזה לא יתכן, שכן לעולם לא יצא יום הכפורים בערב שבת. שהרי ישנו כלל "לא אד"ו ראש" (שו"ע או"ח סי' תכ"ח ס"א), הוי אומר, שבית דין הממונה על קביעת החדשים, צריך למנוע את האפשרות שראש השנה יצא בימים א' ד' ו'. מדוע? מפני שרצו להרחיק את יום הכפורים משבת כך שיום הכפורים לא יחול לא בערב שבת ולא ביום ראשון (כדי שלא יהיה מחסור בירקות טריים, וכדי שלא יהיה מצב שיומיים רצופים יהיו מנועים מלקבור מתים), ולכן לא יקבעו את ראש השנה ליום ד', כי אז יצא יום הכפורים בערב שבת, וגם לא יקבעוהו ליום ו', כדי שיום הכפורים לא יצא ביום ראשון.

היוצא מן הדברים, שמשה רבנו לא הקהיל את ישראל ביום השבת, ובודאי שזאת לא הסיבה לכך שהקדים לצוות על זהירות מחלול שבת לפני שצוה על בנית המשכן. אם כן מוכרחים לומר, שבא ללמד שמלאכת המשכן אינה דוחה שבת

2. "לא-תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת." (להג)

תכונה רבה שררה אותו יום בסלוניקי שביוון. מושל חדש בא לעיר, ונציגות נכבדה של כל תושבי העיר קידמה את פניו. המושל הגיע רכוב על סוסו, ובלוויית כל הפמליה החל להתקדם לעבר ארמונו.

הדרך לארמון עברה ליד הנמל. באותו יום היה הנמל שומם. שום פועל לא נראה בו. המושל היה מופתע: "האומנם שבתה כל העבודה לכבודי?".

מלווי נאלצו לאכזבו: הנמל שובת היום, משום שזהו יום השבת של היהודים, ופועלי הנמל ומנהליו רובם ככולם יהודים ואינם עובדים בשבת". הדברים הכעיסו את המושל. "לא יתכן להשבית את הנמל החשוב של סלוניקי ליום שלם, רק משום שאצל היהודים זהו יום שבת, אמר למלווי והודיע: "אצלי יעבוד הנמל גם בשבת".

ואכן, כעבור ימים אחדים הופיעה פקודת המושל, על כל עובדי הנמל להפעילו כרגיל ביום השבת, ואין רשות להשבית את הנמל אלא בימי המנוחה הלאומיים. גזירת המושל עוררה התמרמרות עזה בקרב היהודים. הם לא התכוונו כלל להיכנע לה. התסיסה הגיעה לאוזני המושל. הוא החליט לבקר בחלקה של העיר המאוכלס רובו ביהודים, כדי לעמוד מקרוב על הלכי – הרוח.

בביקורו נפגש עם נציגי היהודים שמע את עמדתם. הם הודיעו לו כי שום כח שבעולם לא יכפה עליהם לחלל את יום שבת – קודש. המושל ראה שההתנגדות לגזירתו איתנה, אך סירב לחזור בו: "אם לא תעבדו בשבת, תפוטרו מעבודתכם", הזהיר המושל והמשיך בסיורו ברחובות העיר.

פתאום ראה מחזה שמשך את תשומת – לבו: בקצה העיר השתרע שטח עצום, כולו מכוסה ערימות אפר. היה ברור שהתחוללה במקום דליקת ענק. השטח היה שומם, אולם במרכזו עמד בניין גדול ונאה ושביל סלול הוליך אליו. המושל ומלווי פנו אל הבניין, ושמעו מתוכו קולות שירה ולימוד. בעודם עומדים, יצא אליהם יהודי זקן, בירכם לשלום ואמר: "אני השמש כאן. הנערים לומדים תורה נא לא להפריע. אתכבד לארחכם בבית", והוא הצביע על בית קטן הסמוך לבית – הכנסת.

"מי בנה את הבית הזה ומה היה כאן בשטח השרוף?", שאל המושל בפליאה. זהו, סיפור ארוך הוא, אבל לכבודכם אספרו בשלמותו", השיב הזקן.

לפני שלושים שנה התגורר במקום הזה סוחר עצים גדול, סטפנוס שמו. הוא היה עשיר גדול, רב – השפעה ורב – כוח. על האדמה הזאת עמדה חווילתו המפוארת וכאן שכנו גם מחסני העצים. סטפנוס לא האמין בהשקעות בנכסים, אלא שמר את כל כספו במזומן במקום סתר באחד ממחסניו. על גופו מעולם לא נשא כסף. הרי

הכל הכירו אותו. די היה שיבקש דבר – מה, ומיד היתה הבקשה מתמלאת עד תומה. את הונו הרב ניצל כדי ליהנות ממנעמי העולם.

יום שישי אחד הגיע לנמל אנייה טעונה עצים יקרים השווים הון עתק עבור סטפנוס.

פועלי הנמל עמלו קשה כדי לפרוק את המטען, אולם מנהל הנמל הבהיר לסטפנוס כי לא יהיה ניתן לפרוק את המטען לפני השבת, וכי יאלץ להשאירו בנמל עד אחר השבת.

”ההודעה הכעיסה אותו. הוא פנה אל המנהל והזהירו לפרוק מיד את כל המטען, אפילו אם יצטרכו לעבוד לשם כך ביום השבת, ולא – ישלם על כך ביוקר. מבלי להמתין לתשובה עלה על מרכבתו ויצא לכפר – הנופש שבו היה אמור לבלות את סוף השבוע.

”בצהרי השבת הגיע אליו רץ מבוהל ובישר לו על אסון נורא. דליקה פרצה במחסני העצים וכילתה את הכל. ביתו, מחסניו וכל רכושו היו למאכולת אש. הוא מיהר לשוב אל המקום וממרחקים ראה את הלהבות העצומות המכלות את כל אשר צבר בימי חייו. האסון הנורא הטרף את דעתו. ועתה נשאר בעירום ובחוסר כל.

כאחוז אמוק נמלט מן המקום ורץ לאשר נשאוהו רגליו. לא היה עוד טעם לחייו והוא חיפש מקום שבו יוכל להתאבד. ימים אחדים התהלך בשדות ובכפרים. לא היה בו העוז ליטול את נפשו, וכך חזר יום אחד אל העיר. בשער העיר באו לקראתו כמה מפועלי הנמל. הם הכירוהו וקראו לעברו: ”מנהל הנמל מחפש אחריך כבר כמה ימים. הוא רוצה שתיקח את מטען העצים האדיר שלך!”

עיניו של סטפנוס אורו מתברר שלא התרושש לגמרי הוא רץ אל מנהל הנמל, וזה אמר לו: רואה אתה, בזכות השבת נשאר בידך כל המטען היקר. אילו הייתי שומע בקולך ופורק אותו בשבת, היה גם הוא עולה בלהבות! זה הסיפור”, סיים הזקן את דבריו.

”והיכן הוא סטפנוס זה?”, שאל המושל בסקרנות.

"הו, סטפנוס איננו קיים עוד", חייך הזקן. "הוא החל להתעניין בדת היהודית, חיסל את עסקיו, התגייר ובנה על חורבות חווילתו בית כנסת ותלמוד – תורה. יש שקוראים לו אברהם ויש שמכנים אותו שבת, כי בזכות השבת נולד מחדש הוא המיר את חיי ההוללות במשרת שמש בית – הכנסת".

"אתה הוא סטפנוס", קרא המושל בהתרגשות. "אכן, אני", ענה הזקן בענווה. המושל היה נרגש. שקע בהרהורים, ולבסוף הניד בראשו ואמר לו יהי כן גזירתי מבוטלת. יוסיפו היהודים לשמור את יום השבת..."

והנה סיפור שהתרחש בדורינו, איך שהשבת קודש שמרה משריפה רח"ל. סיפר הרה"ג רבי אברהם משה קצנלבוגן שליט"א, רבה של שכונת ניות בירושלים, והאחראי על העירוב בירושלים ופרבריה: "לאחר השריפה הגדולה שהתרחשה בשנת תשנ"ג, ביערות הרי ירושלים, כשאלפי עצים נשרפו בפרוודור ירושלים בואכה מושב "שורש", הזעיקו אותנו בדחיפות ממושב "שורש" בכדי לבוא ולסדר את העירוב מחדש אחרי השריפה".

"באנו לשם. בתחילה חשבתי שאברכים בני תורה, או לכל הפחות קבוצת אנשים דתיים ומסורתיים גרים שם באזור ולכן כל כך חשוב להם שהעירוב יהיה מסודר כהלכתו. אך להפתעתי הרבה, לא מצאתי במקום אנשים הקשורים לדת. מה אם כן, גרם לדחיפותם לעירוב בתחומם"?

"התברר, להפתעת כל התושבים, דבר שהוא ממש מדהים. כל המקומות שהיו מוקפים בעירוב בתוך המושב, לא נפגעו בשריפה הגדולה, ולא ניזוקו מהאש הגדולה שאכלה בתים שלמים כקש. תושבי המקום ראו בחוש, אמנם כ"סגולה" וכעין "שמירה" מבחינתם, את קיום העירוב כדת וכדין ביישובם, כדבר ששמר והגן על היישוב מפני האש ועל כן הם הזעיקו אותנו בדחיפות".

"בעודי במקום, פגשתי שם אדם חילוני בעל נגריה בתחום המושב, והלה בהתרגשות רבה סיפר לי את הנס הפרטי שלו: עמדתי במרחק כמה קילומטרים, וראיתי את האש המתקדמת ודולקת במהירות לתחומי המושב. את כל מה שפגשה האש היא כילתה בזעמה, לא היה לי ספק שכל רכושי בנגריה היה

למאכולת אש ולא יישאר לי כלום מה להציל. כל החברים והשכנים שסובבו אותי, לא יכלו לעזור לי במאומה, ולא נשאר בפיהם רק דברי ניחומים.

לאחר כמה שעות, כשכבר כובתה האש, רצתי למקום כדי לראות מה נשאר מהנגריה שלי, ושם ראיתי מחזה פלאים שלא ראיתי מימי: כאילו עמוד מגן, עמד ליד עמודי העירוב, ולא נתן לאש הגדולה להיכנס לתוך תחום העירוב, האש התפזרה לצדדים, ולכל רכושי הנמצא בתחומי העירוב, לא נגרם כל נזק.

אמרתי להם, אומר הרב קצנלבויגן שליט"א: עירוב מהודר יש לכם! "גדר המערכת" עצמה, היא העירוב הטוב ביותר שיכלתם ליצור. נוסף לכך, ישנה בדיקה ביטחונית כמה פעמים ביום, לוודא שהגדר תקינה וסגורה. מה הבעיה אם כן? קיבלתם תקציב לשיפוץ ואחזקת העירוב... נו אדרבה, תפתחו במקום נקודת אחיזה לתורה, תורה, מגינה ומצלת".

לבצלאל למאלכת המשכן, והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר (איוב לד יט) "ולא נכר שוע לפני דל".

היצירה האדירה של המשכן וכליו היא פאר והדר הבריאה, שאין כמוה בעולם כולו: מזהב, כסף אבנים טובות ומרגליות – בנו בית מפואר במאוד ובו כלים מפוארים ובגדי כהונה מהודרים ביופים!

היה צורך באומן ברמה גבוהה ביותר, "חכמה תבונה ודעת בכל מלאכה" (שמות לה, לא), כדי לייצר את היצירה האדירה הזו!

מומחה ליצור ממתכת, מומחה ליצור מעץ, מומחה לאריגת בדים ומומחה לשאר החומרים שמהם הוקם המשכן.

בעם ישראל היה קשה למצוא אומן ובעל מלאכה בסדר גודל שכזה, כי במשך קרוב למאה שנה הם היו עבדים במצרים בעבודות פיזיות קשות, בטיט ורפש, חומר ולבנים, ולא במלאכות אומנות דקות ויפות, לא בצורפות בכסף ובזהב ולא בחרושת אבנים טובות ומרגליות (רמב"ן, שמות, לא, ב).

עתה נדרש מבני עמנו לבצע מהפך קיצוני: לבנות משכן וכלים מפוארים ונוצצים, בעלי מידות מדויקות בדיוק מוחלט, וביופי אומנותי היפה ביותר בתבל! כיצד זה התבצע?

הקב"ה, "קורא הדורות מראש", נתן לבצלאל בנה של מרים הנביאה ואחינו של משה רבינו – תכונות וכישורים טבעיים, הוא נולד עם חושים וכשרונות נדירים, אומן מופלא, יד אומן, היודע לייצר את המשכן וכליו, מומחה לכל סוגי המלאכות והיצירות. היה ברור אפוא שאותו אומן מיוחד יבנה את המשכן, אך הקב"ה ציווה לא ולא: לא בצלאל לבדו יבנה את המשכן, יש לצרף אליו את אהליאב משבט דן הפחות בחשיבותו בעם ישראל!

למרות שכל אחד יודע שלצורך הקמת פרוייקט רצוי שיהיה מנהל – על אחד, והצבת שני ראשים – מנהלים עלולה ליצור חיכוך ביניהם ולפגוע בפרוייקט, וכבר התבטאו חז"ל על תבשיל המוכן בידי שני טבחים, "קדירה של שותפים", שהתבשיל לא יצליח, על אחת כמה וכמה פרוייקט עצום ממדים ומדוייק כמו המשכן וכליו; בכל – זאת ציווה הקב"ה שבצלאל ואהליאב יחדיו יבנו את המשכן כי "אהליאב משבט דן, מן הירודין שבשבטים, מבני השפחות, והשווהו המקום לבצלאל והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר ולא נכר שוע לפני דל" (רש"י שמות, לה, לד).

ביום מן הימים עלולים בני שבט יהודה לחוש עליונות ו"חזקה" בבית המקדש, שהלא אחד "משלהם", בצלאל, הקים אותו; לכן ציווה ה' שגם אהליאב – מהמשפחה הכי פחות חשובה יהיה חלק ממקימי המשכן.

הדאגה והמחשבה שאליאב אינו כשרוני כבצלאל והבעיתיות של ניהול של שני אנשים, נדחית כדי לא לגרום לתחושות קיפוח. בסופו של דבר הבניה הצליחה ללא כל תקלה וכשלון, דווקא בגלל שלא היו כעסים ואפלויות, כי שימת לב לעניינים הקטנים: מי יקים את המשכן, יחס שוויוני לכל אדם, היא המתכון להצלחה וברכת ה' תמיד כל הימים.

הרעיון המסתתר מאחר הצו האלוקי למניעת תחושת הקיפוח, הוא שמראש עוד לפני הקמת המשכן, צריכה להיות מחשבה ודיבור בענין, כולל מינוי מעשי כדי

שלא יצוצו תחושות קיפוח בהמשך: ברור שמינוי אהליאב אינו "נוסחת פלא" לביטול אוטומטי של תחושות קיפוח אצל האנשים הפשוטים ותחושות גאווה אצל העשירים והחשובים, אך עצם העלאת הנושא לדיון ולא הסתרתו "תחת השטיח", וההצהרה הגלויה שכולם שווים ויצירת מעשה של שיוויון במינוי שני מנהלים משבט יהודה ושבט דן, גורם למי שלא רגוע בתחושות הקיפוח, שאט אט יפנים בקרבו שאין כאן שום קיפוח וקיים שיוויון – "ואהבת לרעך כמוך" ממש.

שמונה עשר פעמים הושו בצלאל ואליאב עתה נבין דבר נוסף המעורר תמיהה: נאמר בתלמוד (ירושלמי ברכות ד, ג) שכנגד שמונה-עשר ציווי ה' במשכן – "כאשר ציווה ה'" (בפרשתנו מפרק לח, פסוק כג ואילך) – אומרים שמונה-עשרה ברכות בתפילת העמידה. כי "תפילות במקום קורבנות תקנום", והיהודי מחבר את תפילותיו למשכן ה'.

ולכאורה בספירה דקדקנית של ציווי ה' נמצא תשע-עשרה פעמים "כאשר ציווה ה'" ולא שמונה עשרה? אלא, שמונה-עשרה ציוויים נאמרו במשותף לבצלאל ולא אהליאב והפעם התשע-עשרה נאמרה רק לבצלאל ולא לאהליאב, לכן היא אינה נחשבת! הדברים מדהימים: חז"ל מבדילים בין ציוויי ה' – הציווי הנאמר בצוותא לבצלאל ולא אהליאב מהווה שער מתאים לתפילות היהודי, ואילו הציווי הנאמר לבצלאל לבדו אינו שער מתאים לתפילת היהודי! התפילה הרצויה והמשובחת היא תפילת כל חלקי העם, מגדולי הדור ומנהיגיו ועד לפשוטי העם, מבצלאל עד אהליאב.

תפילת כל יהודי צריכה להיות מכל חלקי כוחות נפשו, מכוחותיו הנעלים והמרוממים עד לנחותים, מבצלאל עד אהליאב – רק כך התפילה רצויה ומעולה. האחדות שמרה על המשכן לנצח למרות שהמשכן עשוי מעץ ואריגי בד ואילו בתי-המקדש נבנו מאבן, בכל-זאת המשכן מחזיק מעמד שנים מרובות יותר מבתי המקדש:

המקדש הראשון התקיים 410 שנה, השני התקיים 420 שנה, ואילו המשכן התקיים קרוב ל-500 שנה! יתירה מזו, אמרו חז"ל (יומא עב) על הפסוק שהמשכן נבנה "עצי שיטים עומדים", שהמילה "עומדים" משמעותה גם עמידה וקיום נצחי: כי המשכן לא חרב לנצח, כשבנו את המקדש הראשון גנזו את המשכן והכלים שבנו

בצלאל ואהליאב והם נשארו קיימים לעד ולנצח נצחים! שלא כמו בתי המקדשות שחרבו. הכוח האדיר של האחדות ב"יסוד" המשכן, בהקמתו, הביא את ברכת ה' לקיומו לעד ולנצח נצחים. ולמרות הכל חוסר שוויון בכמה מקומות מוזכרת עבודתם המשותפת של בצלאל ואהליאב בהקמת המשכן:

1) בציווי ה' למשה – "ואני הנה נתתי אתו (עם בצלאל) את אהליאב" (שמות לא,1).

2) בציווי משה לעם – "ולהורות נתן בלבו הוא ואהליאב" (שמות לה, לד).

3) ובביצוע המעשי – "ועשה בצלאל ואהליאב" (שמות לו, א).

במקור, בדברי ה', נאמר שאהליאב "אתו" עם בצלאל וניתן היה לפרש זאת כטפל לבצלאל, שהוא "מהירודים שבשבטים" – נחות מבצלאל, לכן משה בדבריו הדגיש והשווה ביניהם "הוא ואהליאב", ובביצוע נזכרים שניהם בשווה.

מסביר הרבי (לקו"ש לא, 217): יש ענינים שבהם משתווים כל ישראל – כמו במעשה המצוות ש"תורה אחת ומשפט אחד לכולנו", ויש ענינים שבהם קיימים הבדלים בין איש לרעהו – כוונת המצוות ואהבת ה' ויראתו, שבהם כל אחד עובד את ה' בהתאם לכשרונותיו ורגשותיו. בציווי ה' למשה, שיש עליונות מסוימת של בצלאל על אהליאב הוא כנגד כוונת המצוות, ובציווי משה לעם ובביצוע למעשה, ששניהם שווים הוא כנגד מעשה המצוות, שהכל שווים בו.

"אמנם תכלית הכוונה היא להמשיך ענין האחדות גם ב"נדבת הלב" של בני ישראל, שיהיה נרגש שלמרות החילוקים שישנם בין אחד לחבירו, מכל מקום כולם שווים לפניו יתברך.

וזה מרומז בזה שעשיית המשכן היתה באופן ש"לא ניכר שוע בפני דל". אהבת ואחדות ישראל מקרבים את ביאת הגאולה.

התוועדות האחרונה שזכינו מהרבי בפרשת ויקהל בשנת תשנ"ב, לפני י"ד שנים הרבה הרבי לעסוק באחדות ישראל, ניתן לומר שהמוטו האחרון של אותה התוועדות היא "אהבת ישראל תביא את הגואל", במהרה בימינו אמן.

מקורות: פרשני המקרא ומדרשי חז"ל לפרשת ינו. לקוטי שיחות חלק לא, עמוד

217. ועוד.

הגמרא במסכת ברכות (נה, א) דנה בשאלת סדר בניית המשכן והכנת הכלים. המדרש שבגמרא משווה את סדר הוראותיו של משה לבצלאל (בפרשת כי תשא) לסדר הביצוע של בצלאל (בפרשתנו: ויקהל). לפי המדרש ציוויו של משה הוא "עשה לי ארון וכלים ומשכן": ארון קודם לכלים, וכלים קודמים למשכן עצמו. אולם בעוד שזהו ציוויו של משה, בצלאל אינו מקבל את ההוראה ומקשה עליה: "מנהגו של עולם, אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר: עשה לי ארון וכלים ומשכן? כלים שאני עושה להיכן אכניסם?" מן הדו שיח בין משה ובצלאל, כפי שמוצג בגמרא, מתברר שבצלאל כיוון לדעת השכינה. אכן הקב"ה ציווה את משה לבנות את המשכן ואחר כך את הכלים, אולם משה בחר להציג לבצלאל את מפעל ההקמה בסדר הפוך: מן הכלים אל המשכן. משה מתפעל מחכמתו של בצלאל שחש בשינוי הסדר ומגיב לדבריו בהודאה על האמת: "שמה בצל אל היית וידעת?!".

נמצא שההיגיון של בצלאל מנוגד להיגיון של משה, אך מתיישב עם ההיגיון האלוקי. החלק החיצוני, הכלי, חייב להיות קודם לפנימיות ולמילוי. בניגוד לדברי המדרש המובא בתלמוד, מדרש תנחומא משבח את בצלאל על שלא פתח בבניית המשכן אלא בבניית הארון. וכך נאמר בתנחומא:

זהו שנאמר: "תן לחכם ויחכם עוד הודע לצדיק ויוסף לקח" (משלי ט, ט)... זה בצלאל, בשעה שאמר לו משה לבצלאל עשה משכן, אמר בצלאל למח הוא המשכן, אמרו לו להשרות שכינה בתוכו וללמד לישראל תורה, אמר בצלאל והיכן התורה נתונה, אמר לו כשאנו עושים משכן נעשה ארון, והוא התחיל בארון, שנאמר ויעש בצלאל את הארון וגו'. (תנחומא, ויקהל, סימן ח)

לפי התנחומא משה הורה לבצלאל לבנות את המשכן בסדר שהוא מן החוץ לפנינים, מן המשכן אל הארון והכלים. אולם, דווקא בצלאל פתח בבניית הארון. כל אחד מן המדרשים מבוסס בפשט תוך התמקדות בפרשיה אחרת או בדגשים שונים. בעוד שציוויו של משה בפרשת כי תשא הוא בסדר של מן הפנים חוצה, סדר ההוראות של משה בפרשתנו (לה, ד-כ) הוא מן החוץ פנימה. ובעוד שסדר ההקמה בפועל אף הוא מן הכיסוי והמבנה אל הכלים והבגדים, הרי ששמו של

בצלאל כפועל מופיע רק בסמוך לארון "ויעש בצלאל את הארן עצי שיטים..." (לז, א). לפיכך, יש לדון בשאלת הרעיונות המנוגדים העולים משני המדרשים. על פי התנחומא ה"הברקה" של בצלאל הייתה שהוא בחר לפצוח בבניית העיקר לפני הטפל. בצלאל עמד וחקר את משה על מהותם של הדברים ועל מטרתם, ומשהבין את הקונספט של המשכן כמקום השראת שכינה, ומקור אור ותורה ידע שכדי שיוכל להקים את הדפנות, עליו להתחיל מן המהות, מן התוכן. אי אפשר לממש חזון מבלי להבין אותו לעומקו. בשביל לעטר ספר לא מספיק להבין את מילותיו, יש צורך להעמיק בשאלת הסוגה הספרותית, הסגנון ורובדי השפה השונים. בשביל לקדם פרויקט יש למפות את קהל היעד, את צרכיו ואת מטרותיו של הפרויקט. ובשביל לתכנן מבנה צריך להבין מי ישתמש בו, לשם מה ואיזו אווירה על המבנה להשרות. הארון הוא סמל למהות ולתוכן. רק כשהוא מונח לפניך תוכל להקים סביבו את המשכן.

כאמור, לדעת המדרש בבבלי, הסדר הפוך. קודם יש לעסוק בתשתיות, בהנחת היסודות, ורק אחר כך אפשר לפעול ביצירתיות ולעצב בקווים אדריכליים עדינים את ישותו של המקום. לא קונים ספה לפני שיש סלון, שמא יתברר שהספה גדולה מהסלון. וכך גם האדם רוכש השכלה, חינוך ומקצוע מתבסס בעולם, לפני שהוא מקים לו בית ומשפחה.

ר' צדוק הכהן מלובלין (ליקוטי מאמרים, עמ' מג) מציין שאדם הראשון נברא ביום שישי, כך שייכנס קודם כל לשבת. רק לאחר השבת ניתן להבין את משמעותם של ימי השבוע. רק לאחר שיש תוכן ומתווה, אפשר להבין לשם מה נועדו ימי השבוע, ולחיות אותם נכון. פרשתנו מקדימה את הציווי על השבת לתיאור בניין המשכן. ובכך, מקדימה את השביתה למלאכה. ואת העונג הרוחני לעמל הקליפות והעטיפות. כדי לתאם ציפיות, כדי ליישר דרך, חייבים להיות מודעים למגמות. מי שיודע שבסוף הדרך יוכל להגשים את שאיפותיו וחלומותיו, יהיה נכון לעשות את כל הדרך לשם. המטרות יהיו הפנסים המאירים את הדרך ויהיו כלי לבחור בנתיב הנכון.

עם זאת, הביטחון בהצלחה תלוי פעמים רבות לא רק בחזרה אל החזון ואל הרעיון ופירושו בהתאמה למצבים המתחדשים. ישנו יתרון גדול וחשוב בהיצמדות לקונסטרוקציות שמרניות, לכללים נוקשים ולהנחיות ברורות, וכך אומר ר' צדוק:

"אלא שצריך הגדרה שלא יהיה חכמתו מרובה ממעשיו שזה יגרום שבירת הכלי כי ירצה אחר כך לפעול פעולות שלא בהגדרה רק כפי ריבוי ההשגה" (שם). אדם שנצמד יותר מידי לתפיסות הרוחניות, מגיע הרבה פעמים לידי שבירת הכלים והמסגרות. כך למשל, הוא יכול לסבור בטעות שעל מנת ליהנות בשבת ולהתענג עליה, כדאי ורצוי גם להבעיר אש בשבת. לפיכך, צריך לדעת שישנם גם כללים נוקשים, גם מסגרות קבועות במידות נתונות. לתוך אלו ועל פי מידתם יש לצקת את התכנים בצורה מדודה ואחראית.

על פי התנחומא קודם הדמיון והמעוף למימוש, ועל פי הבבלי דווקא המסגרת המוחשית מסייעת לדייק בתכנים. המתח בין שני הקצוות הוא מתח שקיים בפסיקת ההלכה כמו בהכרעות יומיומיות. איזה משקל לייחס לכבלים ואיזה משקל לייחס לרוח ולרעיון, כמה לפרוץ ומתי לגדור ולתחום. מן האיזון שנוצר על פי שני המדרשים ניתן ללמוד שהתשובה לקונפליקט הזה היא לא הכרעה לקוטב האחד, אלא דווקא קיומו של דיאלוג מתמיד בין הקטבים. בכל מצב, חכמתו של האדם מחייבת אותו לחוש איזה מן הכלים ישמש אותו ואיזה מהם יושם בראש. ולואי ונתמלא בכל צעדינו: "רוח אלוקים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה".

4 . אדני המשכן / הרב ד"ר יהודה ברנדס

בעידן הנוכחי, מתעצם מקומו של היחיד, האיניבידואל, גם בחברה, גם בעולם הדתי והרוחני, גם בתפילה. בעקבותיהם של חוגים חסידיים מסוימים, וכמדומה שכיום ברסלב בראש כולם, מתחזקת הקריאה לתפילה ביחידות, בהתבודדות. האדם שופך שיח לפני קונו, ואין מקום לזרים איתו. הנוכחות של האחרים, המניין והמיקום של בית הכנסת, נחשבים לו למפריעים בדרכו למפגש עם אלקיו, מפגש בלתי אמצעי כביכול.

פרשת המשכן והמקדש, ואיסור הבמות הנלוו אליהן, מדגישים דווקא את הפן ההפוך, של עבודת ה' בצבור דווקא. לא כל אחד יכול להקריב קרבן, ולא כל אחד יכול להגיע להישגים של "קרבת אלקים" כפי שיכולה להגיע עדה מישראל. מובן, שיש להגדיר תחילה מה פירושה של "קרבת אלקים". אם מדובר בחויה אישית, פנימית, של דבקות, אזי יתכן שההתבודדות מועילה יותר מן ההתגודדות בצבור. השאלה היא האם זו היא הדרישה מעובד השם בתפילתו. יתכן, שהמושג של

"השראת שכינה" שיכול להתקיים רק בציבור, הוא מושג משמעותי יותר מבחינת הדרישה של התורה מן האדם העובד את אלהיו.

במשכן ובמקדש לא היה כמעט מקום לעבודה של יחידים. גם אם מישהו הביא קרבן פרטי, נדבה או חובה, הוא נזקק לכהנים שיקריבו אותו אל המזבח. כאשר אדם מביא ביכורים, אין הוא עומד לבדו מול המזבח ומודה לה' על הטובה שנתן לו – הוא עושה זאת בעזרתו ובאמצעותו של הכהן. הנוטל ממנו את הסל, ומניף את הבכורים לה'.

על אחת כמה וכמה נכונים הדברים כשמדובר על קרבנות ציבור. שם חלקו של היחיד אינו ניכר כלל והוא נטמע עם שאר מחציות השקל שתרמו כל ישראל, העשיר לא ירבה, הדל לא ימעט, ולא ניכר בכלל ייחודו של אדם על חברו.

בפסח, פוגשים במצב ביניים, אכן הקרבן אינו קרבן ציבור, אבל היחיד כמעט ולא יכול להקריבו לבד, הוא חייב להמנות על פסח יחד עם אחרים, כדי שיוכלו לסעוד את הסעודה ביחד, ולא יותירו מן הפסח דבר. אדם יחיד אינו יכול לאכול שה שלם, בדרך כלל. ממילא, הופך קרבן הפסח לקרבן של חבורה, ולא למעשה של יחידים.

הרעיון מובע כבר במצות מחצית השקל, שהיא תרומת החובה למשכן, מעבר ל"כל איש אשר ידבנו לבו". מחצית השקל היא שוויונית ואחידה לכל, והיא, כפי שמסבירים הדרשנים, רק מחצית – למען דעת שהתורם הוא רק חלק והוא זקוק למשלים שישלים אותה. במחצית השקל השתמשו, בימי הקמת המשכן, ליציקת האדנים, וגם בכך יש סמליות: התרומות הללו, המייצגות את כל איש ישראל, הפכו להיות היסודות שעליהם נשען המשכן.

כאשר מסיקים תובנות מעבודת ה' שבמשכן לעבודת השם שבתפילה, שהיא בבחינת "ונשלמה פרים שפתינו" המסקנה אמורה להיות דומה: אין אדם יחיד נושא על כתפיו את עבודת ה' של בית הכנסת. לא בבנין, לא בהנהגת הצבור וסדרי התפילה, ואף לא בתפילתו. על כל אחד מן המתפללים בבית הכנסת להבין ולהכיר, שהוא בתפילתו תורם נתח חלקי, לא גדול, בבחינת "מחצית השקל", למפעל המשותף של מנין העדה, ושל הקהל כולו.

אין אדם אחד יכול להתפלל על הכל, אין אדם אחד שיכול להבין את כל ההיבטים הגנוזים במזמורי התהלים ובברכות השבח של חכמים. כל אחד מביא עמו את ההבנות שלו, את העולם של ההשגות והצרכים שלו, ומתוך החבורה כולה נבנית ועולה תפילה משותפת.

כשם שיש בתפילה קבלת עול מלכות שמים, כך יש בה גם קבלת עול שותפות עם הציבור. יהודי של בית כנסת לומד מילדותו, שהמיזם של עבודת השם הוא מיזם שיתופי. בראש ובראשונה, צריך מניין. אבל צריך גם חזנים וגבאים ובעלי קריאה ובעל תוקע ועוד. ולא די בכך, אלא שיש להבין שהצורך בעשרה מתפללים הוא כדי שהתפילה תוצר כפעולה משותפת של קבוצה, ולא כעניינו של היחיד.

הדבר נכון לא רק לתפילה. התפילה משמשת גם כמקום לימוד של ערכים ורעיונות שמתבטאים בכל חיי האדם.

המתפלל בבית הכנסת מתרגל להבין, שבדרך כלל, יהודי משתתף בבנין העולם בשגרה של תרומת מחצית השקל. התלמיד בכתה יודע שהוא חלק מחבורה לומדת, החייל בצבא מבין שהוא לא יכול לנצח מלחמות לבד, כך גם הפועל במפעל, וכך גם הלומד בבית המדרש. מי שיושב ושונה יחידי, אמרו חכמים, גם אם הוא גאון עולם, סופו שתורתו תהיה פלסטר. מכיון שאין לימוד בלי דיבוק חברים ותרומה הדדית. אדם לומד מרבו, לומד מחבריו, ומעל לכל, "ומתלמידי יותר מכולם". אדם חייב להבין את עצמת התלות שלו בחברה, עליו להבין שתרומתו היא רק בבחינת "מחצית השקל" – המתערבת ומותכת עם מחציות השקל של כל האחרים, ורק מתוך כך נוצקים היסודות של המשכן, והאספקה הקבועה של קרבנות ציבור.

גם איש העולם חייב להבין זאת. המדען אינו פועל בחלל ריק ובחדר סגור. הוא תוצר של דורות של יצירה, הוא חבר לסגל של חוקרים ומורים, והוא מורה לאחרים. אין פרויקט מדעי שעומד על אדם אחד. הדבר נכון גם לאותם יחידי הדורות, שגילו תגליות מהפכניות הקרויות על שם, וחוללו מהפכות במחשבה המדעית. עיון נוסף מגלה שרכיבים רבים מן התגלית שלהם כבר היו לפניהם, והם רק השלימו את המסכת, או ניסחו את הניסוח הסופי של התגלית. הוא הדין לאמנים ולסופרים, למדינאי, לכלכלן, ליוזם, אפילו אם הוא הופך להיות "טייקון".

תפילה, בית כנסת, משכן, האדנים והתרומות, מלמדים ענווה. לא רק ענווה בפני הבורא, אלא ענווה בפני הציבור והקהל. עמידתו של מתפלל יחיד המוציא את עצמו מן הכלל, עלולה לנבוע או לפתח חלילה מידה של יוהרה, שאין לה מקום דווקא כאשר אדם אמור לעמוד בפני ה' ולחוש את מגבלותיו עד תום.

דומני, שברסלב מאזנת את ה"התבודדות" עם ה"קיבוץ". אילו היו מטיפים בברסלב להתבודדות בלבד, אי אפשר היה לחסידות זו להתקיים מפני חשש היוהרה, ומפני ההתבדלות מן הציבור. אבל יש בברסלב גם קוטב הפוך. הקוטב של ההשתתפות עם הכלל עד כדי התבטלות בתוכו. דבר הניכר במיוחד בראש השנה באומן. שם נעשית פעולה של יציקת מחציות השקל לאדנים, כאשר היחידים מתערבבים וכמעט מתמזגים לכלל קהילת מתפללים אחת, בלי לתת את הדעת על היחידיות והאינדיבידואליות והצרכים הייחודיים של כל אחד ואחד. בתיאורי הנוסעים לאומן, רבים מן הנוסעים, שאינם קשורים כלל לברסלב בכל ימות השנה, מתארים את חשיבותה של הנסיעה וערכה, בתחושה של ההתכללות בציבור וההשתחררות מן ה"גאווה" היחידנית של כל ימות השנה. אכן, אין צורך להרחיק לשם כך עד לאומן. יהודי של בית כנסת, אם הוא מודע למשמעות היומיומית של ההצטרפות שלו למנין ולקהילה, יכול להפנים את תחושת "מחצית השקל" היצוקה עם אחיותיה לאדנים ומזינה את אש התמיד שלא תכבה על המזבח.

5 . כל נדיב לבו / הרב שמעון קליין

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר: קְחוּ מֵאֲתֶכֶם תְּרוּמָה לַה' כָּל נָדִיב לְבוֹ יְבִיֵאֶה אֶת תְּרוּמַת ה' זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת: וּתְכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְיֶשֶׁן וְעִזִּים: וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וְעֵצֵי שִׁטִּים: וְשֶׁמֶן לְמָאֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: וְאַבְנֵי שֹהַם וְאַבְנֵי מִלֵּאִים לְאַפֹּד וְלַחֹשֶׁן (שמות ל"ה, ד'–ט').

"קחו מאתכם תרומה" פונה משה אל העם, ובמילים אלו נפתח דיבור בו ישמע העם לראשונה על התוכנית לבניית משכן. "כל נדיב לבו יביאה" הוא ממשיך,

ועובר לתאר את החומרים שיובאו כתרומה לה'. העם שומע, ופותח את ליבו לרווחה, תורם ונודב.

מדוע תרומה? מדוע לא מוטל 'מס' על העם? האם התרומה היא צורך או ערך? פסוקי הפרשה מציגים התעוררות גדולה שהתחוללה בעם, ושאלה מתבקשת היא – מה הניע אותם לתרום בנדיבות לב רבה כל כך?

ציווי זה לעם מוכר ללומד מן הפתיחה לפרשת תרומה, שם נצטווה בו משה בעבר:

וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים: וערת אילם מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים: אבני שהם ואבני מלאים לאפוד ולחשן

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, א'–ח').

מבנה אחד הוא לשני הציוויים. הוראה על תרומה לה', שיוכה אל נדבת הלב, וציון החומרים שנועדו להיתרם על ידי העם.

מבנה זה – קשה. אך מתבקש הוא מבנה בו פתיחה בתיאור הנושא או המטרה – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ובעקבותיו ההשלכות – בהוראה על התרומה בצורותיה השונות.

הגדיל משה לעשות, בשומטו את הפסוק שעשוי היה להגדיר את הנושא ואת המטרה (ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם) תחת זאת הוא פותח בדיבור על התרומה בערוציה השונים, ומיד פונה אל חכמי הלב הנקראים לבוא ולעשות במלאכה: "וכל חכם לב בכם יבאו ויעשו את כל אשר צוה

ה': את המשכן את אהלו ואת מכסהו את קרסיו ואת קרשיו את בריחו את עמדיו ואת אדניו" (שמות ל"ה, י"–י"א). רק אגב תיאור משימתם עשוי העם לשמוע על התוכנית לבנייתו של משכן!

מבנה זה, מעמיד את התרומה ואת נדבת הלב כנושא. לא צורך או אמצעי הם בדרך אל המשכן, כי אם עיקר ומהות בזכות עצמם.

תפישה זו עשויה להישמר, ואף להתעצם בפסוקים הבאים.

בין ציווי למעשה

וַיָּבֵאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נָשְׂאוּ לְבָוֹ וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְמִלְאכַת אֹהֶל מוֹעֵד וְלְכָל עֲבֹדָתוֹ וְלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ: וַיָּבֵאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נָדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנָזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב וְכֹל אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לַה': וְכֹל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ: כָּל מְרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וְנַחֲשֶׁת הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שֹׁטִים לְכָל מִלְּאכַת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ... כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לִבָּם אֹתָם לְהֵבִיא לְכָל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת בְּיַד מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַה' (שמות ל"ה, כ"א-כ"ט).

בהמשך לציווי העם על לקיחת התרומה (ד'-ט'), מוסיף כעת הכתוב ומתאר את היישום, איך אירע הדבר. ציפייה מתבקשת היא לזהות התאמה בין ציווי למעשה. והנה – החל מן הפסוק הראשון ניכר הפער. בניגוד לציווי בו אזכור בודד לתרומה ולנדיבות הלב ומיד אחריו התמקדות בחומרים הנדרשים, כעת – המיקוד הוא באנשים ובנדבת ליבם. "וַיָּבֵאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נָשְׂאוּ לְבָוֹ" – לא התרומה מובאת, אלא האנשים באים, תוך מעורבות אישית גבוהה. "אֲשֶׁר נָשְׂאוּ לְבָוֹ" – למקום גבוה. הלב הוא המחולל, והוא משיא, מגביה את האדם. "וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ" – במעגל שני מתואר איש שתנועת רוחו היא נדבה. "הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְמִלְאכַת אֹהֶל מוֹעֵד וְלְכָל עֲבֹדָתוֹ וְלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ" – רק לאחר התיאור הכפול לעמדה הפנימית של האנשים, מתוארת תרומת ה' לכלל מלאכות אהל מועד.

בפסוקים העוקבים מופיע המשך יישום להבאת התרומות, אלא שבניגוד לרשימת החומרים המצוינת במקור (ד'-ט'), כעת המוקד הוא באנשים, בצורת ההתנדבות שהייתה להם, בפעולות ובתנועות הנפש שליוו את הנתינה.

יתירה מכך, התנדבות העם 'גואה על גדותיה', עד אשר נאלצים החכמים עושי המלאכה לפנות אל משה בסוג של פניית חירום: "וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר מְרַבִּים הָעָם לְהֵבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה לְמִלְּאכָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ" (שמות ל"ו, ה'). תגובת משה: "וַיִּצַּו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחְנֵה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד

מְלֵאכָה לְתַרוּמַת הַקֹּדֶשׁ" (שם, ו'). הקול עובר במחנה, ותוצאותיו הן – "וַיִּבְלֵא
הָעַם מִהִבְיֵא" (שם, שם). צורך פנימי עז היה לעם להמשיך ולתרום, והדרך לעצרו
הייתה בסוג של כליאה לנפש העם מלהמשיך ולהביא .
מבט נוסף על נדבת הלב במשכן, עולה מן המקור הבא.

הנדבה בהכנות למקדש שלמה

בערוב ימיו, מכין דוד את התשתית לבנייתו של מקדש, ובדבריו אל העם הוא
מתאר את התנדבותו לבניית בית הא-להים: "וּכְכֹל כַּחַי הַכִּינּוּתִי לְבֵית אֱ-לֹהֵי
הַזֶּהב לְזֶהב וְהַכֶּסֶף לְכֶסֶף וְהַנְּחֹשֶׁת לְנְחֹשֶׁת הַבְּרָזֶל לְבְרָזֶל וְהָעֵצִים לְעֵצִים אֲבִי שֵׁהם
וּמְלוֹאִים אֲבִי פוֹךְ וְרִקְמָה וְכֹל אֲבֹן יִקְרָה וְאֲבִי שֵׁישׁ לְרֹב" (דברי הימים א' כ"ט,
ב'). בהמשך לחלקו שלו, הוא מעורר את העם להתנדב, ואכן הדבר קורה
"וַיִּתְּנֻדְבוּ שָׂרֵי הָאָבוֹת וְשָׂרֵי שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֱלֹפִים וְהַמְּאֹת וְלְשָׂרֵי מְלֹאכֶת
הַמֶּלֶךְ: וַיִּתְּנוּ לְעִבּוֹדַת בֵּית הָאֱ-לֹהִים זֶהב כְּפָרִים חֲמֹשֶׁת אֱלֹפִים וְאֲדָרְכָנִים רְבוּ
וְכֶסֶף כְּפָרִים עֶשְׂרֵת אֱלֹפִים וְנְחֹשֶׁת רְבוּ וְשִׁמּוֹנֵת אֱלֹפִים כְּפָרִים וּבְרָזֶל מְאֹה אֶלֶף
כְּפָרִים" (שם, ו'-ח'). התנדבות העם גדולה עד מאד, והיא מלווה בשמחה: "וַיִּשְׂמְחוּ
הָעַם עַל הַתְּנַדְּבָם כִּי בָּלַב שָׁלֵם הַתְּנַדְּבוּ לֵה' וְגַם דָּוִד הַמֶּלֶךְ שָׂמַח שִׂמְחָה גְדוֹלָה"
(שם, ט'). מעבר לשמחה, קשה הייתה עצירתה של הנתינה: "וְכִי מִי אֲנִי וּמִי עַמִּי כִּי
נַעֲצֹר כַּח לְהַתְּנַדֵּב כְּזֹאת, כִּי מִמֶּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נִתְּנוּ לָךְ" (שם כ"ט, י"ד). לצד כל
אלו ממשיך דוד ומתאר את הכוונות שנלוו אליה: "וַיִּדְעֵתִי אֱ-לֹהֵי כִּי אֲתָה בַחֲן
לִבְּב וּמֵיִשְׂרָיִם תִּרְצָה אֲנִי בִּישָׁר לִבְבִי הַתְּנַדְּבָתִי כָּל אֱלֹהֵי וְעַתָּה עִמָּךְ הִנְמַצָּאוּ פֹה
רְאִיתִי בְשִׂמְחָה לְהַתְּנַדֵּב לָךְ: ה' אֱ-לֹהֵי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׂמְרָה זֹאת
לְעוֹלָם לִיצֹר מַחְשְׁבוֹת לִבְב עִמָּךְ וְהִכֵּן לִבְכֶם אֱלֹהֵיךְ" (שם, י"ז-י"ח). יושר לב,
שמחה לצידו, ואת זאת מבקש דוד שישמור א-להים ויזכור לעולם! את הכוונות
שעמדו בבסיס נדבת העם למקדש.

תיאורים אלה, מציבים את התרומה ואת נדבת הלב כמי שנוכחות בליבו של
המושג משכן או מקדש, לא כצורך ובוודאי לא כערך שולי. עובדה זו מעמידה את
השאלה במלוא עוצמתה – מה מקופל בהתנדבות זו?

דומה ששאלת פשר ההתנדבות תלויה בשאלה קודמת – 'מהו המשכן או המקדש?'

תשובת המקרא לשאלה זו שונה בין חומש לחומש. בספר שמות מתואר המשכן כמקום שעם ישראל הוא יוצרו, כמקום המגלם את מרכז החיים הרוחניים שלו, ואם זוכה ישראל – אל "מעשה ידיו" יבוא השוכן. לעובדה זו השלכות רבות, ודומה שנדבת הלב משמשת כאחת מהן. המקדש קיים כי עם ישראל רוצה בו. אדם נותן משלו, אות וסימן לחלקו בקודש. בואו של השוכן אל מקום זה, כמוהו כבואו אל עולמו של האדם ושל העם. נתינה כחובה תייצר מקום המושתת על חוק והכרח הנכפה על האדם. נדבת הלב מייצרת מקום בו משוקעים רצונותיו ומאוויו של האדם.

בספר ויקרא לעומת זאת נתפש המשכן כרשות בה נוכח א-לוהים. אין בכל הספר אזכור לעובדה שהמקדש הוא יצירה – מעשה ידי אדם. תחת זאת, המקדש הוא עובדה קיימת, הקדש הבלתי תלוי.

כאמור, נדבת הלב בנתינה אל המקדש, כמוה כשיקוע עולמו של הנותן בו, כמקום אליו יבוא השוכן. בפרק הקרוב יוצגו מבטים שונים אל עבר תובנה זו, ואל השלכות הנגזרות ממנה.

תובנות והשלכות

א. שניים הם מעמידי המשכן. 'המתנדבים' – המביאים את החומרים ואת המשאבים, ולצידם – העושים במלאכה, או – יוצרי המשכן. עצימות הראשונים כבר תוארה, וכעת יתואר חלקם של היוצרים.

ראש וראשון להם הוא בצלאל: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטֵּה יְהוּדָה" (שם ל"ה, ל'). – א-להים קורא בשמו – 'בצלאל', ובקריאת שם זו הוא כמו מצִיף את עצמיותו, מביא לידי ביטוי את החלק הא-להי שבה. לאחר ההעצמה האישית, בא המילוי כתוספת – "וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱ-לֹהִים בְּחָכְמָה בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה" (שם, ל"א). מילוי בכישרונות בתחום הרוח. "וְלִחְשֹׁב מַחְשָׁבַת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבְכֶסֶף וּבְנַחֲשָׁת" (שם, ל"ב) –

אמנויות אלו מיוחסת אל המחשבה, ומאוחר יותר ניחן בצלאל גם בכישרון הוראה
"וְלְהוֹרֹת נָתַן בְּלִבּוֹ" (שם, ל"ד). כל אלו הם מימדים הנוכחים בעולמו של אמן
המביא לידי ביטוי את הווייתו כיוצר. לצד בצלאל – אחיסמך, בהוראה ובחכמת
לב" (שם, ל"ד–ל"ה). במעגל שלישי מצטרפים כל איש חכם לב: "וְעָשָׂה בְּצִלְאֵל
וְאַהֲלִיאֵב וְכָל אִישׁ חָכֵם לֵב אֲשֶׁר נָתַן ה' חֲכָמָה וְתְבוּנָה בְּהֵמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל
מְלָאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה'" (שמות ל"ו, א').

שיתוף נוסף בין השניים מתקיים בביטוי המשותף לשניהם – 'נשיאת הלב'. בביטוי
זה נפתח תיאורם של המתנדבים "וַיָּבֵאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לִבּוֹ" (שמות ל"ה,
כ"א), וכעת הוא מיוחס אל היוצרים חכמי הלב: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל בְּצִלְאֵל וְאֶל
אַהֲלִיאֵב וְאֶל כָּל אִישׁ חָכֵם לֵב אֲשֶׁר נָתַן ה' חֲכָמָה בְּלִבּוֹ כָּל אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לִבּוֹ
לְקָרְבָה אֶל הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ" (שמות ל"ו, ב'). 'נשיאת הלב' מייצרת עמדה
של נתינה, והיא גם מעצבת עמדה של יוצר ואמן.

ב. "קָחוּ מֵאֹתְכֶם תְּרוּמָה לָהּ" – במילים אלו נפתח הציווי על התרומה. מתוארת
'לקיחה', ובה ניטל או יוצא דבר מרשותכם ובא לו אל רשות גבוה ('תרומה לה').
במבט ראשון מתבקש היה לראות 'לוקח' שהוא מעיין שליח לרשות גבוה, מעיין
'ידו הארוכה' של א-להים המוציא מרשות העם את תרומת ה' – ומביאה אליו.
במבט שני קיים קושי, שהרי הציווי על הלקיחה מתייחס גם הוא אל העם: "קָחוּ" –
לא איש זר לוקח מכם, כי אם אתם. מהי המשמעות בלקיחה שלכם מאתכם או
מעצמכם?

דומה שהתשובה נעוצה בזיהויו של הלוקח. לאחר תיאורה של קריאת משה
לבצלאל, אהליאב ולכל איש חכם לב, מתואר פועלם של אלו:

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל בְּצִלְאֵל וְאֶל אַהֲלִיאֵב וְאֶל כָּל אִישׁ חָכֵם לֵב אֲשֶׁר נָתַן ה' חֲכָמָה
בְּלִבּוֹ כָּל אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לִבּוֹ לְקָרְבָה אֶל הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:

וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֶת כָּל הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמְלָאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ
לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר (שם ל"ו, ג)

התרומה כבר הובאה על ידי העם, היא נתונה לפני משה, וכעת לוקחים אותה
חכמי הלב – 'למלאכת עבודת הקדש'. תיאור זה מובא בעקבות העצמתם

האישית כמי שא-להים קרא בשמם, מילאם ברוח חכמה בינה ודעת, וכבר נשאם ליבם אל מלאכת היצירה שהם עומדים להביא לעולם. דומה, שבעקבות העצמה זו 'לקיחה' על ידם עשויה להתפרש כלקיחה של אנשים שבמובן מסוים הם שלוחיו של מקום, נציגים לרשות גבוה.

למעשה, משתקף מתיאור זה מרחב המכיל עמדת לוקח (א-להית), ועמדת נותן (אנושית), ויחד עם זאת, שניהם מרכיבים יחדיו את 'מרחב העם'. עובדה זו מצטרפת לתיאורו של המשכן כיצירתו של העם, אליה יבוא א-להים ובה ישרה את שכינתו.

ג. בנאום דוד בספר דברי הימים מתוארת נדבת לב, ובמובן זה קיים קשר בינה לבין תיאורנו בפרשת ויקהל. לצד זאת קיים תיאור נוסף בספר מלכים, המתמקד בתמונה שונה לגמרי:

וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִסּוּף יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלְפֵי אִישׁ: וַיִּשְׁלַחם לְבָנוֹנָה עֲשָׂרֵת אֲלָפִים בְּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בְּלְבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאֲדָנָיִם עַל הַמַּס: ס וַיְהִי לְשֹׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלְפֵי נְשָׂא סָבֵל וְשִׁמְנַיִם אֶלְפֵי חֹצֵב בְּהָר: לְבַד מְשָׂרֵי הַנְּצָבִים לְשֹׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֵׁת אֲלָפִים וְשִׁלְשׁ מֵאוֹת הָרָדִים בְּעַם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה: וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיִסֹד הַבַּיִת אֲבָנֵי גִזִּית: וַיִּפְסְלוּ בְנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירוֹם וְהַגְּבָלִים וַיְכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לְבָנוֹת הַבַּיִת (מלכים א' ה', כ"ז-ל"ב).

פסוקים אלו מתארים את היערכות שלמה לבניית המקדש, בהם מתוארת היערכות ממלכתית הכוללת מיסים, עובדים ורדייה בעם – לעשות במלאכה. הפער בין תיאור זה לבין תיאור בנייתו של המשכן הוא גדול, ובהיבט זה ניתן להעיר שלוש הערות:

1. בניגוד לבניית משכן ארעי, בניית מקדש שלמה מחייבת היערכות ממלכתית, ואינה יכולה להישען על נדבת הלב לבדה.
2. התיאור בדברי הימים הוא של דוד העסוק בהכנות ובהעמדת תשתית לבניית המקדש. לא מקרה הוא שנדבת הלב משויכת אל דוד, כחלק מן ההכנות הפנימיות לבנייתו של מקדש. שלב העשייה הפיזית בכלי המעשה משויך אל שלמה.

3. עוד בדבר הפער שבין המשכן לבין מקדש שלמה: בספר שמות – הביטוי

הוא 'ושכנתי בתוכם' – מתייחס לשכינת א-להים בקרב בני עמו. במובן זה,

נדבתם העמידה את הבסיס עליו מושתת הבית – הווייתו הפנימית של העם. ומה היה במקדש שלמה? שלמה מדבר על מקדש החורג מגבול ישראל. כך בתפילתו:

"וְגַם אֶל הַנְּכָרִי אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וּבָא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שְׁמֹךְ: כִּי יִשְׁמְעוּן אֶת שְׁמֹךְ הַגָּדוֹל וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה וְזִרְעֶךָ הַנְּטוּיָה וּבָא וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה: אֲתָה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שַׁבְּתֶךָ וְעֲשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנְּכָרִי לְמַעַן יִדְעוּן כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת שְׁמֹךְ לִירְאָה אֶתְךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלַדַּעַת כִּי שְׁמֹךְ נִקְרָא עַל הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי (מלכים א ח', מ'–מ"ג). שלמה רואה את הנכרי ואת עמי הארץ כשייכים אל המקדש, והוא מהווה כתובת לתפילותיהם.

ביטוי מיוחד לכך הוא בעובדה שבתיאורי ספר מלכים, האדם הראשון איתו מדבר שלמה על בניית המקדש, וגם נערך לשיתוף פעולה עמו הוא חירם מלך צור.

סוף דבר

לימוד זה נפתח בשאלה על מקומה של התרומה ונדבת הלב במשכן. מן הכתובים משתקף משקל גדול שהיה לה – בעצם הפתיחה בה, בהעצמה הגדולה שהייתה למתנדבים, ובעובדה שבניית המשכן הושתתה על נדבת הלב (להוציא אדני המשכן שנבנו ממחצית השקל). גם דוד בהעמידו תשתית לבית המקדש העצים אותה עד מאד.

הדרך המסתמנת לתשובה, הצביעה על מרחב מושגי הממלא את חללו של ספר שמות. הנושא בו הוא – העמדת עם ישראל על במת ההיסטוריה – כעם. כעת, בפרשיות המשכן, נבנית הקומה הנוספת. הנתונה היא ביטוי פנימי, אוצר חיים המשוקע בנדבת הלב. איש ואישה נותנים מעצמם, ויצירה חדשה באה לעולם – פרי נדבת הלב, פרי לכישרונות הגדולים ולרוח השורה בעם.

אל כל אלו עשוי לבוא בבוא העת – השוכן.

4. בין אדם לחבירו

אהבת הזולת

אחת המצוות המפורסמות ביותר בתורה, שעליה אמר רבי עקיבא שהיא 'כלל גדול בתורה', היא מצות 'אַהֲבֵת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ' (ויקרא יט, יח). שלוש מילים אלו מבטאות בתמציתיות את האווירה והיחסים ההדדיים שהתורה רצתה שיתקיימו בתוך עם ישראל. כדאי לנסות לדמיין כמה נפלא היה העולם אילו מצוה זו הייתה מתקיימת כראוי. במצב זה היו גם מתקיימות ממילא כל המצוות שעניינן להיטיב לזולת ולא לפגוע בו.

איך אפשר לאהוב את הזולת כמו את עצמי? זה נשמע בלתי אפשרי... מצוה זו, כמו הרבה מצוות העוסקות בלב וברגש, אינה מצוה של 'כאן ועכשיו' אלא היא מציבה יעד שעלינו לשאוף אליו. זוהי עבודת חיים, אך לכל התקדמות קטנה בנושא זה יש ערך רב, והיא מעניקה איכות חיים מיוחדת במינה. כדי לפתח את יכולת האהבה, ראוי להשתדל לשים לב ולהתבונן בדברים הטובים אצל האנשים הסובבים אותנו. יש לדעת שבכל יהודי יש טוב מיוחד שאין כמותו אצל אף אחד אחר, ומי שמתבונן היטב יכול לראות את הטוב הזה. מעבר לכך, זהו גם עניין של תפיסת עולם: כל אדם רגיל מילדותו לראות את עצמו כמרכז העולם, ולהתייחס לכל אדם ולכל דבר רק לפי המקום שהם תופסים בעולם 'שלו' (לדוגמה, לילד קשה לתפוס שלהורים שלו יש גם חיים משלהם שאינם קשורים אליו). אולם כשהאדם מצליח להבין באמת שהעולם שייך לה' והוא זה שנמצא

במרכז, הוא כבר לא מרגיש שיש לו יתרון על אחרים, והוא עשוי להרגיש כבוד ואהבה לאחרים לא פחות מאשר לעצמו.

ישנה גם הבנה עמוקה עוד יותר, שעל פיה כל עם ישראל הוא כגוף אחד. כשהאדם מרגיש שהזולת הוא חלק ממנו ממש, הוא יכול להזדהות עמו כמו שהוא מזדהה עם עצמו. דוגמה לכך היא מה שמסופר על הצדיק הירושלמי רבי אריה לוי זצ"ל, שפעם אחת חשה אשתו כאבים ברגלה, והוא הלך עמה לרופא ואמר לו: 'רגלה של אשתי כואבת לנו'...

מה המשמעות המעשית של המצווה? האם עלי לדאוג לכל אדם ממש כמו שאני דואג לעצמי?

באופן עקרוני, מי שאוהב את חברו משתדל גם לדאוג לו ולעזור לו בכל מה שהוא צריך. משום כך מצות אהבת הזולת כוללת בתוכה גם את המצווה לגמול חסדים, לבקר חולים, לנחם אבלים וכדומה. אמנם בשונה מהאהבה שבלב, שעשויה להתרחב בלי גבול, היכולת המעשית שלנו היא מוגבלת. ולכן כשמדובר בערכים שדורשים כסף, זמן או תשומת לב, התורה מדריכה את האדם לדאוג תחילה לעצמו ולמשפחתו, אחר כך לקרוביו ולאנשי מקומו ורק אחר כך לכל השאר.

בגמרא מתואר מצב שבו שניים הולכים במדבר, ולאחד מהם יש מים שמספיקים רק לאדם אחד. במצב זה, לפי ההלכה, בעל המים רשאי לשתות מהם לבדו, והוא אינו צריך להקריב את חייו למען חברו. דבר זה נלמד מהפסוק (ויקרא כה, לו) 'וַיְחִי אַחִיךָ – עִמָּךְ'; כלומר, עליך לדאוג שאחייך יחיה, אבל רק ביחד אתך ולא במקומך ועל חשבון חייך שלך.

ה' אחד – עם אחד

האהבה ההדדית והאחדות בתוך עם ישראל היא מצווה חשובה מאוד. הנביאים אמרו שהאהבה והאחדות מגינות על עם ישראל מפורענות אפילו כשהם עובדים חלילה עבודה זרה. לפני מעמד הר סיני נאמר (שמות יט, ב): 'וַיַּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגְדַת הָהָר, וּמֵהַמִּילָה וַיַּחַן' (בלשון יחיד, ולא 'ויחננו') למדו חכמים שעם ישראל היה אז 'כאיש אחד בלב אחד', ורק כך יכלו לקבל את התורה.

במעגל השנה היהודית

5. מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית

5.1. שבת וינפש – יוסף רזניק

בפרשת הקודמת פרשת 'כי תשא' מסתיים הפירוט של תכנית המשכן, שמלווה אותנו כבר כמה שבועות. אולם רגע לפני שמתחיל הביצוע בפועל, התורה מוסיפה אזהרה אחת: בניית המשכן לה' היא אמנם דבר חשוב ביותר, אבל – לא בשבת.

כך כותבת התורה (שמות לא, טו-יז): 'שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְתוֹן קֹדֶשׁ לַה'... בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת הוּא לְעֹלָם, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפְּשׁ'.

לא רק חמין

קשה לתאר במילים את מהותה של השבת. כאשר אומרים 'שבת', עולות מיד אסוסיאציות של מאכלים ביתיים, של בגדים נאים, של זמירות וניגונים, של רוגע ושלווה, של ארוחה משפחתית, של תפילות וקריאת התורה, של אור הנרות הדולקים, ומעל הכול – של קדושה. קדושת השבת יסודה כבר בבריאת העולם, כפי שנאמר בתורה (בראשית ב, ב-ג): 'וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת'.

כפי שרואים בפסוקים, שמירת השבת מעידה על האמונה בבריאת העולם בידי הקב"ה. אמונה זו היא יסוד היהדות כולה, ומשום כך מצוות השבת היא אחת המצוות המרכזיות בתורה. מצוות השבת היא אחת מעשרת הדיברות, והיא מוזכרת בתורה כ-15 פעמים. השבת היא עיקר כה חשוב ביהדות, עד שמי שמחלל שבת בפרהסיה היה נחשב בעבר כמי שיצא לגמרי מעם ישראל. כיום לדעת פוסקים רבים היחס הוא שונה, כיוון שלצערנו רבים אינם מודעים לגודל החשיבות בשמירת שבת.

גם חמור צריך לנוח

טעם נוסף למנוחת השבת ולאיסור המלאכה, הוא הצורך הפשוט לנוח מהעבודה, ובפרט הצורך לאפשר מנוחה לעובדים החלשים בחברה. כך נאמר בעשרת הדיברות שבספר דברים (ה, יד): 'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה... לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ כְּמוֹךָ'. וכן בספר שמות (כג, יב): 'שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת, לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרְךָ וַיִּנְפֹּשׂ בֵּין אִמְתְּךָ וְהִגְר'. רעיון יום המנוחה השבועי נראה בימינו מובן מאליו, אולם בימי קדם הוא לא היה מקובל כלל וכלל. רעיון זה חדר לאומות העולם רק על ידי הנצרות והאיסלאם, שנטלו אותו מהיהדות.

גם אנשים עצמאיים מבחינה כלכלית, נוטים פעמים רבות לעבוד יותר ממה שדרוש להם, ואינם מאפשרים לעצמם לנוח כראוי. ישנה אפילו תופעה הנקראת 'זורקהוליו' (=התמכרות לעבודה, על חשבון המשפחה וכל דבר אחר). השבת משחררת את האדם גם מהשעבוד העצמי הזה.

יש שכל – אין דאגות

למנוחת השבת יש גם השפעה נוספת. גם מי שאינו עובד בפועל, עדיין עשוי להיות נתון בדאגות ובטרדות הקשורות לעבודתו, שאינן נותנות לו מנוחה. אולם מי ששומר שבת כראוי, עשוי לגלות שבכוחה של השבת לבטל אפילו את הדאגות הללו. כיון שבשבת עצמה האדם אינו יכול לעשות מאומה בקשר לעבודתו, הרי שהעבודה כאילו 'אינה קיימת' ביום זה, וגם הלחץ והדאגות שהיא גורמת נעלמים כמו במטה קסמים. כך הסבירו חכמים את הפסוק בעשרת הדיברות 'שֵׁשֶׁת יָמִים

תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֶאכֶתְךָ – כאשר נכנסת השבת עליך לראות כאילו 'כל' מלאכתך עשויה. כמובן כשהאדם במנוחה פיזית ונפשית, מיד צפים ומתחדשים כוחות ורצונות חדשים. לפעמים שגרת החיים דוחקת את הרובד הפנימי והמהותי, של החיים. השבת מציפה את הנשמה של החיים, ומעוררת בה חיים חדשים.

יש חיים בלי מכשירים

כתבנו על השבת כיום מנוחה, שבו אנו נחים מהעבודה של שאר ימות השבוע. אמנם בתקופה המודרנית, ובפרט בשנים האחרונות, שמירת השבת הולכת ומקבלת משמעות נוספת. כיום, בכל ימות השבוע וכמעט בכל שעות היממה, אנו מוצפים בחדשות, בשיחות טלפון ובהודעות, בפרסומות וב'רעשים' נוספים שמסיחים את דעתנו. אנשים רבים בימינו 'לא יכולים לחיות' בלי הפלאפון והמחשב שמלווים אותם באופן תמידי. מצב זה מקשה מאוד על האדם להתרכז בחיים הפנימיים שלו או להקשיב באמת לזולת. אולם מי ששומר שבת זוכה ליום אחד בשבוע שבו המכשירים האלקטרוניים פשוט 'אינם קיימים', ולמרבה הפלא מסתבר שאפשר לחיות גם בלעדיהם. ביום זה הרעש החיצוני נפסק, והאדם זוכה למנוחת הנפש, ליכולת להתרכז בקשר עם בני המשפחה ועם חברים (אמיתיים, לא וירטואליים...) ולהתחבר לשאיפות הפנימיות שלו ולדברים החשובים באמת.

זמן איכות רוחני

אחד הדברים 'החשובים באמת', הוא ללא ספק הקשר עם הקב"ה על ידי התורה והתפילה. ובאמת, מצות השבת נועדה גם לכך, שלאחר המרוץ החומרי של כל ימות השבוע, לפחות יום אחד יהיה מוקדש לעניינים רוחניים. אמרו חכמים: 'אמרה

התורה לפני הקב"ה: כשיכנסו ישראל לארץ, זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו, ואני מה תהא עלי? אמר לה: יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו, שהם בטלים ממלאכתם ויכולין לעסוק בך'.

כבר משה רבנו עצמו תיקן לקרוא בתורה בציבור בכל שבת, וזה המקור למושג 'פרשת השבוע'. מלבד זאת, בכל קהילות ישראל נהגו לקבוע בשבת שיעורי תורה ציבוריים. בקהילות ספרד נהגו גם להשכים בשבת לפנות בוקר ולשיר את 'שירת הבקשות' – פיוטים של שבח לקב"ה, של מעלת השבת ושל כיסופים לגאולה. בחצרות החסידים נהוג לערוך בליל שבת 'טיש' (ביידיש: שולחן). במעמד זה שרים ניגונים של דבקות והאדמור' משמיע דברי תורה.

מקדש בממד אחר

עד כה ראינו את מהותה של השבת כיום זיכרון לבריאת העולם, כיום מנוחה לגוף ולנפש וכיום המוקדש לרוחניות. אולם השבת שונה מכל הימים לא רק משום שעושים או שלא עושים בה דברים מסוימים. ביום השבת יש קדושה גם מצד עצמו, כפי שנאמר בפרשת בראשית וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ. כשם שארץ ישראל קדושה מכל הארצות ובית המקדש קדוש מכל המקומות, כך השבת היא מעין 'בית המקדש' של ממד הזמן, והיא מקודשת מכל הזמנים. משום כך בשבת אפשר להתקרב לה' יותר מאשר בשאר הימים, וגם לימוד התורה בשבת מרומם ומשפיע יותר מאשר הלימוד בימות החול.

24 שעות בגן עדן

אמרו חכמים, שבשבת אנו מקבלים הארה מהתקופה העתידית שבה לא יהיה עוד צורך בשום עבודה לתיקון העולם, שכך הכול יהיה כבר שלם ומתוקן. משום כך גם אנו מתייחסים בשבת לעולם כאילו הוא מושלם, ואיננו עובדים כדי לשנות אותו. על שם הארה זו של שלמות, אמרו חכמים שהשבת היא 'אחד בשישים מהעולם הבא'.

5.2 . מניין המצוות בתורה ומהותן לפי ספר החינוך

תרי"ג מצוות הוא הנושא בו אנו עוסקים השנה – שנת תשע"ד ב–"הפנינים לשבת".

תרי"ג (613) המצוות מפוזרות בפרשיות התורה אך לא בפריסה שווה, ישנם פרשיות בתורה המשופעות במצוות רבות (בפרשת כי תצא יש 76 מצוות) ולעומתן ישנן פרשיות רבות שאפילו מצווה אחת אין בהן.

אנו מסיבות פרקטיות החלטנו לחלק את כל המצוות שווה בשווה בין כל גליונות "הפנינים לשבת" של שנה זו (12 מצוות כל גליון) וכך נעסוק ונלמד את מצוות התורה במהלך כל שבועות ושבטות השנה.

רשימת המצוות לסקירה בגליון זה לפרשת "ויקהל"

קדושים

רמד. שלא להרביע בהמה מין עם שאינו מינו.

רמה. שלא לזרע כלאי זרעים ולא נרכיב אילן בשום מקום בארץ.

רמו. שלא לאכול ערלה.

רמז. מצות נטע רבעי.

רמח. שלא לאכל ולשתות כדרך זולל וסובא.

רמט. שלא לנחש.

רנ. שלא לעונן.

רנא. שלא להקיף פאת הראש.

רנב. שלא להשחית פאת זקן.

רנג. שלא נכתב בבשרנו כתבת קעקע.

רנד. מצות היראה מן המקדש.

רנה. שלא לעשות מעשה אוב.

רמד. שלא להרביע בהמה מין עם שאינו מינו.

שלא להרביע בהמה כלאים, כלומר שלא נרכיב הזכר על שום מין בהמה או חיה שאינו מינו, שנאמר (ויקוא יט יט) בהמתך לא תרביע כלאים. ובבאור אמרו זכרונם לברכה (ב"מ צא א), שאין החיוב עד שיכניס כמכחול בשפופרת ואז ילקה.

משרשי המצוה. כי השם ברוך הוא ברא עולמו בחכמה בתבונה ובדעת, ועשה וציר כל הצורות לפי מה שהיה צרך ענינו ראוי להיות מכונות כוון העולם, וברוך הוא היודע, וזהו שנאמר במעשה בראשית (בראשית א לא) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. וראיתו ברוך הוא ידיעתו והתבוננותו בדברים, כי הוא ברוך הוא לגדל מעלתו, אינו צריך לראית העין אל הדברים אחר מעשה, כי הכל נגלה וידוע ונראה לפניו קדם מעשה כמו אחר מעשה, אבל התורה תדבר לבני אדם במלות מכונות אליהם, ותכנה בשם דברים כדברים המכנים בהם, שאי אפשר לדבר עם בריה אלא במה שידוע אליו, כי מי יבין מה שאין בכחו להבין? ועל כיוצא בזה אמרו זכרונם לברכה (מכילתא שמות יט יח) כדי לשבר [לשכך] את האזן מה שהיא יכולה לשמוע. ובהיות יודע אלהים כי כל אשר עשה הוא מכון בשלמות לענינו שהוא צריך בעולמו, צוה לכל מין ומין להיות עושה פרותיו למינהו, כמו שכתוב בסדר בראשית, ולא יתערבו המינין, פן יחסד שלמותן ולא יצוה עליהן ברכתו. ומזה השרש, לפי הנראה במחשבתינו, נמנענו מהרביע הבהמות כלאים, וכמו כן הזהרנו בכך מזה הטעם בצרוף טעם אחר, שכתבנו כבר על מיני הזרעים והאילנות.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (ב"ק נד ב), דלאו דוקא בהמה לבד הוא באסור זה, אלא אפילו חיה ועוף, כל שהרביעין בשאינן מינן לוקה, ואפילו הרביע בהמה או חיה במיני חיה שבים לוקה עליהן, ואחד בהמה חיה או עוף שלו או של חברו לוקה עליהן. ומה שאמרו (ב"מ צא ב) שמתר להכניס שני מינין לסהר אחד, ואם רבעו זה את זה, אין זקוק להפרישן. ומה שאמרו (שם צ א) שאסור לישראל להרביע בהמתו כלאים על ידי גוי, וכן מה שאמרו שמי שעבר והרכיב בשאינו מינו, הנולד מהן הוא מתר בהנאה ובאכילה, ובלבד ששתיהן בהמות טהורות, וכל שהן שני מינין בכלל אסור זה אף על פי שדומין זה לזה, וכל שהן מין אחד, אף על פי שהאחד מדברי והאחד ישובי מתרין. אבל אוז הישוב ואוז הבר אינן בהתר זה, לפי שהן שני מינין, שהישובי ביציו מבפנים, והמדברי ביציו מבחוץ. וכוי כלאים עם הבהמה וחיה ואין לוקין עליו מפני שהוא ספק.

ובענין אסור זה הכל הולך אחר האם, שאין חוששין לזרע האב כלל, לפי הנראה מפסק הרב אלפסי זכרוננו לברכה. ויש מפרשים אחרים שפסקו (חולין עט, א תוס')

ד"ה עייל) כי מפני שנסתפקו בענין זה בגמרא אם חוששין לזרע האב או אין חוששין אזלינן ביה לחמרא לעולם. ולענין אותו ואת בנו חוששין לזרע האב ואין שוחטין האב עם הבן אם אנו מכירין אותו, ולענין הרבעה וחרישה והנהגה זה עם זה אין חוששין לזרע האב להיות נחשב מין אחד עם הבן כל זמן שהאם מין אחר. זהו העולה מן השמועה עם הפרוש הטוב בחלין פדק אותו ואת בנו (שם). ושם הזכירו לנו בגמרא סמנים להכיר מן הפרדים, שיהיו מאם אחת באזנים וזנב וקול, ואין ספק כי בהיות מין אמן של פרדים שוה, מן אביהם שוה גם כן, זה ידוע לכל אדם. ויתר פרטי המצוה במסכת כלאים [עיי"ד סי' רצ"ז].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר עליה והרביע כלאים, והוא שהכניס כמכחול בשפופרת, לוקה מן התורה, ואם העלם זה את [על] זה או שעזרן בקול מכין אותו מכת מרדות.

רמה. שלא לזרע כלאי זרעים ולא נרכיב אילן בשום מקום בארץ.

שלא לזרע שני מיני זרעים כגון חטה ושעורה או פול ועדשה ביחד בארץ ישראל דוקא, שנאמר (ויקוא יט יט) שדך לא תזרע כלאים. ובא הפרוש עליו (קידושין לט א) שבשדה שיהיה לנו בארץ הכתוב מדבר (מצוה סב).

משרשי המצוה כתבתי מה שידעתי במצוה הקודמת, וכן במצות מכשפה בסדר משפטים (מצוה סב).

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (מו"ק בב) שאחד הזורע ואחד המנכש או המחפה בעפר כלן בכלל זריעה הן ללקות עליהן, ובין שחפה אותן בידו או ברגלו או אפילו בכלי על כלן לוקה. והזורען בעציץ נקוב כזורע בארץ ממש הוא (כלאים ח). ומה שאמרו (ירושלמי כלאים פ"א ה"א) שאין אסור משום כלאי זרעים אלא זרעים הראויין למאכל אדם, אבל זרעים המרים, אפילו עומדים לרפואת בני אדם, אין בהן משום כלאי זרעים. וכלאי אילנות, הרי הן בכלל לאו זה של שדך לא תזרע כלאים. ואמנם אין האסור בכלאי האילנות אלא דרך הרכבה, כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג וכן כל כיוצא בזה שהן שני מינין, אבל דרך זריעה כגון לזרע זרע אילן עם זרעים, דבר זה מתר אפילו לכתחלה, חוץ מן הכרם, כמו שנפרש בסדר כי תצא (מצוה תקמט) בעזרת השם.

ואמרו זכרונם לברכה (כלאים ח, א) שהזורע זרעים כלאים וכן המרכיב אילנות כלאים, אף על פי שיש מלקות בכל אחד מאלו הרי אלו מתרין באכילה, שלא נאסר אלא זריעתן בלבד. וכן התירו לטע יחור של אילן שהרכב כלאים או לזרע מזרע שנזרע כלאים, והזרעים נחלקים לשלשה חלקים ושלשה שמות, ואלו הן תבואה קטנית וזרעוני גינה, ויש מזרעוני הגינה קצתם שנקראין מיני ירק. ואף על פי

שנאסרו לנו לערב כל שני מיני זרעים ואף על פי שהם משם אחד, כגון חטה ושעורה ששניהן נקראין תבואה, וכן פול ועדשה אף על פי ששניהן נקראין קטניות, מכל מקום חלוק יש בהן קצת בשנוי השם, כיצד? שאם נתערב שלא בכונה חטה עם שעורה חלק אחד ביתר מעשרים ושלשה, אין צריך לבר אותן בפחות מכן יבר אותן. ואם נתערב באחד מזרעוני גנה שעורן אחד מעשרים וארבעה ממה שזורעין בבית סאה מאותו המין של זרעוני גנה. ותבואה וקטניות לענין זה, כמין אחד הוא, ושעורן בעשרים וארבעה בתבואה. ואמרו זכרונם לברכה (שקלים א א) שבאחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים, וכל אחד יוצא לגנתו ולשדהו ומנקה אותו מהם וכל שהן שני מינין, אף על פי שדומין בצורתן, אסורין משום כלאים, וכל שהוא מין אחד, אף על פי שמשנין בצורתן מחמת שנוי המקומות או שנוי עבודת הארץ הרי הוא כמין אחד.

ודיני שעורי ההרחקה הצריכה בין שני המינין רבים (כלאים ב, י), ושעור הרחקת שני מיני ירק שלא יינקו זה מזה, אמרו זכרונם לברכה (רש"י שבת פד ב ד"ה ואחת באמצע) שהוא טפח ומחצה לכל אחד, שנמצא רוח שניהם שלשה טפחים. ומה שאמרו במשנה בכלאים פרק ג' (מ"א), והביאו אותה גם כן בשבת פרק אמר רבי עקיבא (פ"ד ב) שערוגה שהיא ששה על ששה טפחים, זורעים לתוכה חמשה זרעונים, ולפי דברינו היה להם לומר תשעה, שמנה בארבע רוחותיה ואחד באמצע, אין זה קשה, שכבר תרצו אותה בידושלמי (שבת ט ב) כי בערוגה שבערוגות היא מתניא.

והכלל העולה בדינו מדבריהם זכרונם לברכה בענין כלאי הזרעים הוא, שכל זמן שיש בין שני המינין הרחקה הראויה והוא טפח ומחצה כמו שאמרנו, אפילו נתערבו העלים אין חוששין להם, וכן כל זמן שיראו מבדלים זה מזה שהטה עלין שבערוגה האחת לצד אחד ועלין שבערוגה שבצדה לצד אחר, אף על פי שהן יונקין זה מזה אין חוששין ליניקתן, דבשניהם יחד הקפידה תורה. שיינקו זה מזה ותראה יניקתן לעיני הדואים להדיא. ובמה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר המבדיל, כשזרע בתוך שדהו, אבל אם היתה שדהו זרועה חטים מתר לחברו לזרע בצדה שעורים, שנאמר שדך לא תזרע כלאים. כלומר, שדך דוקא, שלא נאמר הארץ לא תזרע כלאים. ועוד למדו זכרונם לברכה (קדושין לט א) שדך לומר, דוקא בארץ הוא שנוהג אסור כלאי זרעים, אבל לא בחוצה לארץ. ואף על גב דלענין הרכבת אילן דנפקא ליה גם כן משדך לא אמרו כן, אלא שנוהג בכל מקום, וכדאמר שמואל בפרק קמא דקדושין, דמקיש הרכבת אילן להרבעת בהמה שנוהג בכל מקום, כבר תרצו הדבר זכרונם לברכה שם בקדושין, ואם חפצך בני לדעת תראנו משם. ויתר פרטיה במסכת כלאים.

ונוהג אסור כלאי זרעים, בזכרים ונקבות בארץ ישראל בלבד, כמו שאמרנו, אבל בחוצה לארץ מתר לערב הזרעים לכתחלה ולזרען, ואפילו בארץ אין האסור אלא לישראל, אבל מתר לומר לגוי לזרע לו כלאים, ומכל מקום אסור לקימן לכשיגדלו בשדהו. וכל זה שאמרנו, דוקא בכלאי זרעים, אבל כלאי האילנות, כלומר ההרכבה שהיא אסורה בהן, נוהגת אפילו בחוצה לארץ. כמו שאמרנו. ואסור לישראל להניח הגוי להרכיב אילנו, אפילו בחוצה לארץ. והעובר על זה בין איש או אשה וזרע כלאי זרעים בארץ ישראל, חייב מלקות, והמרכיב אילן באילן שאינו מינו, או ירק יח אולי צ"ל הרמב"ן באילן או אילן בירק, אפילו בחוצה לארץ, וכל שכן בארץ, חייב מלקות גם כן.

רמו. שלא לאכול ערלה.

שלאכל מפרות האילן תוך זמן ערלתו (ספרא קדושים ג ג) והן שלש שנים ראשונות לנטיעתו, ואחד הנוטע נטיעה או יחור מן האילן, שנאמר (ויקרא יט כג) שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. משרשי מצוה זו, כתבתי במצות נטע רבעי (מצוה רמז) בזה הסדר בשם הרמב"ם סיח זכרונו לברכה.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה (ערלה א, א) שהנוטע לסיג ולקורות פטור מן הערלה דעין מאכל כתוב, כלומר שלא יטע אותו לדעת שיאכל פרותיו, אלא שיהיה האילן סיג סביב גנתו, או לדעת שיעשה ממנו קורה לביתו. נטע לסיג או לקורה וחזר וחשב עליו למאכל חייב בערלה, כיון שערב בו מחשבת חיוב חיב. ושומר הפרי חייב בערלה. וכמו שדרשו (ברכות לו ב): את פרוי את הטפל לפריו כלומר, שומר הפרי. ובתנאים הידועים לרבותינו זכרונם לברכה הוא שיאסר השומר העומד בפרי עד שעה שיגיע הפרי לכלל אסור ערלה. ועוד שיהא הפרי צריך אליו כל כך, דאי שקלת לה לשומר מאית פרא. ולפיכך אמרו זכרונם לברכה, שהצלף חייב בערלה מן האביונות בלבד, אבל הקפריסין מתרין מזה הטעם שאמרנו, כי ידוע הוא, דאי שקלת לה לקפריסין מקמי דמטי פירא לאסור ערלה לא מאית פירא. ודין הנוטע לרבים (ערלה שם ב) והנוטע למצוה, והנוטע בעציץ שאינו נקוב, שחייב בערלה, ודין ילדה שסבכה בזקנה (נדרים נז, ב) ויתר פרטיה מבארין במסכת ערלה.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, וכתב הרמב"ם זכרונו לברכה (ספהמ"צ ל"ת קצב) וזה לשונו, דאסור ערלה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני. אמנם לשון התורה הוא בארץ בלבד, עד כאן. לפי שבתורה נאמר בפרוש וכי תבאו אל הארץ ונטעתם. דמשמע דדוקא בארץ, ובפרוש אמרו זכרונם לברכה

בענין הערלה (קדושין לט, א) כי כך נאמרה עליה ההלכה למשה מסיני ודאה אסור, ספקה מתר, כלומר, שאין ענין אסורה כמו שאר אסורין שבתורה, שכל זמן שיתחדש עלינו ספק בדבר שהוא מן התורה, יש לנו לאסר אותו מספק, דקימא לן ספק אסור דאוריתא אסור, וכמו כן בארנו עם הפרושים הטובים, שספק הלכה למשה מסיני לחמרא. ובענין אסור ערלה קבלנו כי בפרוש נאמר למשה, שיהא ספיקה מתר. וכיון שכך הוא שאין אסור ערלה חל כלל בספיקא, ישראל שיש לו אילן של ערלה בגנתו ובא חברו ואכל ממנו, אינו נזקק להודיעו כלל כי הוא ערלה. ובענין זה מצאנו בגמרא שאמרו זכרונם לברכה (שם). ספק לי ואנא אכול כלומר שכל זמן שלא ידע האדם בודאי שהיא ערלה, שרי ליה למיכל מניה. והעובר על מצוה זו ואכל כזית מפרות האילן תוך שני ערלה, או אפילו משומר הפרי אותו הידוע שנאסר עמו חייב מלקות.

רמז. מצות נטע רבעי.

להיות נטע רבעי כלו קדש. פרוש כל פרות היוצאים באילן בשנה הרביעית לנטיעתו, הם קדש. כלומר, שהם נאכלים לבעלים כמו מעשר שני בירושלים, וזו היא קדשתן, שנאמר (ויקרא יט כג כד) ונטעתם כל עץ מאכל ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קדש הלולים ליי. ובא הפרוש שהם לבעלים, ופרוש הלולים הוא שיאכלוהו הבעלים בירושלים, וזהו ההלול, וזהו יקראו חכמים בכל מקום נטע רבעי. ובספרי (נשא ו) דורש, שנטע רבעי הוא לבעלים, מדכתיב (במדבר ה י) ואיש את קדשיו לו יהיה שאמרו שם איש את קדשיו וגו', משך כל הקדשים ונתנם לכהנים ולא שיר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהו לבעלים.

משרשי המצוה. שרצה האל להיות האדם מתעורר להלל השם ברוך הוא בתחלת מבחר פרות אילנותיו, כדי שינוח עליו נעם השם יתברך וברכתו ויתברכו פרותיו, כי האל הטוב חפץ בטוב בריותיו, לכן צונו להעלותן ולאכל אותן במקום שבחר מימי קדם לעבודתו ברוך הוא, כי שם צוה יי את הברכה. ומבחר פירות האילן הם היוצאים בשנה הרביעית. ועוד יש תועלת לאדם בהיותו מצוה לאכל במקום ההוא קצת פרותיו, כגון זה ומעשר שני וגם מעשר בהמה, כי מתוך כך, יקבע מושבו או מושב קצת מבניו באותו המקום ללמד תורה שם, כי שם מורי התורה ועקר החכמה, וכמו שנכתב במצות מעשר שני (מצוה תעג) בעזרת השם.

והרמב"ן זכרוננו לברכה (קדושים יט כג) כתב בטעם מצוה זו בפרושיו, כדי לכבד השם יתברך מראשית כל תבואתנו ולא נאכל מהם עד שנביא כל פרי בשנה אחת הלולים ליי. והנה אין הפרי בתוך שלש שנים ראוי להקריבו, לפי שהוא מועט, גם

שאינן נותן טעם בפרי טעם או ריח טוב, גם כי רב האילנות לא יוציאו פרות כלל עד שנה רביעית לנטיעתן, ולכך נמתין לכלן. והמצוה הזאת דומה לבכורים. ועוד כתב כי אמת הדבר עוד, שהפרי בתחלת נטיעתו עד השנה הרביעית, רב הלחות דבק מאד, מזיק לגוף ואיננו טוב לאכילה, כדג שאינן לו קשקשת, והמאכלים הנאסרים בתורה שהם רעים גם לגוף.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (ברכות לה, א) שהרוצה לפדות נטע רבעי, פודהו כמו מעשר שני שהוא נפדה. כלומר, שפודה הפרות בכסף ומעלה הכסף לירושלים. ואם פודהו לעצמו, מוסיף חמש, שכן הוא הדין במעשר שני מדכתיב ביה (ויקרא כז לא) ואם גאל יגאל איש ממעשרו. אבל הפודה מעשר שני לאחרים, אין מוסיף חמש. ואין פודין אותו עד שיגיע לעונת המעשר, שנאמר בו (שם יט כה) להוסיף לכם תבואתו. ודרשו זכרונם לברכה (ספרא קדושים ג ו) עד שיעשה תבואה, כלומר, שהגיע לעונת מעשר, והוא שליש בשולו. ואין פודין אותו במחבר כמו מעשר, לדעת הרמב"ם זכרונם לברכה (מעשר שני פ"ט ה"ב). ואחרים פרשו (ר"ש ערלה ה ה) דאפילו במחבר פודין אותו. והוא נקרא ממון גבוה כמו מעשר, ולפיכך אינו נקנה במתנה אלא אם כן נתנו בעודו בסר שעדין לא חל עליו החיוב, כמו שאמרנו. ודינו בשאר הדברים כגון אכילה, שתיה וסיכה כמעשר. ובמצות מעשר שני בפרשת ראה אנכי נאריך עוד בזה בעזרת השם.

והפודה כרם רבעי, רצה פודהו ענבים, רצה פודהו יין, וכן הזיתים, אבל שאר הפרות, פודה אותן קדם שישתנו מבריתן. והפדיון הוא שאומר פרות אלו יהיו מחללין על כסף זה, והרי הן מחללין בכך, ומעלה הכסף ואוכלו בירושלים. ואמר שמואל בגמרא (קידושין יא ב), שהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחלל, אבל לא בפחות משוה פרוטה, שאינן לו דין כסף לשום דבר. והוא הדין לפרות רבעי. וכרם רבעי אין לו שכחה ופאה (מעשרות ה, ג) ולא פרט ועוללות, ואין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות אלא כלו עולה לירושלים או נפדה ויעלו הדמים ויאכלו בירושלים. ודין מה שאמרו זכרונם לברכה (ר"ה ט, ב) מאימתי מונין ראש השנה לרבעי, וכן מה שאמרו (ירושלמי ערלה פ"א ה"א) שכל שהוא חייב בערלה חייב ברבעי. ובמצות ערלה (מצוה רמו) נאריך בזה בעזרת השם, ונכתב איזה אילן חייב בה ואי זה דבר שבאילן, וממנה נלמד לרבעי. ויתר כל פרטיה, מבארים בפרק אחרון ממעשר שני [הלכות מעשר שני ונטע רבעי פ"ט].

ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בארץ בזכרים ונקבות, אבל לא בחוזה לארץ. וכן כתב הרמב"ם זכרונם לברכה כשם שאין מעשר שני בסוריא, כך אין נטע רבעי בסוריא, עד כאן. וכל שכן בחוזה לארץ. ויש מרבותינו (ברכות לה א תוס' ד"ה ולמאן) שהורונו, היום שחייב מצוה זו היא אפילו עכשו בארץ, ואפילו בחוזה לארץ נוהג כרם רבעי מדרבנן, ולפי זה צריך כל אדם עכשו לפדות פרות כרם רבעי שלו על

שוה פרוטה או יותר. גם אמרו, שמברכין על הפדיה ואחר כך משליך הפדיון לים המלח, כלומר למקום האבד, כדי שלא יהנה בו בריה לפי שהוא קדוש היום מדרבנן, ואחר כך אוכל פרות כרמו. אבל נטע רבעי אינו נוהג כלל בחוצה לארץ אפילו מדרבנן. והעובר על מצוה זו ולא העלה הפרות לירושלים או פדיונן בזמן הבית, או שלא פדאן בארץ כדעת קצת המפרשים אפילו עכשו בטל עשה זה, ולא חפץ בברכה, ומקימה יהיה ברוך.

רמח. שלא לאכל ולשתות כדרך זולל וסובא.

שלא להרבות באכילה ושתייה בימי הנערות בתנאים הנזכרים בבן סורר ומורה בכתוב עם מה שפרשו בו חכמינו זכרונם לברכה במסכת סנהדרין. והאזהרה לנו על זה מדכתיב (ויקרא יט כו) לא תאכלו על הדם. שכן אמרו בפרוש בסנהדרין (סג, א) אזהרה לבן סורר ומורה מניין? תלמוד לומר לא תאכלו על הדם. כלומר, לא תאכלו אכילה שהיא מביאה לשפך דם, והיא אכילת זולל וסובא, שחייב על אותה אכילה רעה מיתה. וכתב הרמב"ם זכרוננו לברכה (בסהמ"צ ל"ת קצ"ה). ואף על פי שזה הלאו הוא לאו שבכללות, כמו שבארנו בעקר התשיעי, אינו רחוק כי כשיהיה הענש מפרש, כלומר ענש בן סורר ומורה, דהינו משפטו שהוא בסקילה מפרש בכתוב, איני חושש על האזהרה אם היא מן לאו שבכללות, ונתן טעם לדבריו כמו שכתוב בספרו מצות לא תעשה קצ"ה ובעקר התשיעי. והרמב"ן זכרוננו לברכה (שם), תפש עליו הרבה בכאן. ואולם שניהם מודים, כי זה הלאו דלא תאכלו על הדם וכל כיוצא בו שכולל דברים רבים, כמו שנכתב כאן, ואין ענינם וטעם אסורין שוה, אלא שהכתוב אסרם כלם בלאו אחד ושם אחד, כי לאו שבכללות הוא נקרא, והלכה היא לאו שבכללות אין לוקין עליו. אבל הרמב"ם זכרוננו לברכה יאמר, כי מפני כן יענש הבן מיתה באכילה זו אף על פי שאזהרה מזה הלאו, לפי שהכתוב גילה בפרוש שענשו בסקילה במקום אחר, והוא באר בהקדמת ספרו (סהמ"צ שורש יד בסופו) שכל מה שיחייב הכתוב בו כרת או מיתה בית דין, הוא מצות לא תעשה, חוץ מפסח ומילה, שיש בהן כרת והן מצות עשה, ומן הכלל הזה יצא לו לרב, שאזהרת בן סורר ומורה, אף על פי שהיא למודה מלאו שבכללות, דינה כשאר אזהרות, מכיון שהכתוב פרש בו ענש מיתה. והרמב"ן זכרוננו לברכה, לא יחזיק בזה הדרך ולא יטה אליו, ולעולם יחזיק להיות האזהרה מפרשת על הלוקה או על המומת ולא מלאו שבכללות, ואפילו יפרש הכתוב מיתתו מאה פעמים, עדין יאמר הרב לא ענש אלא אם כן הזהיר, (ולא מלאו שבכללות) ולאו שבכללות לא יחשבהו לאזהרה במקום מלקות ממה שבידינו הלכה רווחת, אין לוקין על לאו שבכללות. ועל כן אמר הוא זכרוננו

לברכה, כי כבר העירו בגמרא מאי זה מקרא למדנו להלקות בן סורר ומורה?
ואמרו בסנהדרין (עא, ב) מלקות בבן סורר ומורה היכא כתיבא, כדרבי אבהו,
דאמר רבי אבהו למדנו מלקות במוציא שם רע דכתיב ביה ויסרו אתו מויסרו
דכתיב בבן סורר, ובן מבן, והיה אם בן הכות הרשע. ועוד בזה קושיא לרמב"ם
זכרונו לברכה כמו שאמר בעקר השני, שאין מלקין מכח גזרה שוה. ועוד הקשה על
הרב מאמרו, כי הבן הסורר יתחייב מיתה על רבוי האכילה, ולא חלק כלל להמיתו
בין אכילה ראשונה לשניה. ובפרוש אמרו בגמרא בסנהדרין (שם, א) שאכילה
ראשונה של בן סורר ומורה, אין עונשין מיתה אלא מלקות, כמו שאמרו (שם, ב)
מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו בפני שלשה, חזר ונתקלקל, נדון בעשרים
ושלשה. ועוד כתב הוא זכרונו לברכה, וזה לשונו, והדאוי להעלות מזה שאכילה
ראשונה נמנעת, וענשה מלקות, והשניה ענשה מיתה, והן שתי מניעות בחשבון
המצות, ונכללו בלא תאכלו על הדם, עד כאן.

והנה אזכיר לך מן הדברים שפרשו לנו זכרונם לברכה (שם סג, א), שנכללין בלאו
הזה: אמרו זכרונם לברכה שיש בו אזהרה לאוכל מבהמה קדם שתצא נפשה וכן
לאוכל בשר קדשים קדם זריקת הדם, וכמו שאמרו (שם) לא תאכלו הבשר ועדין
דם במזרק, וכן למדו ממנו, שאין מברין על הרוגי בית דין, וכן סנהדרין שהרגו את
הנפש, שאין טועמין כלום כל אותו היום, ושלא יטעם אדם כלום עד שיתפלל
(ברכות י ב), וכן אזהרה לבן סורר ומורה כמו שאמרנו.

משרשי המצוה. לפי שרב חטאות בני אדם יעשו בסיבת רבוי האכילה והשתיה,
כמו שכתוב (דברים לב טו) וישמן ישרון ויבעט. וכן שמנת עבית כשית ויטש אלוה
עשהו וגו'. וכן אמרו זכרונם לברכה (ברכות לב, א) מי גרם לך שתבעטי בי?
כרשינין שהאכלתיך. ודרך כלל אמרו מלי כריסא זני בישא, כלומר אחר מלוי
הכרס, יביא בני אדם לעשות חטאים רעים. והענין הוא, לפי שהמזונות הם עסת
החמר, והתבוננות במשכל וביראת אלוקים ובמצותיו היקרות, הוא עסת הנפש,
והנפש והחמר, הפכים גמורים הם כמו שכתבתי בראש הספר. ועל כן בהתגבר
עסת החמר תחלש קצת עסת הנפש, ומזה השרש היו מן החכמים זכרונם לברכה
שלא היו נהנין במזונות רק למה שצריך, להחיות נפשם לבד, וכמו שכתוב (משלי
יג כה) צדיק אוכל לשובע נפשו. ועל כן תמנענו תורתנו השלמה לטובתנו מהרבות
באכילה ושתיה יותר מדאי, פן יתגבר החמר על הנפש הרבה עד שיחליאה ויאבד
אותה לגמרי. ולכן להרחיק הענין עד תכלית, הזהרנו על זה בענש חזק, והוא ענש
המיתה. זה הנראה לי בענין. והזהר האדם על זה בתחלת תקף חס בחרותו
ובראשית בואו בחיוב שמירת נפשו, והם שלשה חדשים הראשונים משהתחיל
להביא שתי שערות עד שיקיף כל הגיד. ומאותו הזמן יקח מוסר לכל ימיו, כי

מהיות דברי המזון ענין תמידי באדם אי אפשר לו זולתו, לא חיבתו התורה עליו בכל עת, רק שחרו מוסר בזמן אחד, להועילו לכל הזמנים.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (סנהדרין ע, א) שאין בן סורר ומורה חיב עד שיגנב משל אביו ויקנה בשר ויין בזול ויאכל אותן חוץ מרשות אביו בחבורה שכלם ריקנין ופחותין, ויאכל הבשר חי ואינו חי כדרך שהגנבים אוכלים, וישתה היין מזוג ואינו מזוג כדרך שהגרגרנים שותין, והוא שיאכל משקל חמשים דינר מבשר זה בלגמא אחת וישתה חצי לג מיינ זה בבת אחת. ומה שאמרו (שם) שאם אכל אכילה זו המכערת מבשר אסור או ביום שאסור באכילה ואפילו בתענית דרבנן שאינו חיב, שנאמר (דברים כא כ) איננו שמע בקלנו. מי שאינו עובר באותה אכילה אלא על קולם, יצא זה שעובר בה אף על דברי תורה. ומה שאמרו שאם אכל כל מאכל ולא אכל בשר בהמה, שתה כל משקה ולא שתה יין פטור, והטעם מן השרש שכתבנו למעלה, לפי שאין הטבע נמשך אחר שום דבר כל כך כמו באלו. וענין כיצד דנין אותו, וכיצד מתריין בו, (שם עא, א) וכיצד מכריזין עליו ומה שאמרו (שם) שאין נעשה דין סורר ומורה אלא כשהאב והאם שניהם רוצים בכך, שנאמר (שם יט) ותפשו בו אביו ואמו, ואם היה אחד מהם גדם או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה, שנאמר ותפשו בו ולא גדמין, והוציאו אותו ולא חגריין, ואמרו ולא אלמין, בננו זה ולא סומין, איננו שמע בקולנו ולא חרשין. ומפני כל ענינים אלה הצריכים בו, היו מן החכמים שאמרו בגמרא כי מעולם לא נעשה דין סורר ומורה, ויש מי שהעיד שראה אותו וגם ישב על קברו. ומה שאמרו (שם) כי בתחלה מלקין אותו, שנאמר ויסרו אתו ופרשו זכרונם לברכה ויסרו ופרשו זכרונם לברכה יסור אותו זה מלקות. ויתר פרטיה, בפרק שמיני מסנהדרין.

ונוהגת בארץ ישראל בלבד, שאין דנין דיני נפשות אלא שם, ובבית דין של עשרים ושלשה לכל הפחות; ואין דין זה נוהג אלא בזכרים אבל לא בנקבות, שאין דרכן להמשך באכילה ושתיה כמו האנשים, וזהו שנאמר בן סורר ומורה ולא בת, ולא טומטום ואנדרוגינוס, ואפילו טומטום שנקרע ונמצא זכר אינו נעשה בן סורר, שנאמר כי יהיה לאיש בן סורר עד שיהיה בן משעת הויה. והעובר על זה ונעשה בן סורר ומורה על פי כל הדברים שכתבנו נסקל, והרי הוא ככל הרוגי בית דין, שממונם ליורשיהם, שאף על פי שאביו גרם לו סקילה, הרי הוא יורש כל נכסיו.

רמט. שלא לנחש.

שלא נלך אחרי נחשים, שנאמר (ויקרא יט כו) לא תנחשו ונכפל במקום אחר, שנאמר (דברים יח י) לא ימצא בכך וגו' ומנחש. ואמרו בספרי שופטים: מנחש כגון האומר נפלה פתי מפני, נפל מקל מידי עבר נחש מימיני ושועל משמאלי, וימנע

מפני כן מעשות שום מעשה. ובספרא אמרו (קדושים ו ב) לא תנחשו כגון אלו המנחשים בחלדה ובעופות ובכוכבים וכיוצא בהן, עד כאן. וכגון מה שיאמרו המוני העמים הסכלים כיון ששב מדרכו שהיה הולך, או צבי הפסיקו או עורב צועק עובר על ראשו, או כיון שראה דבר פלוני בתחלת היום לא ירויח היום, או שום מקרה רע יבואהו. וכל המעשים האלו וכיוצא בהן הם בכלל לאו זה.

משרשי המצוה. לפי שענינים אלה הם דברי שגעון וסכלות גמורה, ולעם קדוש אמתי אשר בחר האל לא יאות להם שישעו בדברי שקר. ועוד שהם סבה להדיח האדם מאמונת השם יתברך ומתורתו הקדושה ולבוא מתוכם לכפירה גמורה שיחשב כל טובתו ורעתו וכל אשר יקרהו שהוא דבר מקרי, לא בהשגחה מאת בוראו, ונמצא יוצא בכך מכל עקרי הדת, על כן כי חפץ השם יתברך בטובתנו צונו להסיר מלבנו מחשבה זו ולקבע בלבבנו, כי כל הרעות והטובות מפי עליון תצאנה לפי מעשה האדם אם טוב ואם רע, והנחשים אינם מעלין ולא מורידין, וכמו שכתוב (במדבר כג כג), כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל. פרטי המצוה בפרק שביעי משבת [בפ"ז מסנהדרין] ובתוספתא דשבת (פ"ח).

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר עליה ועשה שום מעשה על פי הנחש בעדים והתראה לוקה, ודוקא בבית דין של עשרים ושלשה בכל מקום כמו שכתבנו במה שקדם. ובמה שנכתב לוקה, הכונה היא בארץ הקדושה, שהיא מקום המשפט של עשרים ושלשה, שאין דנין דיני נפשות בחוצה לארץ אלא במוסר לבד, לפי שמיתתו הצלה ותחיה לאחרים טובים ממנו.

רנ. שלא לעונן.

שלא לעונן, שנאמר (ויקרא יט כו) ולא תעוננו. ופרוש הענין כמו שאמרו בספרא (ו ב) שהוא לשון עונה, כלומר, שלא נקבע עונות לומר, שעה פלונית, טובה לעשות בה מעשה פלוני, ויצליח כל העושה אותו באותה שעה והעושה אותו בשעה פלונית, לא יצליח, כמו שיאמרו המהבילים בעלי הכשוף. ונכפל הלאו בזה הענין בסדר שופטים דכתיב שם (דברים יח ב) לא ימצא בך וגו' מעונן. ובכלל לאו זה דמעונן אמרו זכרונם לברכה (סנהדרין סה, ב), שהוא מעשה אחיזת עינים שיעשו בני אדם. וכמו שאמרו זכרונם לברכה מעונן זה האוחז את העינים. וענין זה הוא מין גדול מהתחבולה יחבר אליה קלות היד וגבורת מהירותה עד שיראה לבני אדם שיעשה המתחבל ענינים של פלא, כלומר שהם חוץ מן הטבע, כמו שיעשו תמיד המשתדלים בזה, שיקחו חבל וישימו אותו בכנף בגדם לעיני האנשים, ואחרי כן יוציאו נחש, וכך ישליכו טבעת באויר, ואחר כך יוציאוהו מפי אחד מהעומדים לפניו, וכיוצא בענינים אלו רבים. וכל אחד מהמעשים הרעים אלו, הוא אסור,

והעושו נקרא אוחו העינים, והוא בכלל לאו דמעונן ולוקין עליו. ואף על פי שנאמר מעונן אצל מכשף בכתוב אחד אינו מין בשוף ממש, שאלו היה האסור בו משום לאו דמכשף לא היינו מלקין עליו, משום דלאו דמכשף נתן לאזהרת מיתת בית דין, שנאמר מכשפה לא תחיה. וקימא לן (עירובין יז ב) דכל לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין, אין לוקין עליו.

משרשי המצוה. מה שכתבנו בלאו דמנחש בסמוך. ועוד הפסד גדול מאד נמצא בזה, לפי שישבו אצל ההמון והנשים והנערים הענינים הנמנעים בתכלית המניעה אפשריים, ויערב לדעותם לקבל הנמנע, והיותו אפשר מבלתי היות הענין נס מאת הבורא, ואולי יצא להם מזה סבה רעה לכפר בעקר והכרת נפשם, והבן זה. פרטי המצוה שם בספרא ובמקומות בגמרא ובמדרשות (ס"ז שם).

ונוהגת אסורה זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר עליה ומגיד לבני אדם עונות שיעשו מעשיהם בהן כדי שיצליחו, וגם הוא עושה מעשיו לפי העונות חייב מלקות, והאיש השואל אל היודע, אין עליו חיוב מלקות בשאלה לבד, עד שיכון פעלתו אל העת הידוע ויעשה מלאכתו בה, ואז ילקה בעבורו מכיון שעשה מעשה.

רנא. שלא להקיף פאת הראש.

שלא להקיף פאתי הראש, שנאמר (ויקרא יט כז) לא תקיפו פאת ראשכם. ופרשו זכרונם לברכה, שהענין הוא שאסור לישראל לגלח ולהשוות שערות ראשו לאחורי אזניו ולפדחתו כמו שעושים גם היום עובדי עבודה זרה וכומריהם, וזהו שאמרו זכרונם לברכה במסכת מכות (כ, ב) איזהו פאת ראש? זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו.

משרשי המצוה. כדי להרחיק ממנו ולהשכיח מביין עינינו ומכל מעשינו כל ענין עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה, ובאה האזהרה מפרשת בדבר שיעשו לה בני אדם בגופותם, מפני שהיא למזכרת עון תמיד אחר שהוא דבר קבוע בגוף. ומפני שזה מעקרי טעם המצוה, היו צריכין זכרונם לברכה, שיבארו כי הקפת כל הראש גם כן בכלל הלאו, שלא תאמר שתכלית מה שנאסר כדי שלא נדמה להם, והם לא יגלחו כל הראש כלו, למדונו שגם זה בכלל האסור הוא, כמו שבא ביבמות (ה, א) שאמרו שם הקפת כל הראש שמה הקפה. ואפשר כי התורה אסרה הכל משום דומה לדומה (עי סהמ"צ ל"ת מג).

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה במכות (כ, ב), שאחד המגלח ואחד המתגלח כל זמן שסיע, שניהם חייבים, אבל לא סיע, אין חיב אלא המגלח, והמגלח את הקטן חיב. ובשעור פאת הראש לא נתנו חכמים שעור. וכתב הרמב"ם

זכרונו לברכה (הל' ע"ז יב ו) שמענו מזקנינו, שאין מניחין פחות מארבעים שערות, זהו לשונו. ומתר לגלח הפאה במספרים, שלא אסרה התורה אלא השחתה של תער או משהו צדעיו לאחורי אזניו, ושמעתי דבפאת הראש אף במספרים כעין תער, אסור (כ"ז בדפוס וניציאה ראשון) ויתר פרטיה בסוף דמכות וי"ד סימן קפ קפא]. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים, אבל לא בנקבות, בין גלחו בין נתגלחו פטורות, וכמו שדרשו זכרונם לברכה (קדושין לה, ב) לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך כל שישנו בבל תשחית וגו'. ומכל מקום אסור להזין לגלח הזכר ואפילו קטן. והעבדים אף על פי שהם בגדר הנשים בהרבה מצות בזו חיבים הם בה, הואיל ויש להם זקן. וטומטום ואנדרוגינוס הרי הם ספק ונותנין עליהם חמרי זכר ונקבה בזו ובכל מקום וחיבין בכל; אבל אם עברו אינם לוקין מספק. ובגדר ענין זה אכתב הכלל שלמדונו זכרונם לברכה במצות הנשים, אף על פי שדרכי לכתבו בפרט בכל מצוה ומצוה, כי מתוך הכלל והפרט יזכרהו הקורא, וזהו כל מצות לא תעשה שבתורה אחד אנשים ואחד נשים חיבין, חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים. וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, חוץ מקדוש ומצה ואכילת פסח והקהל ושמחה. והם אמרו גם כן שאין למדין מן הכללות, ואפילו במקום שנאמר בהן חוץ, כי הכולל כדי לקצר כלליו לא יחוש לדברים מעטים היוצאין מן הכלל להעלותן על ספר. והעובר על זה וגלח פאה אחת מן הראש חיב מלקות אחת, ואם גלח שני צדעיו ואפילו בבת אחת והתראה אחת חיב שתי מלקיות (עי' מכות כ א). וכתב המעתיק בשם הרמב"ם זכרונו לברכה (בסהמ"צ ל"ת מג) והראוי שלא נמנה אותן לשתי מצות אף על פי שלוקה שתיים, לפי ששניהם כתובים תחת לאו אחד, שאלו אמר לא תקיפו פאת ראשכם מימין ופאת ראש משמאל ומצאנו אותם מחיבין עליהם שתיים, אז היה רשות לומר שנמנה אותם שתי מצות. אמנם בהיותו מלה אחת וענין אחד באמת שהוא מצוה אחת, ואף על פי שבא בפרוש שמניעה זו היא כוללת חלקים משתנים מהגוף ושהוא חיב על כל חלק מהם לבד, עם כל זה לא יתחייב שיהיו מצות הרבה, עד כאן לשונו.

רנב. שלא להשחית פאת זקן.

שלא לגלח פאת הזקן. שנאמר (ויקרא יט כז) ולא תשחית את פאת זקנך. וחמש פאות יש בזקן, ובכל אחת יש בה חיוב מלקות, אפילו נטלן כלן כאחת ובהתראה אחת, ואלו הן, לחי העליון והתחתון מימין, והעליון והתחתון משמאל הרי ארבעה, ושבלת הזקן. והוא מקום חבור הלחיים למטה הנקרא בלעז מונטו"ן הרי חמשה. ולשון המשנה (מכות כ, א) ועל הזקן חמש שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטן.

וּכְתַב הַמַּעֲתִיק בְּשֵׁם הַרְמַב"ס זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה (בְּסֵהֶמ', צ' ל"ת מִד) וּבֵאֵה הַמְּנִיעָה
בְּזֶה בְּאֵלֵה הַמַּלּוֹת וְלֹא תִשְׁחִית אֶת זְקִנְךָ, וְלֹא אִמַּר וְלֹא תִשְׁחִית אֶת זְקִנְךָ
וְאָף עַל פִּי שֶׁהִכֵּל יִקְרָא זְקִן, יִרְצֶה לֹמַר בְּזֶה שְׁלֹא תִגְלַח אֶפְיִלוּ פֹאֵה אַחַת מִכֻּלֵּי
הַזְּקִן, וְלוֹקִין עַל כָּל אַחַת מִלְּקוֹת אַחַת, וְאֶפְיִלוּ גִלְחָם בְּבֵת אַחַת כֻּלָּן חִיבִין עֲלֶיהָ
חֲמֵשׁ מִלְּקוֹת.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁכְּתַבְנוּ בַּמִּצְוָה הַקְּדָמָה לְהִרְחִיק כָּל עֲנִין עֲבוּדָה זְרָה וְזֶה גַם כֵּן
הָיָה מְנַהֵג כְּמִרֵי עֲבוּדָה זְרָה לְהִשְׁחִית פֹּאֵת זְקִנְסָם. וְעוֹד כְּתַב בְּזֶה, וְזֶה לְשׁוֹן הַמַּעֲתִיק,
וְאִשֶׁר יַחֲבִיב שְׁלֹא יִמְנֹע חֲמֵשׁ פֹּאֵת שֶׁבְּזְקִן חֲמֵשׁ מִצְוֹת, הוּא בְּעִבּוּר שֶׁבֵּאֵה הַמְּנִיעָה
בְּמִלָּה נִפְרֶדֶת, וְהוּא עֲנִין נִפְרֶד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁלִּפְנֵיהָ, עַד כֹּאן.
מִדִּינֵי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁאִמְרוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה (שֵׁם כֹּא, א), שֶׁאִין חֲחִיב אֵלֵּא בְּגִלּוּחַ שֶׁל
תֵּעַר, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תִשְׁחִית גִּלּוּחַ שֵׁשׁ בּוֹ הַשְּׁחִתָּה דוֹקָא, וְזֶהוּ תֵּעַר, כֵּן פִּרְשׁוּ זְכוּרֵנָם
לְבִרְכָה. וּכְתַב הַרְמַב"ס זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה (ע"ז יב ז) וְאִם גִּלַּח בְּמִסְפָּרִים, פְּטוּר. [נִרְאֶה
מִדְּבָרֵינוּ דְּדוֹקָא פְּטוּר הוּא אֲבָל אִסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְאִפְשָׁר שִׁיְהִיָּה הָעֲנִין בְּמִגְלַח
בְּמִסְפָּרִים כְּעִין תֵּעַר], וְכִמוֹ שֶׁנִּרְאֶה הָעֲנִין כֵּן בְּמִסְכַּת נֹזֵיר. שֶׁאִמְרוּ שֵׁם (נח ב) אִמַּר
רַב מִקַּל אָדָם כָּל גּוֹפוֹ בְּתֵעַר, וְאִוְקָמוּהוּ בְּמִסְפָּרִים כְּעִין תֵּעַר, חוּץ מִבֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית
הָעֵרוּהָ דֹאֵף כֵּן אִסוּר. (עפ"י ד"ר) [וְהַשֵּׁפֶס מֵתָר לְגִלְחוֹ בְּתֵעַר שֶׁאִין שֵׁם חֲשֵׁשׁ פֹּאֵה
כֻּלָּל]. וַיֵּשׁ מִן הַגְּדוּלִים שֶׁהַחֲמִירוּ שְׁלֹא לְהַעֲבִיר תֵּעַר עַל כָּל בֶּשֶׂר. וַיִּתֵּר פִּרְטֵיהָ
מִבֵּאֲרִים בְּסוּף מִכּוֹת (שֵׁם).

וְנוֹהֶגֶת בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן בְּזִכְרֵי, אֲבָל הַנִּקְבוֹת מִתְרוֹת הֵן בְּהִשְׁחַתַּת זְקִן אִם יֵשׁ
לָהֶן שַׁעַר בְּהֵן, [גַּם אִם הִשְׁחִיתָהּ הָאִשָּׁה זְקִן הָאִישׁ פְּטוּרָה וְהַעֲבָדִים חִיבִים בְּהִשְׁחַתַּת
זְקִן]. כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְנוּ לְמַעֲלָה (מִצְוָה רִנָּא). וְכֵן טוֹמְטוֹס וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אִסוּרִין מִסַּפֵּק.

רִנָּא. שְׁלֹא נִכְתַּב בְּבִשְׂרָנוּ כְּתַבַּת קַעֲקַע.

שְׁלֹא לְכַתֵּב נִבְשְׂרָנוּ כְּתַבַּת קַעֲקַע, שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא יֵט כח) וּכְתַבַּת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ
בְּבִשְׂרָכֶם. וְהָעֲנִין הוּא כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין הַיּוֹם יִשְׁמַעְאֵלִים, שֶׁכְּתַבִּים בְּבִשְׂרָם כְּתַב מַחְקָה
וְתִקּוּעַ שֶׁאִינוּ נִמְחַק לְעוֹלָם. וְאִין חֲחִיב אֵלֵּא בְּכַתֵּב חֲקוֹק וְרִשׁוּם בְּדִיו אוֹ בְּכַחוּל אוֹ
בְּשֶׂאֵר צְבָעוֹנִין הַרוֹשְׁמִים. וְכֵן אִמְרוּ בְּמִכּוֹת (כֹּא, א) קַעֲקַע וְלֹא כְּתַב, כְּלוֹמֵר, שְׁלֹא
רִשְׁמוּ בְּצָבֵעַ, כְּתַב וְלֹא קַעֲקַע, כְּלוֹמֵר שֶׁרִשְׁשׁ בִּשְׂרוּ בְּצָבֵעַ, אֲבָל לֹא עָשָׂה שְׂרִיטָה
בְּבִשְׂרוֹ אִינוּ חִיב, עַד שִׁיכְתַּב וַיִּקְעַקַע בְּדִיו אוֹ בְּכַחוּל וּבְכָל דְּבַר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם.
מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁכְּתַבְנוּ בְּהַקְּפַת הָרֵאשׁ וּבְהִשְׁחַתַּת זְקִן שֶׁהִיא לְהִרְחִיק כָּל
עֲנִינֵי עֲבוּדָה זְרָה מִגּוֹפְנוֹ וּמִבֵּין עֵינֵינוּ. וְגַם זֶה מִן הַשְּׂרֵשׁ הַזֶּה בְּעֲצָמוֹ שֶׁהִיא מְנַהֵג הַגּוֹיִם
שְׂרוֹשְׁמִים עֲצָמָן לְעִבּוּדָה זְרָה שֶׁלֵּהֶם כְּלוֹמֵר, שֶׁהוּא עֹבֵד נִמְכָּר לָהּ וּמִרְשָׁם
לְעִבּוּדָתָם.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (רמב"ם ע"ז י"ב י"א), שכל מקום שבגוף, בין מגלה, בין מכסה בבגדים, בכלל אסור זה. ויתר פרטיה, בסוף מסכת מכות. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר על זה וכתב אפילו אות אחת בכל מקום שבגופו בענין זה שאמרנו, שיהיה חקוק ורשום באחד ממיני הצבעים הרושמיין לוקה. ואם רשמו בו אחרים אינו לוקה אלא אם כן סיע, מן הכלל הידוע לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.

רנד. מצות היראה מן המקדש.

לירא מן המקדש, כלומר שנעמידהו בנפשותינו מקום הפחד והיראה, כדי שיתרכבו לבבינו בבואנו שם להתפלל או להקריב קרבנות, שנאמר (ויקרא יט ל) ומקדשי תיראו. ופרשו זכרונם לברכה בספרא (קדושים ז ט) ובברכות (נד, א) כמו כן איזהו מורא? לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו ובמעות הצרורים לו בסדינו, ולא יעשנו קפנדריא, כלומר שיכנס בפתח אחד ויצא מפתח שכנגדו כדי לקצר הדרך לבד, ורקיקה מקל וחמר, ואין צריך לומר שאסור המקום ברקיקה. ובארו גם כן בסנהדרין (קא, ב) שאין ראוי כלל לשבת בעזרה, כי אם למלכי בית דוד, משום כבוד המלכות, שנאמר (שמואל ב ז יב) ויבא המלך דוד וישב לפני יי. ואמרו בספרא (שם ז) לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש.

משרשי מצוה זו. כתבתי למעלה (מצוה צה) במצות ועשו לי מקדש סדר ויקחו לי תרומה, ובמקומות אחרים.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (מגילה כח, ב) שאין אדם נכנס בכל הר הבית אלא לדבר מצוה. וכל מי שהשלים עבודה בבית ונסתלק מהלך אחורנית מעט מעט, וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולויים מדוכנס כך הם יוצאים מן המקדש. ומה שאמרו זכרונם לברכה (ברכות סא, ב) אסור לאדם שיפנה או ישן לעולם בין מזרח למערב, מפני שהיכל הוא במערב, וכן אסור לאדם לבנות בית תבנית היכל, ואכסדרא תבנית אולם, וחצר תבנית העזרה, וכל זה למודאת המקום ויתר פרטי כבוד הבית ומוראו, במדות ותמיד [הלכות בית הבחירה פרק ז].

ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות, שאף על פי שהמקדש חרב היום בעונותנו חייב כל אדם במוראו, ולא יכנס אלא במקום שהוא מתר להכנס בו בבנינו, ולא ישב אפילו בעזרה, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר (ויקרא יט ל) את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו ואמרו בספרא (שם ח) מה שמידת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם והעובר עליה ונהג קלות ראש בענינים אלו שאמרנו בטל עשה זה.

רנה. שלא לעשות מעשה אוב.

שלא לעשות מעשה אוב, ולא נפנה אחריו. כלומר, שלא נשאל בו, שנאמר (ויקרא יט לא) אל תפנו אל האובות. והענין הוא, שמקטירין קטרת ידועה, ועושין מעשים ידועים, ובאותם הענינים ידמה לאדם שישמע דבור מתחת השחי שיענה לו במה שישאל, זהו מין אחד ממיניו. ולשון ספרא (קדושים ז י) אוב זה פיתום המדבר משחיו.

משרשי מצוה זו. מה שכתבנו באסור מנחש ומעונן (מצוה רמט), ומכיון שכל אלו ההבלים גורמין לו לאדם להניח דת האמת העקרית ואמונת השם יתברך ויפנה אחר ההבל ויחשב כי כל אשר יקרהו יהיה עליו דרך מקרה, ושיהיה בידו להטיב לעצמו ולסלק מעליו כל נזק באותן שאלות ותחבלות שיעשה, וכל זה איננו שותף לו, כי הכל נגזר מאת אדון העולם, ולפי מעשה הכשר או החטא אשר יעשה האדם יתחדשו עליו מעשים אם טוב ואם רע, וכמו שכתוב (איוב לד יא) כי פועל אדם ישלם לו. ועל זה ראוי לו לאדם להכין כל מחשבותיו ולכונן כל דרכיו, וזו היא מחשבת כל אדם מבני ישראל הטובים. ועוד שיש בענין זה של אוב וידעוני צד עבודה זרה. פרטי המצוה בפרק שביעי מסנהדרין [הלכות עבודה זרה פ"ו].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר עליה ועשה האוב במזיד ועדים נסקל, ואם אין עדים והתראה בכרת, בשוגג מביא חטאת קבועה, והנשאל בהן בלאו ואם כיון מעשיו ועשה כמאמרן לוקה.

6.1 . שלום לעם / מבט לחיים

דמיונות של מיליונר / הרב אבי בן אבנר

הדלת נסגרה אחרי אלן בסערה, והוא יצא מהמשרד ממורמר ומאוכזב, אלן עבד כיועץ לניהול עסקים ברשת ביגוד מצליחה. הוא נחשב לאחד המצליחים בתחום ניהול העסקים, אבל מריבות חוזרות ונשנות עם סמנכ"ל החברה, הוציאו לו את החשק להמשיך במקום העבודה. הוא לא עזב את עבודתו כיוון שידע היטב שמשכורת כזאת לא יקבל במקומות אחרים, ונהג לנחם את עצמו בחלומות על היום שבו יהפוך למיליונר אמיתי. כזה שרק נותן הוראות לעובדיו, ועסוק בלהעביר את הזמן בהנאה מתענוגות החיים.

אחת לכמה חודשים, היה שוכר אלן לימוזינה והיה מסתובב במקומות יוקרתיים, כדי להרגיש מיליונר ליום אחד. בביתו הייתה תלויה חליפת ערב יוקרתית שהתאימה לאדם עשיר ומכובד. הסיבוב היה מתחיל בארוחת צהריים במסעדה שבה נהגו לשבת אנשי העשירון העליון, ביקור בתערוכות אמנות מפורסמות, ומשחק גולף במועדון חברתי של עשירי העיר. כך היה מרגיש אלן כיצד חשים העשירים הגדולים באמת, וממשיך לחלום על היום שבו יהפוך למיליונר... גם לאחר המריבה הנוכחית, הרגיש אלן שהוא חייב לפצות את עצמו ביום חלומות של 'להרגיש מיליונר', הוא הזמין את הלימוזינה לתחילת השבוע, ומיהר למשוך כסף מהחשבון עבור מסע התענוגות שהיה מותיר אותו מרושש למשך החודש. היום הגדול הגיע, ואלן הורה לנהג הלימוזינה לנסוע למסעדה היוקרתית. הנסיעה נמשכה זמן רב מהרגיל לבקשתו של אלן, שרצה ליהנות ממבטי הקנאה שנועצים

עוברי האורח בלימוזינת הפאר. אחד השיאים מבחינתו, היה כאשר הנהג היה פותח עבורו את דלת הלימוזינה. אלן היה יוצא מן הלימוזינה בראש מורס ומביט לכל עבר, נהנה לראות את מבטי הקנאה של הסובבים. כעת, יצא מן הלימוזינה ונכנס אל המסעדה כשהשומר פותח לו את הדלת ביראת כבוד. אלן נכנס אל הלובי כשלפתע אדם מבוגר שעבר בקרבתו, מעד והחליק. אלן תפס בידו בזריזות והצליח למנוע ברגע האחרון את השתטחותו ארצה. 'תודה! הודה לו האיש נרגשות. 'בבקשה' השיב אלן בחיוך. 'אשמח אם תצטרף אליי לארוחה...' הזמין אלן בנדיבות. האיש אמנם היה לבוש בפשטות, אך הוא הקריץ סמכותיות. אלן קיווה שהפעם יוכל לעשות 'רושם' כראוי על בן שיחו. הלה סרב בתחילה, אבל כאשר אלן חזר על ההזמנה בשנית והבהיר כי ישמח לסעוד במחיצתו, הסכים, ונכנס עמו אל המסעדה. מלצר מחויט הגיש לפניהם את התפריט המשובח, ואלן הזמין את המנות היקרות ביותר. הוא קיווה שהפעם, יוכל להרשים את האיש בסיפורים על עסקיו המשגשגים, ולגרום לו להעריץ את אלן, המיליונר האגדי שנהנה מחיי פאר ומותרות.

הארוחה החלה, ואלן החל לספר לבן שיחו שהציג את עצמו כמיסטר נורמן, על עסקיו המשגשגים. הוא החל לתאר את פגישותיו עם עשירי תבל. הסיפורים קלחו מפיו ברצף וללא גבולות, ואף עצמו הופתע מכושר הדמיון שלו, הוא הוסיף לתאר לפרטי פרטים את חוויותיו מהחופשות המרהיבות שערך ברחבי העולם. והנאתו הייתה מושלמת...

'האם יש לך ידע בתחום ניהול עסקים?' שאל לפתע מיסטר נורמן. ואלן הרגיש צביטה קלה במעמקי בטנו, המריבה האחרונה שלו הבוקר עם סמנכ"ל החברה על אופי ניהול העסק צפה בזיכרונו, אבל ההצגה חייבת להימשך. הוא חייב להישאר כאן בדמותו של אלן, המיליונר האגדי שמוציא הון תועפות על חופשותיו, זה שבבעלותו עשרות עסקים משגשגים ברחבי העולם. 'תאמין לי, אין לי שום ידע בניהול עסקים. ואני חושב שלא צריך שום ידע כזה...' טען בחשיבות מעושה. 'היועצים שלי, מנהלים עבורי את העסקים בצורה יוצאת מן הכלל...'

הארוחה הסתיימה, ושניהם עישנו בצוותא סיגר משובח. לאחר מכן יצאו אל הרחוב ומר נורמן הודה לו בחמימות על הארוחה. 'בוא תצטרף לנסיעה, אורה לנהגי לקחת אותך לביתך' אמר אלן, שרצה למשוך את הנאתו עד לרגע האחרון.

'אין צורך שתיקח אותי לביתי, אני אצטרף אליך לנסיעה עד מרכז העיר' אמר מיסטר נורמן בהכרת תודה. כאשר הלימוזינה הגיעה למרכז העיר, ליווה אלן את מיסטר נורמן החוצה, ונפרד ממנו לשלום. מיסטר נורמן הודה לו על הארוחה וסיים באיחולי הצלחה לעסקיו המשגשגים.

הנהג חזר אל החברה שממנה שכר אלן את הלימוזינה ויום התענוגות הסתיים. אלן פשט את חליפת השרד ולבש את בגדיו הרגילים, לאחר מכן יצא ממשרדי החברה כשהוא עושה את דרכו הביתה ברכבת התחתית. כשהגיע לביתו, שמע את צלצול הטלפון, וניגש להרים את השפופרת. צווחה נרגשת נשמעה ממנה: 'מזל טוב אלן, ברכותיי! איך הצלחת להגיע לתפקיד הזה? מצדו השני של הקו, היה רוג'ר ידידו הטוב של אלן.

'להגיע לאיזה תפקיד?! תהה אלן. 'עברתי במרכז העיר וראיתי אותך עומד ומשוחח עם מיסטר נורמן המיליארדר, השמועה אומרת כי הוא מחפש כבר תקופה ארוכה אדם אמין שיוכל להעביר לו את ניהול עסקיו. הוא הקדיש עבור האדם שיתאים למשימה, משכורת אגדית ואחווה מרווחת. כל הכבוד לך שהצלחת להגיע לתפקיד הזה!' אמר רוג'ר בעליצות.

האוויר יצא ממפרשיו של אלן, והוא היה נראה כאילו חבטו בו. 'יש לך מושג, מה היו הדרישות של מיסטר נורמן, עבור המנהל שחיפש?! הצליח בקושי להוציא את המילים מפיו. 'הוא חיפש אדם אמין והגון, שיש לו ידע בניהול עסקים. לך אלן, הרי יש ידע רב בתחום, מזל טוב על התפקיד החדש, כעת הפכת לאדם עשיר באמת...'

אלן החזיק את השפופרת ברפיון, עיניו התגלגלו בחוריהן והוא צנח ארצה מעולף

...

פעמים רבות אתה מציג את עצמך, שונה ממה שאתה באמת. עליך לדעת, כי השקר אינו רווחי וסופו להתגלות בסופו של דבר, ולגרום לך הפסדים כואבים...

6.2 . סיפור לשבת

לסמוך על אחרים / אלחנן אביטן

השעה כבר הייתה מאוחרת והניידת נעצרה בפינת הרחוב, צמד השוטרים העייפים ציפו לסיים כבר את המשמרת. כשהבחינו במשהו חריג: 'מה תלוי שם על העמוד?!' הפנה ג'ק את תשומת ליבו של חברו למחזה. הם יצאו במהירות מן הניידת, כשהבחינו בנער שנתלה על עמוד התאורה, כשרגליו כלפי מעלה. הנער היה חבול בכל חלקי גופו, וניכר כי עבר טראומה קשה.

'ג'ק, תזעיק במהירות את שירותי החירום. אני מוריד אותו לארץ, קדימה!' קלארק טיפס על גדר האבנים ושלף את האולר מחגורתו, חיתוך מהיר של החבלים והנער צנח היישר לידיו של ג'ק. הם השכיבו אותו בזהירות על הארץ כשיבבת הסירנות נשמעה מהרחובות הסמוכים. 'אתה בסדר?!' שאל בעדינות. צוותי ההצלה זינקו במהירות מן האמבולנס, והנער הועלה על אלונקה בעוד קלארק מצטרף אל האמבולנס שפתח בדהירה לעבר בית החולים.

לאחר הטיפול הראשוני של הרופאים, הצליח הנער להתאושש במקצת והשיב לשאלותיו של קלארק, שהתחיל בחקירה: 'אתה יכול לתאר לי

מה קרה? מי תקף אותך? מי קשר אותך לעמוד התאורה?

'איין לי מושג מה התרחש, עברתי ברחוב בדרכי הביתה כשהרגשתי ידדים חסונות לופתות אותי מאחור. שני ברנשים מגודלים חיטטו בכיסי בתקווה למצוא בהם מזומנים, התחלתי לזעוק לעזרה. אבל הם סתמו את פי, ללא מאמץ. הרימו אותי מהרגליים וקשרו אותם לעמוד... השיב הנער חלושות.

'מדוע? תמה קלארק. 'אינני יודע, יתכן שהתנגדותי גרמה להם לקשור אותי לעמוד... הדיבור היה קשה עליו, והרופאה רמזה לקלארק לסיים. אבל הוא עדיין לא סיים את התחקיר: 'אתה יכול לשער כמה זמן עבר, עד לרגע שבו הם נמלטו מהמקום?! שאל קלארק, בעוד הוא ממלא את הפרטים בטופס החקירה. 'אני מעריך שכרבע שעה' השיב הנער. 'אתה רוצה לומר לי שבמשך רבע שעה שזעקת לעזרה, לא עבר במקום שום עובר אורח? דיירי הרחוב לא ירדו לראות מהם פשר הזעקות?'

'שמעתי תריסים מורמים, ראיתי ראשים מציצים מן החלונות, אבל אף אחד לא ירד לעזור. תעשה לי טובה, ואל תסבך אותי בסיפור הזה, גם התושבים מפחדים מקבוצת השודדים הזאת. איין לי חשק להסתבך עוד יותר...'

אבל קלארק לא הרפה: 'לא, אני רוצה שתבין. דפוס הפעולה הזה חוזר על עצמו כבר כמה פעמים באזורים הללו, אני רוצה להבין מה קרה פה כדי שנוכל ללכוד אותם בהקדם. ולכן אני שואל אותך בשנית: אחרי שהאורות בבתים נדלקו, ודיירי הרחוב הבחינו במקרה האלימות, האם השודדים נמלטו מהמקום?'

'לא' ענה הנער בנחרצות. 'הם המשיכו במעשיהם ולא חששו מהשכנים. נראה ששום דבר לא מפחיד אותם, גם ככה נראה שאיין לכם הרבה מה לעשות בנושא, במשך כל הזמן הזה אף ניידת לא הגיעה. החבורה הזו מפילה פחד על כל האזור, אולי גם על השוטרים...'

קלארק היה מרוצה, הוא יצא מבית החולים ומיהר להגיש את הדו"ח

בנושא למפקד תחנת המשטרה. משמעות הדו"ח הוציאה את הקצין הבכיר מכליו והוא החליט לבדוק את הנושא ביסודיות. לתיק הנוכחי התווסף מקרה נוסף שקרה למחרת, שאישר כי רף האדישות אצל תושבי העיר הגיע לשיאים חדשים. רוכב אופנוע שהחליק במהלך נסיעה בכביש המהיר נשאר מדמם על הכביש במשך שעות ארוכות עד שניידת שעברה במקום הזעיקה את שרותי החירום. ראש העיר החליט לזמן לאסיפה שלא מן המניין את כל נושאי התפקידים הבכירים במועצת העיר כדי לרדת לשורשה של הבעיה. לישיבה הוזמנו מפקדי המשטרה,

פסיכולוגים, אנשי חינוך ידועים, עובדים סוציאליים וחברי מועצת העיר. 'שלום לכולכם, כפי ששמעתם מכבר, הוזמנתם לכאן היום כדי לדון בבעיית האדישות שתוקפת את כל תושבי העיר. מסכת האירועים – החל ממקרי התקיפות האלימות שבשכונות, ועד למקרי מוות, הובילה אותנו למסקנה שעלינו להתכנס לחשיבה משותפת כיצד אנו מורידים את רף האדישות, ושיש לתת פתרון שיוביל אותנו לדרך הנכונה. פתח ראש העיר את האסיפה. השקט השתרר בחדר הישיבות, כשמקצה שולחן הישיבות הרים אחד העובדים הסוציאליים את ידו. 'יש לי רעיון, האם אפשר לזמן לכאן את השכנים שהיו עדים למקרי הפשע האחרונים?!, וראש העיר הורה לקציני המשטרה, להזמין בדחיפות למקום את השכנים שהיו עדים למקרי הפשע האחרונים.

לאחר שעתיים, כאשר התכנסו כולם בחדר הישיבות. פתח הלה בדבריו: 'אני מודה לכם שהגעתם לכאן כדי לעזור לנו בפתרון הבעיה. אין לכם ממה לחשוש ובפורום זה אתם אנונימיים לחלוטין, לפני כן הייתי רוצה לשאול אתכם: האם כולכם הייתם עדים למקרי הפשע?! המשתתפים הנהנו בראשם, והוא המשיך: 'אם כן, מדוע לא התקשרתם לדווח על המקרים, ורק בחקירת המשטרה התברר שהייתם עדים לפשע?! שקט מתוח השתרר בחדר, אבל הוא לא נרתע. 'הנה, אתה! הצביע לעבר אחד המשתתפים. 'אתה הרי אזרח שומר חוק, נכון?! מדוע לא דיווחת על המקרה למשטרה?!

'הייתי בטוח שהוא דיווח על כך' משך האיש בכתפיו והצביע לעבר שכנו מהבניין שאף הוא השתתף באסיפה. 'זאתה, מדוע לא דיווחת על המקרה?' פנה אל השכן. והלה החל להתנצל: 'אני חשבתי שהוא דיווח...'
'אתה רואה אדוני ראש העיר' סיכם העובד הסוציאלי את הדיון. 'אנשים אלו סמכו על האחרים שידווחו, וזו בעיית האדישות..

'תודה לך!' לחץ ראש העיר את ידו בהבעת תודה. 'כעת הצלחת להרגיע אותי! אותם אנשים לא דיווחו על המקרים כי הם סמכו על האחרים, אבל כשהתכנסנו כאן יחדיו, הצלחנו להגיע אל פתרון התעלומה. ברגע שנצא בקמפיין הסברה שיכנס לתודעת התושבים כי הכוח שלנו כחברה, היא בשימת לב למען האחרים – נצליח לשמור על השקט והשלווה, כי יש לנו כוח רק כשהחברה שלנו מאוחדת!'

משפט עממי אומר: 'קדירה השייכת לשני אנשים, היא לא חמה ולא קרה' מכיוון שכשמספר אנשים אחראים על משהו, כל אחד בטוח שהשני יעשה בשבילו את העבודה. בפרשתנו נכתבו שמות הנשיאים בכתב חסר, מכיוון שלא תרמו למשכן. ומדוע לא תרמו? מפני שהעם תרם כה הרבה לבניית המשכן, עד שמשה נאלץ לעצור את זרם התרומות. העם לא חיכה לראות כמה יתרמו האחרים, אלא רצו לתת כמה שיותר, עד שכבר לא היה צורך בתרומות נוספות...

והדברים נכונים גם לגבינו, בואו נבחן את עצמנו, למי אנו דומים יותר? האם לתושבים התמימים האלו שסמכו על האחרים, או לעם ישראל במדבר?

6.3. פתגם שבועי /משל /סיפור עם ומוסר השכל מצידו

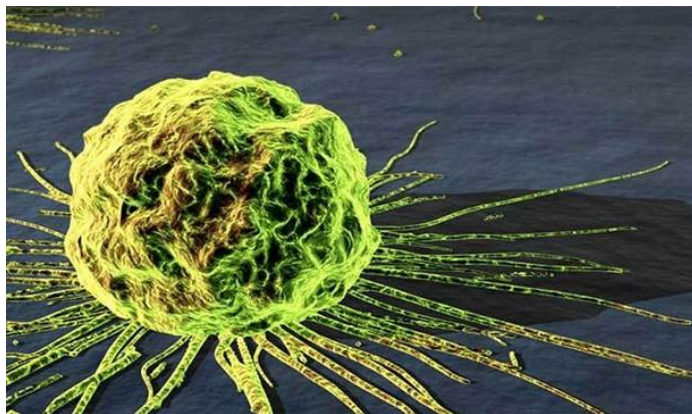

נזקים בריאותיים שחוסר שינה גורם לכם

אנחנו יודעים שהשינה מספקת לנו טעינת מצברים ושמחסור בשעות שינה יפגע ברעננות ובתפקוד שלנו. אבל אלו הן רק הבעיות הפשוטות והשטחיות ביותר של מחסור בשינה. האפקט המצטבר של מניעת שינה יכול להיות הרסני עבור הבריאות שלנו. חלק מהמידע הזה יפתיע אתכם, אבל יסביר לכם כמה דברים שלא קישרתם להרגלי השינה שלכם.

1. העלת הסיכון לפתח סרטן

במיוחד סרטן השד וסרטן בלוטת הערמונית. למעשה, הקשר בין חוסר שינה לסרטן נחקר בצורה כל כך מקיפה, שארגון הבריאות העולמי הגדיר "עבודה במשמרות" כגורם מסרטן.

2. עלייה במשקל

למי שמנסה לשמור על משקל תקין, חוסר שינה אינו מומלץ כלל. עייפות גורמת לאנשים להיות רעבים יותר, ואנשים שלא ישנים מספיק שעות נוטים לצרוך מאות קלוריות יותר ביום.

3. הגדלת הסיכון לדלקות

מחקרים חשפו כי חלבונים מעודדי דלקות קיימים בכמות גדולה אצל אנשים הסובלים ממחסור בשעות שינה. הנטייה לדלקתיות היא סכנה בפני עצמה שיכולה להביא למחלות רבות אחרות.

4. דיכאון

חוסר שינה לא פוגע רק במישור הפיזי, אלא גם במישור הנפשי. אחת מתופעות הלוואי הנפוצות של מחסור בשעות שינה היא דיכאון. המצוקה הנפשית עם ירידה בשעות השינה, היא כר פורה להפרעות נפשיות שונות.

5. אובדן שליטה

עוד אפקט פסיכולוגי של חוסר שינה הוא ירידת היכולת לשליטה רגשית. לאנשים שלא ישנים די הצורך יש קושי רב לשלוט ברגשותיהם והם נוטים לחוות מצבי רוח קיצוניים יותר ולבטא אותם בצורה בוטה יותר.

6. ירידה באינטליגנציה הרגשית

חוסר שעות שינה לא בא לידי ביטוי בפגיעה רגשית אישית בלבד. אדם שאינו ישן מספיק שעות, יגלה קשיים להתחבר ולקרוא את רגשותיהם של אחרים, כולל בני משפחה, חברים ועמיתים לעבודה, מה שעלול להתברר כבעל השלכות חמורות.

7. החלשת המערכת החיסונית

דבר ידוע הוא שבעת מחלה יש לנו הרבה ולתת למערכת החיסונית לעשות את שלה, אך כושרה של מערכת החיסון הוא דו סיטרי. כלומר, אם במנוחה היא פועלת טוב יותר, חוסר מנוחה יפגע ביכולותיה וישאיר את גופנו חשוף ופגיע למחלות.

8. מגדיל את הסיכון לחלות בסכרת

מחקרים רבים הוכיחו כי מחסור בשינה מגדיל את עמידות הגוף בפני אינסולין. פירושו של האפקט הזה, במילים פשוטות, הוא הגברת הסיכון פי כמה מונים לחלות בסוכרת סוג 2.

9. נזק בלתי הפיך לעור

מחסור בשעות שינה גורם לגוף לשחרר כמות עודפת של הורמון הלחץ, קורטיזול. אחת הפעולות של הורמון זה היא פירוק הקולגן של העור, אותו חלבון ששומר על עורנו חלק וגמיש.

10. פסולת עצבית

מחקר חדש העלה דיון בקרב חוקרים לגבי הדרכים בהן שינה מקדמת את סילוקה של "פסולת עצבית" מהמוח.

11. ירידה בתוחלת החיים

הסטטיסטיקה בנושא הזו היא ברורה: אנשים שישנים מתחת ל-6 שעות בלילה, הם בעלי סיכון הגבוה פי 4 למוות בעשר השנים הבאות, מאשר אנשים הישנים 6 שעות ומעלה בלילה.

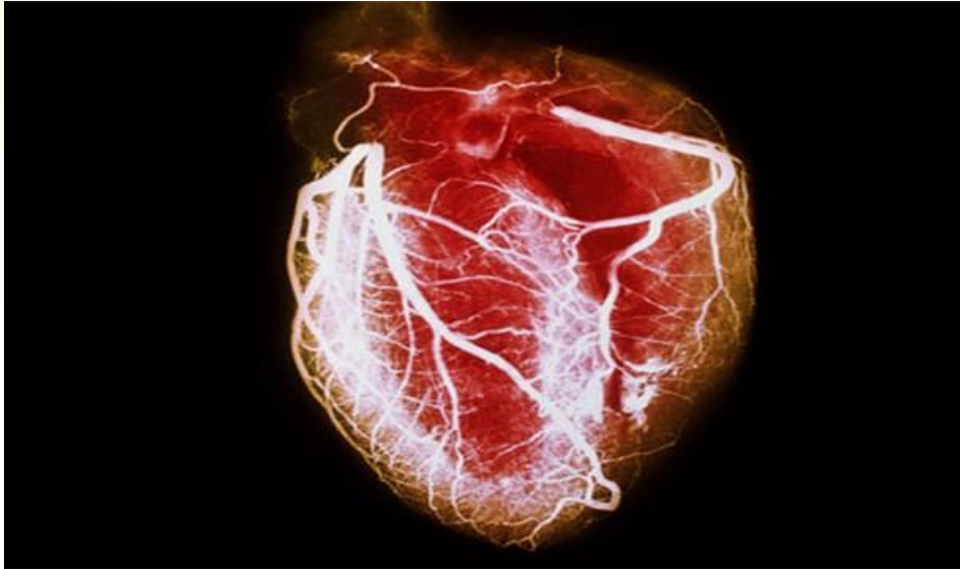
12. פגיעה בהשפעת חיסונים

שינה לא מספיקה בלילה עלולה להוריד את היעילות של חיסונים, כך על פי מחקר שנערך באוניברסיטת קליפורניה בסן פרנסיסקו. תוצאות המחקר ממליצות על שינה של בין 7 ל-9 שעות בלילה על מנת לא לפגוע בהשפעות חיסונים.

13. מחלות לב

המתח הנגרם כתוצאה מחוסר שעות שינה גורם לגוף לשחרר הורמונים שעלולים לגרום להתקף לב. למעשה, אנשים שישנים פחות מ-6 שעות בלילה מגדילים את הסיכון שלהם ב-48% למוות כתוצאה מסיבוכי לב בהמשך חייהם.

14. פגיעה בכושר השיפוט

חוסר שינה פועל כמו סוג של סם או אלכוהול במובן הזה. מצב של עייפות משמעותית פוגע בכושר הביקורת העצמית, כלומר, הוא גורם לנו להאמין שהכל בסדר בתפקוד שלנו, מטעה את המוח ומונע ממנו לאתר בעיות בשיפוט.

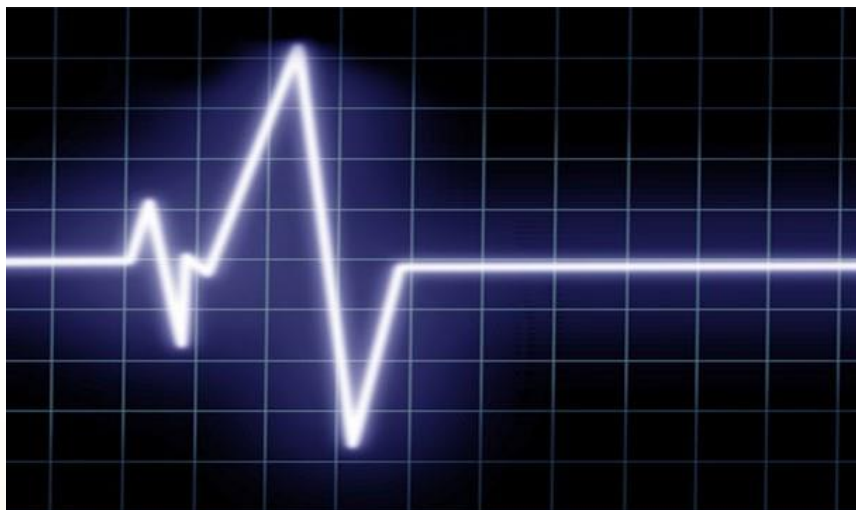
15. עלייה בלחץ הדם

סיכון נוסף הקשור בכימיקלים וההורמונים המשתחררים במצב של חוסר שינה, הוא עלייה בלחץ הדם. מחקר אמריקאי גילה כי הסיכון של אנשים הסובלים ממחסור בשינה ללחץ דם גבוה, הוא גדול פי 3.5 מאשר אצל אנשים שישנים מספיק.

16. הפרעות קצב

עוד בעיה הנובעת מחוסר שינה היא אי סדירות בקצב פעימות הלב. בעיה רפואית זו נובעת כתוצאה מהפרעות במערכת הפעלת הלב או מערכת ההולכה החשמלית ויש בה כדי לסכן חיים.

17. שבץ

מחקרים שונים הוכיחו כי מחסור משמעותי בשינה עלול לגרום לשבץ מוחי. מחקר שנערך בצבא ארה"ב למשל, גילה כי מחסור בשינה פוגע ב-700 גנים שונים האחראיים על מכלול של מערכות בגוף, ואחת הסכנות של פגיעה זו היא שבץ מוחי.

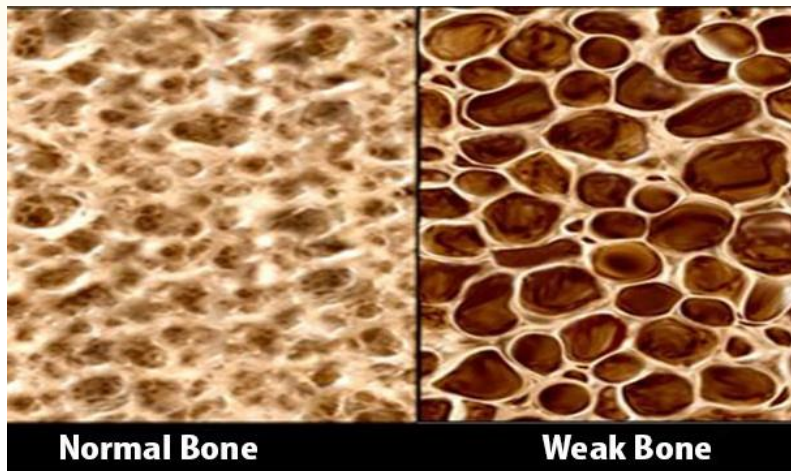
18. גוף חלש

הורמוני גדילה מסוימים משוחררים במהלך שינה עמוקה. הכימיקלים הללו מאפשרים לתאי ורקמות הגוף להתחדש, להגדיל את מסת השרירים, ולחזק את העור. מחסור בשינה אם כן, יפגע בכל התהליכים החיוניים הללו.

19. הרס העצמות

גם העצמות מתחדשות ונבנות בשינה, ומחסור בשעות שינה יכול לגרום נזק מהותי לעצמות. בתמונה ניתן לראות השוואה בין צפיפות עצם בריאה וחזקה, לבין עצם חלשה וספוגית.

20. ירידה בכושר המנטלי

הפגיעה בחוסן של הגוף כתוצאה מחוסר שעות שינה, באה לידי ביטוי גם ברמה המנטלית. במילים אחרות, שינה לא מספיקה מורידה את היכולת שלכם להתמודד עם לחץ. יתרה מכך, מחסור בשינה גורם לאנשים לתפקוד ירוד במצבי לחץ, לפאניקה, לקבלת החלטות פזיזה ושגויה ואף לקפיאה במקום בזמנים קריטיים. כמובן שבנוסף לכל אלה יש פגיעה מהותית ביכולת היצירתית.

21. סכנת מוות

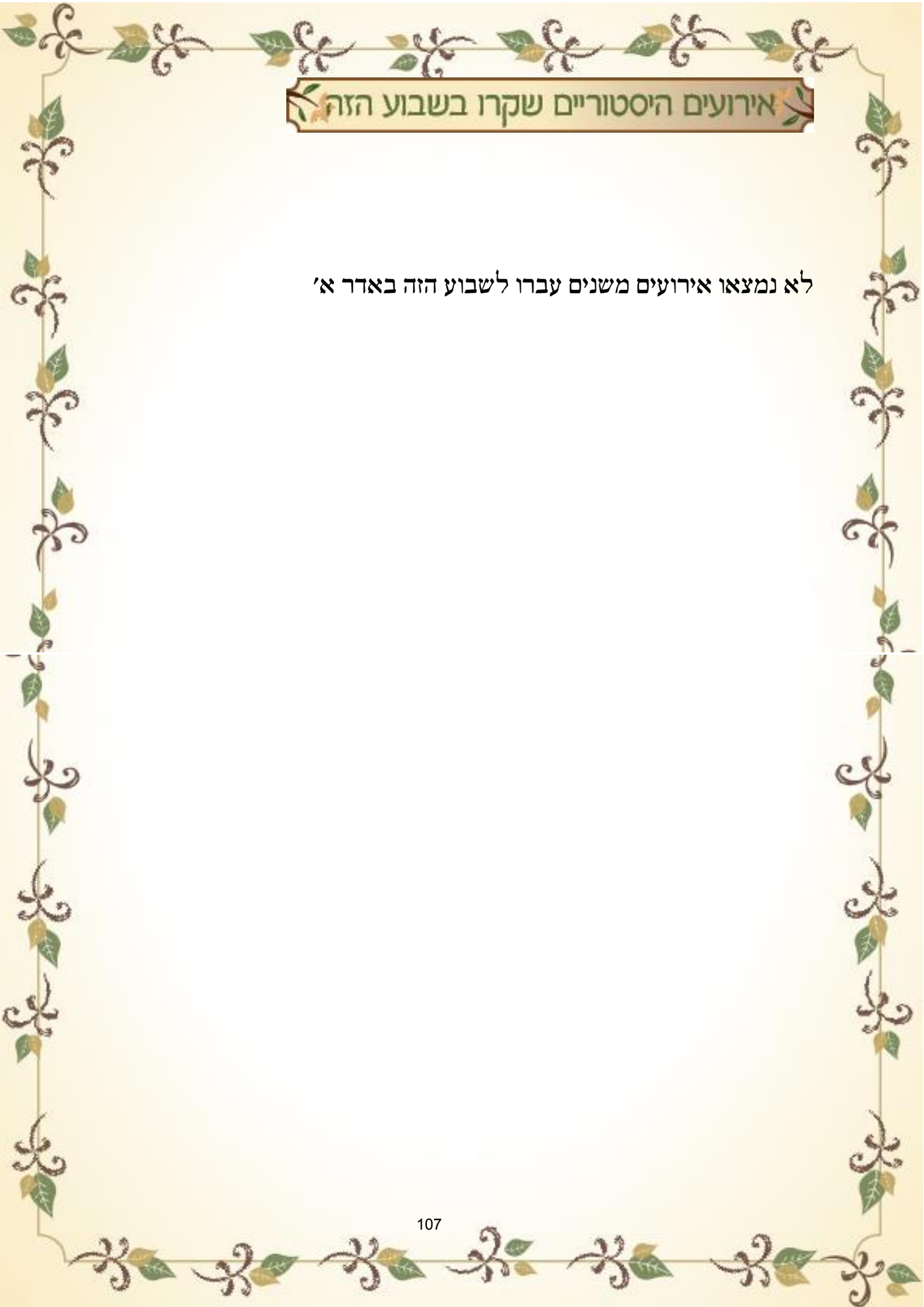
ברמות מסוימות, חוסר שינה יכול להיות יותר מסוכן בשעת נהיגה מאשר שתיית כמות קטנה של אלכוהול. אחת הבעיות בחוסר שינה כאמור, היא שהמוח משכנע את הגוף שהוא בסדר, מה שגורם להרבה נהגים עייפים להאמין שהם כשירים להמשיך בנהיגה. כמובן שהתוצאות הן קטלניות.

22. פגיעה בזיכרון ואלצהיימר

שינה מתרחשת במחזורים. בזמן הזה מתרחש תהליך של הטמעת הזיכרונות שלנו במוח. פגיעה במחזורי השינה תגרום לשיבוש הזיכרון לטווח קצר שלנו, אותו חלק במוח שאחראי על עיבוד נתונים ותגובה בטווח המידי, כמו גם שיבוש של הזיכרון לטווח הארוך, האחראי על שימור ואחסון החוויות שלנו. כל זה מביא כמובן לפגיעה בכושר הלמידה. בנוסף לכך, מחסור בשינה גורם להרס תאי מוח, מה שיכול להוביל בסופו של דבר למחלת האלצהיימר.

אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה

לא נמצאו אירועים משנים עברו לשבוע הזה באדר א'

המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיות

9

מס'	המקור	מאת
1	שלום לעם – תורה ויהדות	דוד קליינר, יוסף רזניק, איתמר מאיר, אבי בן אבנר, אריה תומר
2	פרשת השבוע לשוטרי ישראל	דודו אלהרר, הרב אליהו מוגרבני, מני ישי, יוסי לוי
3	שבת שלום מקובי ביטר	קובי ביטר
4	בית מורשה	הרב יהודה ברנדס הרבנית מיכל טיקוצ'ינסקי
5	ניר אביעד	ניר אביעד
6	פרסומא – נקודה טובה	ר' משה רוט
7	הרב שמעון בוחניק שליט"א	הרב שמעון בוחניק
8	חמישה חומשי תורה ומפרשי המקרא	רש"י, ראב"ע, רד"ק, רס"ג, רמב"ן, חזקוני, ספורנו, רשב"ם
9	מסכת אבות	
10	אתרי יהדות באינטרנט	

תודה לכל בעלי המקורות שבזכותם יכולתי לערוך ולהפיץ פנינים אלו מהפרשה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת שבת שלום ומבורך
שמעון תורג'מן